

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ЦЕНТР ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ
КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ,
ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ДЕРЖАВНИХ
ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ**

**ДЕРЖАВНА ЦІЛЬОВА ПРОГРАМА ПІДГОТОВКИ, ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА
ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ НА 2008—2011 РОКИ**

ОСВІТНІЙ ПАКЕТ

для тематичного короткотермінового семінару

***«Європейський Союз та
Україна»***

«Європейський Союз та Україна»: Освітній пакет для тематичного короткотермінового семінару. / Черніг. центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів держ. влади, органів місц. самоврядування, держ. п-в, установ і орг.; В.Бойко, Л.Чабак – Чернігів : ЦППК, 2010. – 72 с.

Рекомендовано до видання навчально-методичною радою Чернігівського Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, протокол № 5 від 21 жовтня 2010 р.

© Чернігівський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, 2010

ЗМІСТ

	С.
СТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ. ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ЄС...	4
ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР: СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО СОЮЗУ XXI СТОЛІТТЯ.....	6
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА КРИЗА ТА ЇЇ ПОДОЛАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ.....	17
ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ТА ЄВРОПЕЙСЬКУ ІНТЕГРАЦІЮ В МЕРЕЖІ INTERNET.....	23
ІСТОРІЯ ВІДНОСИН ЄС – УКРАЇНА. СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОСИН УКРАЇНА – ЄС.....	26
СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО – МЕТА, ІНСТРУМЕНТИ, МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	34
УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ ТА ЗОНУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ: НАСЛІДКИ УКЛАДЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	39
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ТА ІНШІ СПІЛЬНІ ПОЛІТИКИ ЄС ТА УКРАЇНИ.....	43
ВІЗОВІ ПИТАННЯ У ВІДНОСИНАХ УКРАЇНА – ЄС.....	47

СТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ. ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ЄС

Ідеї пан'європеїзму, що довгий час висувалися мислителями впродовж історії Європи, з особливою силою зазвучали після Другої світової війни.

Дві світові війни ХХ сторіччя, що потрясли Європу, так чи інакше спричинили два різні за своїм характером фактори:

1. Зростання політичної, економічної та військової могутності США і їхньої конкуруючої ролі.

2. Появу і розвиток могутнього табору соціалістичних держав на чолі з СРСР, і також їхньої конкуруючої ролі.

Така ситуація підштовхнула ряд європейських держав до рішучих дій у сфері організації та консолідації спільних зусиль. У післявоєнний період на континенті з'явилися ціла низка організацій: Рада Європи, НАТО, Західноєвропейський союз.

Однак найбільш значний і, можна сказати, вирішальний, крок у цьому напрямку був зроблений у 1951 р., коли після розбіжностей, що проявилися в ході першої міжнародної конференції, яка обговорювала питання європейської інтеграції, 6 держав, позиції яких виявилися подібними (ФРН, Італія, Бельгія, Франція, Люксембург, Нідерланди), уклали угоду (договір) про Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС).

Ця угода (договір) започаткувала собою створення спільного ринку вугілля і сталі держав, що її підписали. З перших же кроків розвитку цього спільного ринку виникла потреба у виробленні спільних для учасників ринку правил. Так був покладений початок розвитку права Європейського Союзу.

Одночасно з розвитком ЄОВС у Європі зріли ідеї федералізму, й особливо у сфері західноєвропейської інтеграції. В 1957 р. у Римі були підписані два договори: перший визначав створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС), що на практиці означало утворення спільного ринку в більш широкому, ніж у рамках ЄОВС, плані економічних відносин. Другий знаменував створення Європейського співтовариства з атомної енергії (Євроатом).

Створення цих співтовариств у сукупності з ЄОВС сприяло розвитку спільного ринку товарів, капіталів, робочої сили, послуг. До складу цих співтовариств, крім учасників ЄОВС, увійшли й інші європейські держави, і зокрема Великобританія, Данія, Австрія, Італія, Швеція, Франція та ін.

У 1965 р. був підписаний договір про злиття всіх цих співтовариств у єдине ціле і створення єдиних органів керування і виконання. До таких органів були віднесені:

- Рада, що складається з офіційних представників держав-членів на рівні міністрів;

- Комісія, що складається з представників міжнародного чиновницького корпусу, призначених за умови одноголосного рішення;

- Парламентська асамблея;

- Суд європейських співтовариств.

При цьому слід зазначити, що такі органи, як Комісія і Суд, мали ознаки органів наднаціонального характеру.

Одночасно розроблялися й удосконалювалися правові положення, що регламентують розвиток інтеграційних процесів у країнах-учасниках.

Так поступово створювалася унікальна європейська, і отже, міжнародна, організація зі своїми специфічними органами керування і системою права.

Однак завдання інтеграції західноєвропейських держав у сферу спільного ринку в рамках єдиних митних і торговельних кордонів ще не були вирішені. Необхідно було рішуче знищити всі перешкоди і бар'єри на шляху вільного руху товарів, капіталів, робочої сили і послуг. Тому в 1986 р. положення Римського договору 1957 р. та інших угод були, з метою вдосконалення, скоректовані, й на міжурядовій конференції був вироблений інший документ – Єдиний європейський акт (ЄЄА), який був прийнятий у 1986 р. Цим актом визначалася чітка програма створення єдиного внутрішнього ринку з єдиними митними, тарифними і торговельними правилами й обмеженого тільки зовнішніми державними кордонами країн-учасниць.

Прийняття ЄЄА стало важливою віхою в розвитку права Європейського союзу. Однак більш рішучий та ефективний крок у цьому напрямку був зроблений у 1992 р. на конференції країн - членів співтовариства в Маастрихті (Нідерланди), де був розроблений і підписаний Договір про Європейський Союз (ЄС), який, за місцем його прийняття, одержав назву "Маастрихтський договір".

Цей Договір офіційно об'єднав усі раніше згадані європейські співтовариства. Договір виділяв серед інших дві найважливіші сфери співробітництва - у сфері вироблення і проведення єдиної зовнішньої політики і політики безпеки та у сфері юстиції і внутрішніх справ.

Надалі, в 1996 р., в Амстердамі сфера юстиції і внутрішніх справ була уточнена і виражалася як співробітництво поліції і судів у кримінально-правовій сфері.

Відповідно до Амстердамської редакції у сфері прав і свобод громадян, Європейський Союз розглядався як простір для волі, безпеки і справедливості, в рамках якого приймаються заходи для підвищеного захисту прав, свобод та інтересів громадян.

У такий спосіб, згідно з вищезазначеними актами, в Європі утворилось унікальне велике об'єднання інтеграційного характеру у вигляді Європейського Союзу. До нього входили на момент підписання Маастрихтського договору 15 західноєвропейських держав зі зростаючою тенденцією вступу нових членів.

Це об'єднання поступово набувало рис наднаціонального характеру й утворило свою систему особливо уповноважених органів. Структура цих органів включає:

Європейську раду, яка засідає не менше двох разів на рік і є вищим органом Європейського Союзу, оскільки включає глав держав та урядів. Вирішує найважливіші питання і визначає принципи діяльності. До складу Європейської ради входить також голова Європейської комісії;

Раду Міністрів – основний постійно діючий орган. На її засіданнях, які проводяться щомісяця, кожен член Союзу представлений одним представником, залежно від того, які питання мають вирішуватись.

Комісію Європейського Союзу – постійно діючий орган із функціями головного виконавчого органу. До її складу входять представники майже всіх держав-членів, але в різних кількостях. Кожен член комісії- комісар - очолює Генеральний директорат, відповідальний за якусь окрему ділянку діяльності. Основний обов'язок Комісії – контролювати виконання державами-членами рішень Ради міністрів. У зв'язку з цим Комісія розглядається як наднаціональний орган.

Європейський парламент є консультативним органом з рекомендаційними функціями. До його складу входять 626 депутатів, які обираються на основі прямого виборчого права на 5 років. Вибори організуються у спеціально утворених виборчих округах у всіх державах – членах Європейського Союзу. Місцезнаходження - м. Страсбург (Франція). Роль Європарламенту поступово зростає. Він має право

контролювати Європейську раду і Комісію Європейського Союзу, а також брати участь у законодавчому та бюджетному процесах;

Європейський Суд Правосуддя – верховна судова влада Союзу, має чітко виражені риси наднаціонального органу. Суд компетентний тлумачити положення основних правових актів Європейського Союзу і контролювати їх дотримання всіма його членами.

Поряд із цими, основними, органами, в структуру Європейського Союзу входять і інші, і зокрема Комітет постійних представників (для підтримки постійних міждержавних контактів), Суд першої інстанції (для втілення роботи Європейського Суду Правосуддя), Економічний та соціальний комітет як консультативний орган Європейського Союзу, Суд аудиторів, у функції якого входить фінансовий контроль діяльності Європейського Союзу.

В цілому Європейський Союз на міжнародній арені виступає як самостійний суб'єкт міжнародного права і має дуже розгалужену мережу представництв більш ніж у 100 державах.

У доктрині сучасного міжнародного права Європейський Союз іноді розглядається як міждержавне утворення особливого типу, як розмита конфедерація з тенденцією до переходу в унітарну державу нової формації.

ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР: СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО СОЮЗУ XXI СТОЛІТТЯ

Після десятиліть воєн, що забрали життя мільйонів європейців, заснування ЄС стало початком нової ери. Країни Європи вирішують питання шляхом діалогу, а не зброї.

Членство у нинішньому Європейському Союзі дає багато переваг: вільний ринок з єдиною валютою, що полегшує торгівлю та робить її ефективнішою, створення мільйонів нових робочих місць, зміцнення прав робітників, вільне пересування людей та чистіше довкілля.

Проте правила, що існували до того, як Лісабонський договір набув чинності, були розроблені для Союзу, що мав значно менше держав-членів. Перед ним, до того ж, не стояли такі глобальні виклики як зміна клімату, світовий економічний спад чи міжнародна транскордонна злочинність. ЄС мав потенціал до подолання цих проблем, але використати його міг лише завдяки поліпшенню механізмів свого функціонування.

Саме у цьому й полягала мета Лісабонського договору. Він робить ЄС демократичнішим, ефективнішим та прозорішим. Він надає громадянам та парламентам можливість більшого впливу на вирішення питань на європейському рівні, а Європі - чіткішого та консолідованішого голосу в світі, разом з тим повсякчас захищаючи національні інтереси держав-членів.

Договором передбачено нові можливості для ініціативи громадян. За наявності одного мільйона підписів вони можуть подати петицію до Європейської Комісії щодо просування на рівні ЄС своїх пропозицій, які стосуються тієї чи іншої сфери діяльності Союзу.

Національні парламенти держав-членів ЄС отримали більше повноважень щодо експертизи законопроектів ЄС перед їх затвердженням Європарламентом і Радою

Міністрів. Метою цієї новації є запобігання тому, аби Союз перебирав на себе компетенцію у питаннях, які мають розв'язуватися на національному або місцевому рівнях.

Посилено вплив Європейського Парламенту. Тепер його депутати, яких обирають напряму громадяни держав-членів ЄС, мають можливість впливати на вирішення більшої кількості питань з компетенції Союзу.

На відміну від норм, закладених у попередньому Ніщському договорі, Європейська Комісія продовжує формуватися за принципом представництва одного Комісара від кожної держави-члена ЄС.

Ця стаття пояснює, яке значення має Лісабонський договір для громадян Європейського Союзу та для його відносин із Україною.

СОЮЗ ДЛЯ XXI-ГО СТОЛІТТЯ

Лісабонський договір було підписано 27 державами-членами Європейського Союзу 13 грудня 2007 року. Він набув чинності 1 грудня 2009 року – після того, як його ратифікували усі країни ЄС відповідно до своїх національних процедур.

Навіщо був потрібен новий договір?

Європейський Союз змінився. Порівняно з 1951 р., відколи засновано Європейські Спільноти, кількість держав-членів зросла з шести до 27. Лише за останні шість років їхня чисельність майже подвоїлася.

Так само швидко змінюється світ. Перед Європою постали важливі виклики XXI-го ст. – зокрема, економічна криза, зміна клімату, потреба стабільного та збалансованого розвитку, енергетична безпека та боротьба з міжнародною транскордонною злочинністю.

Держави-члени ЄС, які разом працювали над Лісабонським договором, розуміли: чинні установчі договори вже нездатні забезпечити Європейський Союз інструментами, необхідними для протистояння цим викликам та їх подолання.

- Лісабонський договір вносить зміни до попередніх договорів ЄС та оновлює їх.
- Він бере до уваги той факт, що Європейський Союз зріс з шести держав-засновниць до сьогоднішніх 27 держав-членів, а також що протягом останніх 50 років відбулося багато інших змін.
- Договір покращує інструменти для якомога ефективнішої роботи ЄС у XXI ст.
- Договір допомагає Союзу краще слугувати інтересам громадян, а їм самим надає право напряму висловлювати свої думки щодо європейських справ за допомогою нового інструменту – «Ініціативи громадян».
- Договір захищає права громадян через Хартію засадничих прав.
- Договір зміцнює роль Європейського Парламенту та надає більшого впливу національним парламентам.
- Договір робить ефективнішим процес ухвалення рішень на європейському рівні.
- Договір допомагає ЄС говорити єдиним голосом на міжнародній арені.
- Договір запроваджує нові заходи для подолання нагальних проблем, які впливають на якість нашого життя: йдеться, зокрема, про зміни клімату, транскордонну злочинність та енергетику.
- Водночас Лісабонський договір захищає права кожної держави-члена ЄС, особливо у таких чутливих сферах як оподаткування та оборона.

Цілі та цінності ЄС

Лісабонський договір чітко визначає цілі Європейського Союзу та його цінності щодо підтримки миру, демократії, дотримання прав людини, правосуддя, рівності, верховенства права та сталого розвитку.

Договір гарантує, що Європейський Союз буде:

- Забезпечувати людям простір свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів.
- Працювати задля сталого розвитку Європи на основі збалансованого економічного зростання та стабільності цін, високо конкурентоспроможної соціальної ринкової економіки, спрямованої на повну зайнятість та соціальний прогрес з високим рівнем захисту навколишнього середовища.
- Боротися проти соціального відчуження та дискримінації, сприяти соціальній справедливості та соціальному захисту.
- Сприяти економічній, соціальній та територіальній згуртованості та солідарності держав-членів.
- Залишатися відданим економічному та валютному союзу з євро.
- Підтримувати та поширювати цінності Європейського Союзу за його межами та робити свій внесок у мир, безпеку, сталий розвиток Землі, солідарність та взаємоповагу серед народів, вільну та чесну торгівлю та подолання бідності.
- Робити внесок у захист прав людини, зокрема прав дитини, а також суворо дотримуватися та розвивати міжнародне право, зокрема дотримання принципів Хартії ООН.

Це – найголовніші цілі. Лісабонський договір було створено, щоб надати Європейському Союзу інструменти для їх досягнення.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ

Більше демократії, більше відкритості

Договір зміцнює голос громадянина в процесі ухвалення рішень

Новий інструмент залучення громадян до ухвалення рішень – так звана «Ініціатива громадян» - означає, що один мільйон осіб (ЄС загалом налічує 500 мільйонів) з декількох держав-членів може подати петицію до Європейської Комісії для внесення пропозицій щодо тих чи інших законопроектів. Таким чином, громадяни вперше отримують можливість прямо висловлюватися щодо законотворчого процесу в Європейському Союзі.

Задля покращення поінформованості про те, як ЄС досягає своїх рішень, Рада Міністрів, розглядаючи законопроекти та голосуючи щодо них, має проводити зустрічі з громадськістю.

Договір збільшує кількість сфер діяльності ЄС, щодо яких Європейський Парламент та Рада Міністрів діятимуть за процедурою «спільного ухвалення рішень». Це означає, що депутати ЄП, обрані напряму громадянами ЄС, мають більший вплив на законодавство та бюджет Союзу.

Крім того, національні парламенти країн-членів отримали більше можливостей безпосередньо впливати на процес ухвалення рішень в ЄС. Нова система так званого завчасного попередження надає їм право вносити коментарі до законопроектів. Це гарантуватиме, що Європейський Союз не перебирає на себе вирішення питань, які краще розв'язувати на національному або місцевому рівнях.

Швидше та ефективніше ухвалення рішень

Лісабонський договір спрощує процедури ухвалення рішень у ЄС

У Раді Міністрів більше питань вирішуються голосуванням кваліфікованою більшістю – замість процедури einstimmiger Beschluss. Це робить реалізацію потрібних заходів швидшою та ефективнішою.

Від 2014 року голосування кваліфікованою більшістю означатиме, що рішення Ради Міністрів потребуватимуть підтримки 55% держав-членів, які представляють щонайменше 65% населення ЄС. Така система надає ухваленим рішенням подвійної легітимності. Будь-які пропозиції щодо поширення голосування кваліфікованою більшістю на нові сфери діяльності ЄС здійснюються в межах чітких правил. Кожна держава-член ЄС повинна погодитися з будь-якою такою зміною, але національні парламенти матимуть право вето.

Проте вирішення питань у таких важливих сферах політики як оподаткування та оборона й надалі потребуватимуть einstimmiger Beschluss.

Модернізуючи інституції ЄС

Ключова мета Лісабонського договору - оновити керівні інституції Європейського Союзу та зробити їх демократичнішими

Запроваджено нову посаду Високого представника з закордонних справ та безпекової політики, який водночас є Віце-президентом Європейської Комісії. Це зроблено для ефективнішої діяльності ЄС на міжнародній арені та задля кращого захисту інтересів та цінностей Союзу за кордоном.

Також створено посаду Президента Європейської Ради. Європейська Рада обирає свого Президента на термін до 5 років. Мета створення нової посади полягає в забезпеченні постійності та узгодженості у здійсненні Європейською Радою своїх функцій. Це робить також більш прозорою та послідовною діяльність усього ЄС. Президент Європейської Комісії обирає Європейський Парламент за пропозицією Європейської Ради.

Лісабонський договір закріплює та оновлює багато економічних положень, що їх містять попередні договори ЄС. Також він додає низку нових важливих сфер.

Економічна політика

Договір закріплює зобов'язання досягти економічного та валютного союзів – із євро як валютою ЄС.

Сьогодні євро є валютою 16 держав-членів Європейського Союзу.

Економічний та валютний союз є основною метою ЄС. Він потрібен для забезпечення повернення Європи до добробуту та зайнятості. Європейський Союз разом з державами-членами виділили 200 мільярдів євро для стимулювання економіки ЄС в умовах нинішньої фінансової кризи.

Договір формалізує позицію Європейського центрального банку, перетворюючи його на інституцію ЄС.

Європейський Союз у світі

ЄС зобов'язується поширювати його цінності у світі шляхом підтримки:

- миру та безпеки
- стабільного та збалансованого розвитку Землі
- солідарності та взаємоповаги народів
- вільної та чесної торгівлі
- подолання бідності
- захисту прав людини
- дотримання міжнародного права і його покращення, як це визначено, зокрема, у Хартії ООН.

ЄС є найміцнішою торгівельною потугою світу, а також найбільшим донором для країн, що розвиваються.

Запровадження вищезгаданої посади Високого представника ЄС з закордонних справ та безпекової політики / Віце-президента Європейської Комісії надає більшій послідовності зовнішній діяльності Союзу й дозволяє йому мати єдину позицію на міжнародній арені. Лісабонський договір передбачає також створення Європейської служби зовнішньої дії, покликаної підтримувати Високого представника у його (її) діяльності.

Безпека та оборона

Лісабонський договір чіткіше визначає роль ЄС у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики. Рішення з питань оборони потребують одностайного схвалення всіма 27 державами-членами ЄС.

Ті місії, які ЄС виконував за його межами, мали на меті підтримку миру, попередження конфліктів та зміцнення міжнародної безпеки у контексті Хартії ООН.

Договір розширює відповідні повноваження Європейського Союзу. Тепер до них входять операції з роззброєння, консультації та допомога з військових питань, а також допомога у відновленні стабільності після конфліктів.

Також Договір надає можливість тіснішої співпраці у сфері оборони між тими державами-членами ЄС, які цього забажають.

Крім цього, Лісабонський договір передбачає надання державами-членами цивільних та військових сил, потрібних для імплементації Спільної оборонної та безпекової політики. Договір визначає роль Європейської оборонної агенції.

Лісабонський договір містить підпункт про солідарність (на добровільній основі) у разі, якщо держава-член стає жертвою терористичної атаки, природної або техногенної катастрофи.

Правосуддя та злочинність

Лісабонський договір містить нові важливі положення, які зміцнюють ЄС у боротьбі з міжнародною транскордонною злочинністю, нелегальною міграцією, торгівлею людьми, зброєю та наркотиками.

Лісабонський договір робить цю сферу більш прозорою, зміцнює роль Європейського Парламенту та Європейського Суду. Крім того, він прискорює процес ухвалення рішень, збільшуючи кількість сфер, рішення у яких ухвалюють кваліфікованою більшістю.

Крім цього, привнесені Лісабонським договором нові елементи допомагають Союзу та державам-членам забезпечити ефективніший захист фінансових інтересів та боротьбу з транскордонною злочинністю.

Водночас ці нові положення враховують розмаїття правових систем та традицій держав-членів ЄС. Зокрема, передбачено право держави-члена не брати участі у нових заходах, якщо вона вважає, що ті впливатимуть на засадничі аспекти її системи правосуддя.

Окремий виняток у Лісабонському договорі зроблено для Ірландії та Сполученого Королівства. Вони мають спільну правову систему та не є членами Шенгенської системи прикордонного контролю. Згідно зі спеціальними домовленостями, цим країнам дозволено вирішувати в кожній окремій ситуації, чи бути стороною законодавства ЄС у цій сфері.

Соціальна політика

Лісабонський договір робить більш амбітними соціальні цілі ЄС. Йдеться про те, що Союз при виробленні своїх політик та в усіх своїх діях братиме до уваги потребу досягнення високого рівня зайнятості.

Визнаною є ключова роль сфер економічних послуг – громадського транспорту, телекомунікацій, поштової служби, газо- та електропостачання. Роль ЄС тут обмежена, держави-члени мають більше свободи й гнучкості у постачанні та організації цих послуг і керуванні ними задля ефективної відповіді на потреби всередині країни.

ЄС має утримуватися від будь-яких дій, що можуть послабити роль держави-члена у забезпеченні охорони здоров'я, діяльності соціальних служб, поліції та служб безпеки. Також це стосується державних шкіл.

Оплата праці, право на об'єднання та правила з організації страйків так само залишаються компетенцією держав-членів ЄС.

Нові сфери співпраці

Договір містить важливі положення щодо низки нових сфер політики, зміцнюючи ЄС у боротьбі з міжнародною транскордонною злочинністю, нелегальною міграцією, торгівлею жінками та дітьми, наркотиками та зброєю.

Але особливо актуальними в сучасному світі є зміни клімату та енергетика.

Зміни клімату. Договір надає пріоритетності меті ЄС щодо просування стабільного та збалансованого розвитку в Європі на основі високого рівня захисту та поліпшення довкілля.

Він містить зобов'язання ЄС щодо просування на міжнародному рівні заходів, покликаних подолати регіональні та глобальні екологічні проблеми, зокрема у контексті боротьби проти змін клімату.

За умови зміцнення ролі ЄС щодо протидії змінам клімату він залишатиметься світовим лідером у боротьбі з глобальним потеплінням.

Енергетика. Лісабонський договір містить нові положення, які забезпечують належне функціонування енергетичного ринку. Зокрема йдеться про положення, які стосуються енергопостачання та досягнення ефективності та економії енергії, а також розвитку нових та відновлюваних джерел.

Для всіх держав-членів ЄС безпека енергопостачання є ключовим питанням майбутнього.

Договір підтверджує відданість ЄС ідеї спільної європейської політики у сфері стабільної та збалансованої енергетики.

Також Лісабонський договір забезпечує нові засади для співпраці держав-членів ЄС у спорті, сферах гуманітарної допомоги, цивільного захисту, туризму та дослідження космосу.

Права людини

Лісабонський договір визнає права, свободи та принципи, визначені у Хартії засадничих прав та робить її юридично обов'язковою.

Держави-члени ЄС підписали Хартію 2000 р.

Статус Хартії як юридично обов'язкової означає, що під час підготовки та імплементації своїх законів ЄС повинен дотримуватися прав, що їх визначено в тексті Хартії. Держави-члени Союзу мають робити так само під час імплементації законодавства ЄС у себе.

Права, які повинен мати кожен, включають захист особистих даних, право на притулок, рівність перед законом, заборону дискримінації, рівність між чоловіками та

жінками, права дітей та літніх людей, а також важливі соціальні права на кшталт захисту від нечесного звільнення та доступу до соціальної безпеки та допомоги.

Договір також надасть ЄС можливість приєднатися до Європейської Конвенції з прав людини. Ця конвенція та Європейський Суд з прав людини, який стежить за її дотриманням, є основою захисту прав людини у Європі.

Лісабонський договір є досить великим документом – це понад 300 сторінок у консолідованій формі, включаючи додатки та протоколи. До нього входять чимало положень попередніх установчих договорів ЄС зі змінами та доповненнями.

Ця брошура звертає увагу на нові елементи у Лісабонському договорі. Повний її текст, консолідовані версії установчих договорів зі змінами, що їх запроваджує Лісабонський договір, а також більше інформації про сам договір можна знайти за адресою europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm

Шлях до Лісабону

Лісабонський договір було підписано після шести років дискусій між державами-членами ЄС щодо реформ, потрібних для протистояння викликам ХХІ ст.

Хронологія ухвалення засадничих для ЄС договорів – від самого створення Європейських спільнот до набуття чинності Лісабонським договором – така.

1952 р.: Паризький договір про заснування Європейської спільноти з вугілля та сталі;

1957 р.: Римські договори про заснування Європейської економічної спільноти та Євроатома;

1986 р.: Єдиний європейський акт;

1992 р.: Маастрихтський договір;

1997 р.: Амстердамський договір;

2001 р.: Ніццький договір;

2004 р., 29 жовтня: Підписання Договору про запровадження Конституції для Європи;

2005 р., травень - червень: Франція та Нідерланди на референдумі голосують проти цього Договору;

2007 р., 13 грудня: Підписання Лісабонського договору 27 державами-членами ЄС

2007 р., травень 2009: Лісабонський договір ратифікують парламенти 26 з 27 держав-членів ЄС;

2008 р., 12 червня: В Ірландії пройшов референдум зі схвалення Лісабонського договору, на якому громадяни цієї країни висловилися проти ратифікації;

2009 р., 19 червня: Європейська Рада ухвалює компромісне рішення, покликане вивести процес набуття Лісабонським договором чинності із глухого кута. Домовлено, що до складу Європейської Комісії продовжуватиме входити по одному представнику від кожної держави-члена ЄС. Голови держав та урядів підписали юридично зобов'язальні гарантії щодо конкретних сфер, які було визначено ірландським урядом, а саме сфер: оподаткування, права на життя, освіти і родини, традиційної політикиа військового нейтралітету Ірландії. Домовлено про включення цих гарантій до Лісабонського договору після набуття ним чинності через спеціальний протокол. Також було ухвалено Офіційну декларацію щодо важливості прав працівників та державних служб;

2009 р., 2 жовтня: В Ірландії проходить повторний референдум, на якому виборці схвалюють Лісабонський договір;

2009 р., 1 грудня: Лісабонський договір набуває чинності.

Інституції та органи ЄС

Основними інституціями ЄС є:

- Європейський Парламент
- Європейська Рада
- Рада ЄС (Рада Міністрів)
- Європейська Комісія
- Європейський Суд
- Європейський центральний банк
- Європейська рахункова палата.

Також існують такі органи:

- Комітет регіонів
- Європейський економіко-соціальний комітет
- Європейський інвестиційний банк

Європейський Парламент

Європейський Парламент - це інституція ЄС, депутатів якої напряму обирають громадяни держав Союзу і яка їх представляє.

Лісабонський договір збільшує кількість сфер, в яких Європейський Парламент буде виконувати законотворчу роботу спільно з Радою Міністрів. Також він зміцнює свої повноваження щодо бюджету ЄС.

Спільна законотворча діяльність Європейського Парламенту та Ради Міністрів називається спільним ухваленням рішень.

Відтепер процедура спільного ухвалення рішень стала „звичайною законотворчою процедурою”. Це посилює законодавчу владу ЄП.

Спільне ухвалення рішень поширюється на такі сфери як свобода, безпека та правосуддя.

Європейська Рада

Європейська Рада складається з голів держав та урядів країн-членів ЄС: прем'єр-міністрів та президентів. Вона визначає політичне спрямування та пріоритети Європейського Союзу.

Згідно з Лісабонським договором, Європейська Рада стала повноправною інституцією ЄС, її роль чітко визначено.

Створено нову посаду Президента Європейської Ради, якого її члени обирають на термін до 5 років. Першим Президентом ЄР обрано Германа Ван Ромпея, який до того обіймав посаду прем'єр-міністра Бельгії.

Наявність посади Президента Європейської Ради надає діям ЄС більшої видимості та послідовності. Президент головує на засіданнях Ради, спрямовує її роботу та представляє ЄС на найвищому рівні за кордоном. До набуття Лісабонським договором чинності у Європейській Раді головували голови держав, які позмінно очолювали ЄС протягом шести місяців свого Головування.

Рада Європейського Союзу

Раду Європейського Союзу називають також Радою Міністрів. Вона складається з 27 державних міністрів, які представляють кожну державу-члена ЄС.

Рада є ключовим органом ухвалення рішень, який координує економічну політику ЄС та відіграє центральну роль у зовнішній та безпековій політиці. Вона поділяє законотворчу та бюджетну компетенції з Європейським Парламентом.

Після набуття Лісабонським договором чинності голосування кваліфікованою більшістю стає поширенішим, ніж одностайне голосування.

Від 2014 р. почне діяти система, яка називається «подвійною більшістю»: рішення Ради потребуватимуть підтримки 55% держав-членів, які представляють щонайменше 65% населення Європи. Це надає рішенням Ради подвійної легітимності.

Новацією Договору є також те, що у Раді Міністрів закордонних справ головуватиме Високий представник Європейського Союзу з закордонних справ та безпекової політики, який одночасно є Віце-президентом Європейської Комісії.

В інших галузях, таких як сільське господарство, фінанси та енергетика, у Раді буде продовжувати головувати міністр країни, що протягом чергових шести місяців є країною-головою ЄС.

Усе це дозволить зробити систему головування в ЄС більш узгодженою та ефективною.

Високий представник Європейського Союзу з закордонних справ та безпекової політики, Віце-президент Європейської Комісії

Згідно з Лісабонським договором, у ЄС створено нову посаду керівника спільної зовнішньої та безпекової політики і спільної оборонної політики. Запровадження посади Високого представника Європейського Союзу з закордонних справ та безпекової політики, який одночасно є Віце-президентом Європейської Комісії, є вагомим новачком. Першою на цю посаду було призначено Кетрін Ештон, котра доти працювала Комісаром ЄС з питань торгівлі. Нині вона у своїй діяльності поєднує функції двох посад, які існували раніше: Високого представника зі спільної зовнішньої та безпекової політики та Комісара ЄС із зовнішніх відносин.

Високий представник Європейського Союзу з закордонних справ та безпекової політики призначається Європейською Радою. Він (вона) головує у Раді міністрів закордонних справ та водночас є Віце-президентом Європейської Комісії. Високий представник має вносити пропозиції щодо сфери його (її) компетенції, здійснювати зовнішню політику від імені Ради та представляти позицію ЄС на міжнародній арені.

Це зроблено для того, аби ЄС міг краще захищати свої інтереси та цінності в світі, а також виступати на міжнародній арені з єдиною позицією.

Європейська Комісія

Європейська Комісія створена для незалежного представництва інтересів ЄС як єдиного цілого. Вона звітує перед Європейським Парламентом.

Єврокомісія є єдиною інституцією Союзу, наділеною правом ініціювати законопроекти. Комісія також реалізує політику ЄС у різних сферах, забезпечує виконання бюджету, керує програмами ЄС, представляє його на міжнародних переговорах, а також забезпечує правильне застосування договорів ЄС.

На засіданні Європейської Ради у грудні 2008 р. голови держав та урядів погодилися, що до складу Комісії входитимуть по одному представнику від кожної держави-члена ЄС.

Хто що робить

Лісабонський договір уточнює:

- які владні повноваження належать компетенції ЄС,
- які владні повноваження належать компетенції держав-членів ЄС,
- які владні повноваження спільно належать і ЄС, і державам-членам Союзу.

Договір чіткіше, ніж раніше, визначає межі владних повноважень ЄС. Основним правилом є те, що Європейський Союз зможе впливати лише в межах тих владних повноважень, які надали йому держави-члени. Він повинен поважати той факт, що усі інші владні повноваження залишаються у держав-членів ЄС.

- ЄС має ексклюзивні владні повноваження у сферах дотримання правил

конкуренції, монетарної політики єврозони та спільної торгівельної політики.

- Держави-члени ЄС мають першочергову відповідальність у сферах охорони здоров'я, освіти та промисловості.

- ЄС та його держави-члени мають спільну компетенцію у сферах внутрішнього ринку, сільського господарства, транспорту та енергетики.

Інші умови

Договір підтверджує повагу ЄС до принципу рівності серед держав-членів та національної ідентичності кожної з них, до місцевих та регіональних автономій. Союз зобов'язується захищати культурне та мовне розмаїття Європи.

Вперше зафіксовано право держави-члена ЄС вийти зі складу Європейського Союзу – за умови наявності бажання цієї держави. Виписано процедуру, якої слід дотримуватися в цій ситуації.

Нові повноваження національних парламентів

Вперше національні парламенти мають право робити прямий внесок у процес ухвалення рішень в ЄС. Адже згідно з Лісабонським договором, до них надсилають усі союзні законопроекти. Запроваджено систему завчасного попередження, за якої будь-який національний парламент матиме вісім тижнів на оскарження у разі, якщо він має претензії до того чи іншого законопроекту. Якщо проти законопроекту висловиться більшість національних парламентів, його може бути змінено або вилучено.

Така система завчасного попередження надає національним парламентам дуже важливу роль у гарантуванні невторчання ЄС у справи, які краще вирішувати на національному, регіональному або місцевому рівнях.

Деякі технічні умови

Правова база

Лісабонський договір вніс зміни до Договору про Європейський Союз та до Договору про заснування Європейської спільноти. Він є останнім у низці договорів, що оновлюють та консолідує законодавчу базу ЄС.

Згідно з Лісабонським договором, ЄС став єдиною юридичною особою. Раніше Європейська Спільнота та Європейський Союз мали різні статuti й використовували різні правила ухвалення рішень. Лісабонський договір припинив існування такої подвійної системи й надає Європейському Союзу юридичного статусу. Це покращило здатність ЄС діяти, особливо у питаннях зовнішніх відносин. Лісабонський договір дозволяє Європейському Союзу бути ефективнішим, узгодженішим та переконливішим у його відносинах з рештою світу.

Голосування кваліфікованою більшістю, подвійна більшість

Голосування кваліфікованою більшістю – це форма ухвалення рішень, яка використовується Радою міністрів щодо низки сфер діяльності ЄС. Лісабонський договір поширює її на чимало нових сфер, а також оновлює принцип визначення кваліфікованої більшості. Починаючи з 2014 р. рішення Ради ЄС потребуватимуть підтримки 55% держав-членів ЄС, які представляють щонайменше 65% населення ЄС. Така схема голосування називається подвійною більшістю. Для утворення блокувальної меншості буде потрібно принаймні чотири країни. Ця система ставить країни з меншою чисельністю населення на один рівень з більшими державами-членами ЄС.

У певних сферах діяльності Європейського Союзу рішення потребуватимуть одностайного схвалення. Наприклад, це стосується оподаткування та оборони.

Поглиблена співпраця

Через суттєве збільшення кількості країн-членів ЄС, Договір про Європейський Союз (згідно зі змінами, внесеними Амстердамським та Лісабонським договорами) встановлює правила для ситуацій, коли деякі держави-члени ЄС бажають продовжувати тіснішу співпрацю у певних галузях.

Цей принцип називається принципом "поглибленої співпраці". Він означає, що група держав може реалізовувати деякі інтеграційні проекти без участі усіх 27 членів ЄС. Це дозволяє деяким державам Союзу утримуватися від участі у певних проектах, але водночас не перешкоджати іншим країнам їх реалізовувати.

Субсидіарність, пропорційність

Рішення у ЄС мають ухвалюватися так, щоб якомога більше враховувати інтереси й очікування громадян. Окрім тих сфер, які підпадають під його виключну компетенцію, Союз має діяти лише за умов, якщо ці дії будуть ефективнішими, ніж заходи на національному, регіональному або місцевому рівнях. Такий принцип називається субсидіарністю, й він закріплений у Лісабонському договорі.

Цей принцип підкріплюється принципом пропорційності, згідно з яким ЄС має обмежити свою діяльність до такої, яка необхідна для досягнення цілей Лісабонського договору.

Процедура спільного ухвалення рішень («звичайна законодавча процедура»)

Спільне ухвалення рішень означає право Європейського Парламенту готувати закони спільно та на рівних засадах з Радою Міністрів. Лісабонський договір запроваджує спільне ухвалення рішень у загальне користування. Отже, ця процедура стане «звичайною законодавчою процедурою».

Це означає, що процес ухвалення рішень в Європейському Союзі ґрунтуватиметься на подвійній легітимності народу (який представляють депутати Європейського Парламенту) та держав-членів ЄС (які представляють міністри у Раді ЄС).

Лісабонський договір і відносини ЄС-Україна

Представництво Європейського Союзу стало центром комунікації з українськими партнерами

Набуття чинності Лісабонським договором матиме суттєвий вплив на відносини Європейського Союзу з Україною. Точніше, на спосіб реалізації цих відносин: змінюється сам порядок організації двостороннього діалогу. Він стає зручнішим та ефективнішим і для ЄС, і для українських партнерів.

Ця трансформація є насамперед наслідком зміни статусу Представництва Європейської Комісії в Україні: після набуття чинності Лісабонським договором воно перетворилося на Представництво Європейського Союзу. Віднині саме воно є центром комунікації українських структур та інституцій з Європейським Союзом у Києві. Його повноваження, як і повноваження таких представництв в інших країнах, стали значно більшими.

Представництво Європейського Союзу в Україні стає частиною Європейської служби зовнішньої дії. До неї переходять відповідні функції, що їх раніше виконувало ротатійне Головування ЄС: тоді країна, яка протягом півріччя головувала в Союзі, представляла його на міжнародній арені й у діалозі з третіми країнами. Конкретно в Україні ці функції виконувало посольство відповідної держави-голови ЄС. Тепер комунікаторами для українських партнерів будуть одні й ті самі люди за однією й

тією самою адресою. Відповідно, таким чином значно підвищується послідовність та ефективність політичного діалогу.

Зміни відбудуться і у самому Представництві Європейського Союзу. Штат Європейської служби зовнішньої дії (ЄСЗД) формується з трьох джерел: працівників Європейської Комісії, відповідних структур Ради ЄС та з дипломатів країн-членів. Таким чином і буде в майбутньому скомпоновано штат Представництва Європейського Союзу в Україні.

Водночас у ньому продовжуватимуть працювати співробітники Європейської Комісії. Вона, згідно з Лісабонським договором, продовжує виконувати низку функцій, які також стосуються відносин із третіми країнами – щодо торгівлі, гуманітарної та технічної допомоги.

Отож разом із набуттям нових повноважень Представництво Європейського Союзу залишає за собою й ті, які перебувають у компетенції Європейської Комісії й також мають стосунок до відносин ЄС та України. Проте і працівники, що належать до ЄСЗД, і працівники Єврокомісії підпорядковуватимуться Голові Представництва Європейського Союзу в Україні.

Три головні функції Представництва Європейського Союзу: координація, репрезентація, оприлюднення позиції ЄС

Загалом, Представництво має тепер три головні функції.

Координація. Представництво тісно співпрацює з посольствами та консульствами країн-членів у питаннях, які стосуються Європейського Союзу та його відносин з Україною.

Репрезентація ЄС. Представництво уповноважене представляти Союз на всіх заходах і у контактах з українськими офіційними особами та структурами.

Представництво ЄС є нині єдиним речником Союзу в Україні. Воно уповноважене висловлювати його позицію з тих чи інших питань, в тому числі щодо відносин з Україною. Це, поміж іншого, спрощує роботу для представників органів влади та засобів масової інформації. Вони тепер мають постійне й офіційне джерело інформації й зможуть отримувати від нього коментарі з усіх питань, які стосуються ЄС або ж його відносин з Україною.

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА КРИЗА ТА ЇЇ ПОДОЛАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Глобальна фінансова та економічна криза, яку зараз переживає світ, є найбільшою за останнє сторіччя. Порівняно за масштабами є криза 1930-тих рр., більш відома як Велика депресія. На відміну від більшості попередніх криз, які починались у країнах, що розвиваються (*developing countries*) або країнах, що знаходяться в процесі становлення (*emerging countries*), ця криза почалась у розвинутих країнах і поступово охопила весь світ. Хоча сповільнення темпів розвитку світового реального ВВП почалась ще у 2008 р., пік кризи прийшовся на початок 2009 р. За розрахунками МВФ, у 2009 р. світовий реальний ВВП впав на 0,6% (Рисунок 1), головним чином за рахунок падіння економічної активності в США та ЄС, тоді як багато країн, що розвиваються або знаходяться у процесі становлення, зберегли додатні темпи приросту ВВП.

Етапи розвитку сучасної кризи

- **Етап 1:** весна 2007 р. – березень 2008 р. Криза на іпотечному ринку США та, згодом, Великобританії
- **Етап 2:** березень – серпень 2008 р. Криза поширюється на розвинуті країни, але все ще існує надія на “розмежування” (*decoupling*)
- **Етап 3:** вересень – листопад 2008 р. Глобальна фінансова криза
- **Етап 4:** грудень 2008 р. – липень 2009 р. Експансіоністська антикризова політика
- **Етап 5:** липень 2009 р. – березень 2010 р. Певні ознаки відновлення зростання світової економіки
- **Етап 6:** квітень 2010 р. – зараз. Поступове відновлення економіки. Боргова криза в окремих країнах світу

Криза розпочалась навесні 2007 р. на іпотечному ринку США, спровокована підвищенням процентних ставок та сповільненням зростання цін на житло, що негативно позначилось на платежах по кредитах з плаваючою ставкою, та, як результат, привело до накопичення простроченої заборгованості за суб-стандартними іпотечними кредитами (*subprime mortgages*). Погіршення платоспроможності кредиторів відбулось на окремому і досить вузькому сегменті ринку. Чому це мало такий великий вплив на фінансову систему країни в цілому? Значною мірою це пояснюється популярністю, яку отримали фінансові інструменти, прив'язані до іпотечних кредитів, зокрема іпотечні цінні папери (*mortgage-backed securities*), які були в портфелях банків, інвестиційних фондів, пенсійних фондів тощо і які різко впали в ціні після початку кризи на ринку іпотеки.

Додатковою проблемою стала невизначеність щодо того, в чиїх руках ці цінні папери зосереджені (тобто які фінансові установи надійні, а які ні), а також якою є реальна вартість цих цінних паперів (тобто якою є частина суб-стандартних іпотечних кредитів у загальному пулі кредитів, під які взята позика).

Погіршення довіри до банківської системи та втрати, пов'язані з іпотечними цінними паперами, призвели до різкого скорочення обсягу іпотечних кредитів. Компанії, що працювали на іпотечному ринку, почали банкрутували. Виникли проблеми в інвестиційних банках, в результаті чого відбулась низка об'єднань і поглинань у банківській системі.

Цей перший етап кризи не зупинив світові потоки капіталу, хоча інвестори стали набагато вимогливішими до ризиків, що негативно позначилось на окремих країнах. Так, почався різкий відтік капіталу з Ісландії, пов'язаний зі збитками ісландських банків, які були активними гравцями на світовому ринку іпотечних і пов'язаних з ними цінних паперів. Поступово криза вийшла за межі іпотечного ринку і захопила міжнародний фінансовий сектор.

Для другого етапу кризи були характерні проблеми у найбільших фінансових інституціях розвинутих країн та активне обговорення ідеї розмежування (*decoupling*) економічної динаміки в розвинутих країнах та країнах, які знаходяться в процесі становлення, в першу чергу в країнах БРІК (Бразилія, Росія, Індія, Китай). Очікувалось, що країни БРІК стануть новим незалежним локомотивом зростання світової економіки та пом'якшать негативний вплив фінансової кризи у розвинутих країнах. Саме на цьому етапі розвитку кризи в США сповільнюються темпи економічного розвитку та зростає безробіття, поглиблюється іпотечна криза. В Європі та Японії також розпочалися серйозні економічні проблеми. В той же час у країнах,

що знаходяться в процесі становлення, продовжувалось зростання, і вони приваблювали значні обсяги капіталу.

Вересень 2008 р. став своєрідним рубіконом, після якого криза стала дійсно світовою. 15 вересня про банкрутство оголосив один з найбільших та найстарших інвестиційних банків *Lehman Brothers* (США). У той же день було оголошено про поглинання іншого великого інвестиційного банку США *Merril Lynch* комерційним банком *Bank of America*. Протягом наступних днів з'явилась інформація про можливе банкрутство найбільшої страхової компанії *AIG*. До кінця місяця ця компанія, а також найбільші іпотечні агенції *Fannie Mae* та *Freddie Mac*, перейшли у державне управління в США. Наступні кілька місяців регулярно з'являлась інформація про нові випадки банкрутств, поглинань і націоналізації.

Паніка на фондовому ринку США зумовила обвал на світових біржах. Грошовий ринок був фактично паралізований. Паніка інвесторів спровокувала стрімку втечу капіталу і девальвацію багатьох валют. Центральні банки на цьому етапі відіграли ключову роль у боротьбі з кризою, намагаючись стабілізувати світовий грошовий ринок та банківську систему.

Зокрема, для стабілізації міжнародних фінансів Федеральна резервна система (ФРС) США домовилась про проведення валютних свопів з центральними банками Японії, Англії, Канади, Австралії, Норвегії, Данії та Швеції. Було оголошено про виділення величезних сум на викуп проблемних активів. Активно проводилось рефінансування банківської системи. Відбувалось зниження облікових ставок центральними банками.

Якісно новий етап кризи розпочався наприкінці листопада – початку грудня 2008 р., коли на додаток до підтримки фінансового сектора держави прийняли рішення про підтримку реального сектора економіки та монетизацію бюджетного дефіциту для фінансування експансіоністської фіскальної політики.

Влітку 2009 р. стали очевидними ознаки відновлення економічної активності у світі, значною мірою досягнуті за рахунок фіскальних та монетарних стимулів в рамках антикризової політики урядів. В той же час відбулось різке зростання обсягів державних боргів, що заклало підґрунтя для нового етапу економічної нестабільності. Ці проблеми стали очевидними навесні 2010 р., коли в епіцентрі кризи опинились країни ЄС, в першу чергу Греція.

Ключові причини кризи можна розділити на кілька категорій:

- 1) Проблеми на ринку нерухомості;
- 2) Підвищення ризикованості поведінки економічних агентів;
- 3) Проблеми регулювання банківської та фінансової систем в цілому;
- 4) Макроекономічні умови;
- 5) Зміни на ринках товарів та капіталу.

АНТИКРИЗОВА ПОЛІТИКА: НАПРЯМКИ ДІЙ

Глобальний характер кризи зумовив безпрецедентний характер реакції на неї. Реакція на кризу формувалась на кількох рівнях:

- Національні заходи урядів та центральних банків;
- Координована реакція національних урядів та центральних банків к-х країн;
- Реакція міжнародних інституцій.

Як вже обговорювалось в розділі, присвяченому періодизації кризи, першими зреагували на кризу центральні банки, застосувавши традиційні методи монетарної політики, як-то зниження облікової ставки та норми резервування для комерційних банків. Таким шляхом пішли, зокрема, США, ЄС та Японія.

Поглиблення кризових явищ змусило національні уряди перейти до активніших дій для стабілізації ситуації на фінансовому ринку.¹ В першу чергу такі заходи були запроваджені в США та ЄС, тоді як в Азії до них вдалились пізніше – здебільшого вже у 2009 р. Державна допомога системним банкам та фінансовим інституціям, що переживають труднощі, здійснювалась, зокрема, шляхом:

- кредитування за рахунок бюджету;
- збільшення контролю з боку держави, у тому числі через придбання частки в статутному капіталі;
- надання гарантій на вартість минулих інвестицій банків, які можуть з певною імовірністю виявитися збитковими,
- розміщення державних коштів на депозитних рахунках комерційних банків
- викупу цінних паперів, забезпечених виданими кредитами.

Ключовими принципами державної допомоги фінансовому сектору були її строковість та захист платників податків, за гроші яких ця допомога надавалась. При цьому більшість держав – світових лідерів оголосили, що плани державної допомоги діятимуть протягом 2009–2012 рр., а податкові пільги є тимчасовими. Крім того неодноразово підкреслювалось, що плани порятунку здійснювані за кошти платників податків, не є безкоштовними для інституцій-бенефіціарів.

Швидке поглиблення кризи змусило уряди перейти від підтримки лише фінансового сектору до дій, спрямованих на підтримку реального сектору економіки та населення. Ключовими короткостроковими інструментами фіскальної політики стали:

- Викуп проблемних активів;
- Державна допомога проблемним секторам;
- Податкові стимули;
- Стимулювання зайнятості та підтримка безробітних;
- Фінансування інфраструктурних та інноваційних проектів.

Фінансування антикризової політики вимагало підвищення витрат на фоні спадаючих доходів, що вело до накопичення державної заборгованості та зростання бюджетних дефіцитів. Це, в свою чергу, зумовило необхідність формулювання середньо- та довгострокових планів економічних реформ, які включають, зокрема, фіскальну консолідацію, пенсійну реформу, реформу регулювання банківського сектору. Без таких реформ буде важко досягнути стабільного економічного зростання у світі.

КРИЗА В ЄВРОПІ:

ДИНАМІКА ОКРЕМИХ КРАЇН ТА АНТИКРИЗОВІ ЗАХОДИ

ЄС вступив в кризу раніше, аніж більшість інших країн світу, але на початкових етапах кризи реакція урядів та центральних банків була точковою. Так, вже на першому етапі кризи разом з проблемами на іпотечному ринку США виникли також проблеми на іпотечному ринку Великобританії. Першою ластівкою майбутніх фінансових потрясінь стала втеча вкладників з *Northern Rocks*, п'ятого за розмірами іпотечного банку Сполученого Королівства. Політика даного банку будувалась на фінансуванні довгострокових іпотечних кредитів за рахунок короткострокових міжбанківських кредитів та депозитів населення. В умовах очікуваних проблем з

¹ ІЕД (2009) Як подолати вплив міжнародної фінансової кризи: пошуки адекватної економічної політики. / Аналітична доповідь. За ред. І. Бурковського та В. Мовчан. – Харків: Права Людини, 2009

іпотечними кредитами вкладники почали масово вимагати повернення депозитів. Проблеми цього банку вдалось досить швидко пом'якшити за рахунок націоналізації банку.

На другому етапі кризи чіткіше проявились проблеми фінансових інституцій інших країн ЄС. Зокрема, саме в цей період було оголошено про збитки від операцій на ринку іпотечних облігацій та похідних фінансових інструментів німецького банку *IKB*, «дочки» німецького банку розвитку *KfW*, а також про збитки французького банку *Societe Generale*, завдані діями одного з трейдерів. Також саме в цей час у Великобританії, як і в США, почали розробляти інноваційні інструменти грошової політики для підтримки фінансового сектору.

Третій етап кризи став руйнівним для економіки багатьох країн Європи. Скорочення економічної активності в країнах ЄС було стрімкішим та глибшим, аніж в США. Найбільше під час кризи впав реальний ВВП країн Балтики, в першу чергу Латвії, однак падіння економічної активності не минуло жодної, за виключенням Польщі, країни Європейського Союзу (Рисунок 2). Кілька з них були вимушені звернутись по допомогу до МВФ.

Саме на цьому етапі кризи вже можна говорити про скоординовану реакцію ЄС на кризу.² Першим кроком у виробленні антикризової політики на рівні ЄС стала зустріч країн — членів ЄС, що входять до складу Великої вісімки, яка відбулась 4 жовтня 2008 р. Цю зустріч ініціювала Франція, яка головувала в ЄС. За результатами зустрічі була прийнята заява, основні положення якої багато в чому отримали свій подальший розвиток у наступних документах ЄС та його органів.

Серед основних положень цього документа варто назвати такі:

- Спільне зобов'язання забезпечити стійкість та стабільність банківської та фінансової системи і здійснити всі необхідні для цього кроки;
- Визнання необхідності швидких та адекватних дій Єврокомісії, національних урядів, спрямованих на підтримку фінансових інституцій, які стикнулися з проблемами. Було визнано необхідно спростити механізми надання державної допомоги при забезпеченні дотримання прийнятих в ЄС принципів такої допомоги;
- Визначення напрямків удосконалення регулювання фінансових ринків та фінансового нагляду в ЄС;
- Визнання необхідності реформування глобальної фінансової системи та посилення глобального фінансового управління;
- Зобов'язання здійснити кроки, спрямовані на відновлення кредитування як чинника підтримання економічної активності.

В цьому документі чітко наголошувалось на тому, що саме Європа повинна зіграти головну роль у процесі реформування світових фінансових ринків, запропонувавши спільні принципи побудови нової міжнародної фінансової системи, технологію забезпечення швидкого прийняття рішень практичного характеру тощо.

Елементом антикризової політики стала Декларація Самміту країн — членів Єврозони щодо узгодженого плану дій від 12 жовтня 2008 р. Цей документ фактично визначив конкретні цілі дій ЄС у фінансовій сфері, які сформульовані наступним чином:

- забезпечення необхідної ліквідності фінансових установ;
- сприяння фінансуванню банківських установ;

² Опис узгоджених дій ЄС зроблено на основі аналізу, представленого в публікації: Бураковський І., Плотніков О. «Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України». – Харків: Фоліо, 2009.

- надання фінансовим інституціям додаткових ресурсів капіталу з тим, щоб забезпечити необхідний рівень фінансування економіки;
- створення умов для ефективної рекапіталізації банків, що стикнулися з труднощами;
- забезпечення достатнього рівня гнучкості дотримання правил бухгалтерського обліку, враховуючи поточні надзвичайні стани ринків;
- посилення механізмів співпраці між країнами — членами ЄС.

Без сумніву етапним рішенням стала розробка Європейською комісією так званого «Європейського плану економічного відновлення», який було презентовано 26 листопада 2008 р. і прийнято Радою ЄС в грудні того ж року. Європейський план економічного відновлення передбачає реалізацію чотирьох цілей:

- 1) різко стимулювати попит та відновлення довіри споживачів;
- 2) зменшити соціальні втрати економічного спаду та його вплив на найбільш вразливі верстви населення, протидіючи втраті робочих місць та допомагаючи людям швидко повернутись на ринок праці з тим, щоб попередити появу тривалого безробіття;
- 3) допомогти Європі скористатись перевагами відновлення економічного зростання, що передбачає здійснення необхідних структурних реформ, підтримку інновацій та побудову економіки знань;
- 4) прискорити перехід до такої економічної моделі розвитку, яка характеризується низьким рівнем викидів вуглецевих сполук у навколишнє середовище, що стимулюватиме розробку та запровадження нових технологій, створення робочих місць у сфері захисту довкілля та сільському господарстві («зелені комірці») і сприятиме відкриттю нових можливостей на ринках, що динамічно розвиваються.

В межах реалізації Європейського плану економічного відновлення Єврокомісія запропонувала країнам-членам узгодити скоординований пакет бюджетних стимулів загальним обсягом 200 млрд євро, що становить 1,5% ВВП Євросоюзу.

ЕКОНОМІКА ЄС ТА СВІТУ

ПІСЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ПІКУ КРИЗИ: ЩО ДАЛІ

Світова економіка почала відновлюватись в середині 2009 р., і, за оцінками, в 2010 р. зростання реального ВВП у світі складе близько 4%. Однак, як вже зазначалось, вихід з кризи різних країн є дуже нерівномірним, і фактично зараз світ перебуває у ситуації, коли глобальна криза локалізується в кількох «больових точках», де структурні проблеми економік виявились найглибшими.

Так, наприклад, відбулось у випадку Греції. Навесні 2010 р. уряд країни повідомив, що справжній дефіцит бюджету є вдвічі більшим за офіційно заявлений і складає близько 12% від ВВП і що країна має проблеми з обслуговуванням своїх боргів. Ця заява викликала нову хвилю паніки у світі, похитнувши довіру до євро. Для стабілізації ситуації ЄС спільно з МВФ надали Греції кредит в обсязі 110 млрд євро на умовах проведення комплексної програми реформ, яка включає фіскальну консолідацію, пенсійну реформу, скорочення адміністративного апарату країни, а також регуляторну реформу та полегшення доступу до окремих секторів економіки.

На сьогодні Греція, незважаючи на масові протести, виконує свої зобов'язання. Однак проблеми ЄС на цьому навряд чи закінчаться, оскільки структурні реформи необхідні не лише Греції. Наприклад, надзвичайно важко відбувається реформування пенсійної системи у Франції. Необхідним є продовження реформування економік Східної Європи, зокрема Угорщини та Латвії.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ТА ЄВРОПЕЙСЬКУ ІНТЕГРАЦІЮ В МЕРЕЖІ INTERNET

Традиційно пошук інформації в мережі Інтернет здійснюється за допомогою пошукових сервісів (наприклад, Google), для оволодіння якими необхідно докласти незначні зусилля протягом мінімального часу. Проте, як переконливо свідчить практика, висококваліфікований фахівець користується пошуковими сервісами лише як допоміжним засобом пошуку інформації у галузі своєї спеціалізації. Це відбувається із-за того, що такий фахівець має добре уявлення про ключові спеціалізовані веб-ресурси, а програмне забезпечення (насамперед Інтернет-браузер) його пристрою доступу до інформації вже містить бібліотеку гіперпосилань на ці ресурси.

Знання принаймні ключових джерел інформації в мережі Інтернет у певній галузі (зокрема, європейської інтеграції) дозволяє досягти низки переваг:

- 1) більшої *швидкості* отримання необхідної інформації;
- 2) отримання найбільш *доречної* інформації, що забезпечує врахування потреб та спроможностей (мовної, фахової) конкретного споживача інформації;
- 3) доступ до найбільш *повної* інформації, що дозволяє бути впевненим у врахуванні максимального обсягу доступної інформації;
- 4) знаходження *достовірної* інформації, що є важливою ознакою інформації, що існує в мережі Інтернет.

Специфіка Інтернет-ресурсів у сфері європейської інтеграції

Насамперед впадає в око величезний обсяг інформації про процеси європейської інтеграції та неабияка її різноманітність, навіть якщо обмежитися трьома ключовими регіональними міжнародними організаціями – Європейським Союзом, Радою Європи, НАТО, в рамках яких переважно сконцентровано розвиток інтеграційних процесів у Європі.

Ця характеристика зумовлена низкою факторів. Насамперед, особистою практичною зацікавленістю великої кількості людей (500 млн. громадян ЄС, більше 800 млн. громадян держав-членів Ради Європи). Крім того, у випадку Європейського Союзу поширення інформації про це інтеграційне об'єднання в мережі Інтернет є одним із засобів подолання так званого «дефіциту демократії», спричиненого недорозвиненістю політичних процесів на рівні інституцій Союзу у порівнянні зі змістом та обсягом його повноважень.

Загальні передумови успішного пошуку веб-ресурсів у сфері європейської інтеграції

Із вищенаведеного випливає *перша передумова* успішного пошуку веб-ресурсів у сфері європейської інтеграції – знання предмету. Той, хто шукає, повинен мати хоча б мінімальне уявлення про ці процеси. Насамперед, вимагається здатність розрізняти сфери компетенції різних європейських міжнародних організацій, знання їх інституційної структури, зокрема процесу прийняття ними рішень і їх властивостей. На додаток, для українського фахівця важливим є знання інституційної структури двосторонніх відносин України з відповідною європейською міжнародною організацією.

Друга передумова – це знання іноземних мов. Сегмент україномовної інформації про процеси європейської інтеграції є вкрай незначний. Останніми роками завдяки запровадженню в законодавство України спеціальних вимог щодо наповнення інформацією офіційних веб-сайтів владних органів України вдалося досягти певного

прогресу. Проте загальної картини це не покращило. Ресурси російською мовою так само дуже скромні. Крім того, із-за різниці порядків денних участі України та Російської Федерації у процесах європейської інтеграції (насамперед, ЄС, НАТО), російські веб-сайти зазвичай не пропонують доречної інформації для українського споживача.

За всієї мовної багатоманітності сучасної Європи (23 офіційні мови ЄС), ключовими є англійська та французька мови. У випадку ЄС вагома роль належить третій робочій мові – німецькій. Проте в цілому англійську мову по праву вважають *lingua franca* сучасного етапу європейської інтеграції, а тому її знання достатньо для доступу до необхідного обсягу інформації про євроінтеграційні процеси в мережі Інтернет.

Якщо говорити про українського фахівця, то для нього найкоротшим шляхом до інформації про євроінтеграцію може бути польська мова.

Отже, можна підсумувати таким чином: комфортне почуття в джунглях Інтернет-ресурсів у сфері європейської інтеграції прямо залежить від знання процесів європейської інтеграції та володіння мовами, у яких існує Е-інформація про євроінтеграцію.

Ключові техніки пошуку Е-інформації у сфері європейської інтеграції

Добір конкретних технік пошуку інформації в мережі Інтернет визначається насамперед трьома факторами:

- 1) спроможностями конкретного користувача мережі Інтернет,
- 2) завдання, для вирішення якого здійснюється пошук інформації;
- 3) видом інформації, яку необхідно знайти.

При користуванні універсальним засобом – *пошуковими системами* – слід враховувати три аспекти. По-перше, існують спеціалізовані пошукові сервіси, такі як «Google Книги» та «Google Академія», що покривають окремі сектори спеціалізованої інформації. По-друге, слід враховувати проблему наявності обмежень в доступі до значної кількості цінної інформації (наприклад, публікації в реферованих наукових періодичних виданнях). Проте на сьогодні обсяг і якість так званої інформації з відкритим доступом (*open access information*) у сфері європейської інформації є достатнім для задоволення переважної більшості потреб в інформації. По-третє, слід оволодіти ключовими навичками оформлення запиту та сортування результатів пошуку у відповідній пошуковій системі.

Якщо користувач лише розпочинає пошук інформації певного питання, особливо нової для нього, то варто звернутися до спеціалізованих *довідників, що містять гіперлінки* на веб-сайти у сфері європейської інтеграції. Як правило, такі довідники складаються працівниками бібліотек або викладачами університетів.

Як варіант можна розпочати пошук з відповідної *статті веб-енциклопедії* (насамперед у “Вікіпедії”), яка зазвичай містить перелік ключових веб-ресурсів з певної теми. А інформація, що надається в статті енциклопедії, може стати фундаментом для подальшого пошуку.

При знаходженні відповідного веб-сайту чи веб-порталу, пошук може бути значно пришвидшений завдяки зверненню до карти сайту (*Site Map*) та/або алфавітного покажчика (*A-Z Index*) чи глосарію, а також використання сервісу пошуку інформації всередині відповідного сайту чи порталу. В окремих випадках веб-сайти пропонують спеціальні бази даних з набором фільтрів та проіндексованою інформацією, що значно полегшує пошук.

Накопичення досвіду пошуку інформації в мережі Інтернет

Рекомендується також намагатися зберігати інформацію про гіперлінки з відповідною інформацією. Крім інструменту «Закладки» в Інтернет-браузері, на сьогодні створені численні досить зручні засоби збереження та впорядкування інформації про гіперлінки. Для прикладу можна навести додатки (add-ons) «Speed Dial», «Zotero» для браузера «Mozilla Firefox».

Використання попередніх напрацювань значно скорочує час і зусилля, що витрачаються на майбутні пошуки.

Якщо брати до уваги досвід автора, то розвинута бібліотека гіперпосилань у сфері європейської інтеграції міститиме 200–300 позицій.

Цитування Е-джерел інформації

Світова практика свідчить про наявність різноманітних стандартів цитування держал інформації, розміщеної в мережі Інтернет. Зазвичай кожне видання встановлює власні правила, хоча ключові принципи є подібними.

В Україні це питання є важливим при оформлення бібліографічних посилань у наукових працях, особливо монографіях на здобуття наукових ступенів. На сьогодні діють вимоги Вищої атестаційної комісії (ВАК), визначені у Формі 23 «Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у дисертації, і списку опублікованих робіт, який наводять в авторефераті», затвердженій наказом ВАК України від 29 травня 2007 р. № 342 (із змінами, внесеними наказом ВАК від 26 січня 2008 р. № 63). Джерелом цих правил є Міждержавний стандарт ГОСТ 7.1–2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления», який був затверджений Міждержавною радою з питань стандартизації, метрології та сертифікації (протокол № 12 від 2 липня 2003 р.).

Законодавство та інші документи щодо ЄС в мережі Інтернет

- Опис системи офіційних документів ЄС
- European Union: A Guide to Tracing Working Documents: http://www.nyulawglobal.org/globalex/European_Union_Travaux_Preparatoires1.htm
- Принцип відкритості документів для громадськості
- http://ec.europa.eu/transparency/index_en.htm
- Усі бази даних документів ЄС в одному місці:
- http://europa.eu/documentation/official-docs/index_en.htm
- База даних EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>
- Пошук: http://eur-lex.europa.eu/RECH_menu.do?ihmlang=en
- Довідка щодо кожного правового акту ЄС (NB!)
- EUR-Lex – Тематичний класифікатор законодавства ЄС:
- <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/20100801/index.htm>
- Пояснення суті законодавчого регулювання (по галузям і щодо конкретного правового акту)
- http://europa.eu/legislation_summaries/index_en.htm
- Законодавча обсерваторія Європейського Парламенту:
- <http://www.europarl.europa.eu/oeil/>
- Міжнародні договори ЄС:
- Європейська Комісія: <http://ec.europa.eu/world/agreements/default.home.do>
- Рада ЄС:
- <http://www.consilium.europa.eu/App/accords/default.aspx?lang=EN&cmsid=297>
- EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu/en/accords/accords.htm>
- Прецедентне право Суду ЄС:

- Хронологічний порядок: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/
- Пошук (з 1997 р.): <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=en>
- Переклад законодавства ЄС українською мовою:
- http://www.sdla.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=47464&cat_id=47085 (UA)

Політика ЄС щодо України в мережі Інтернет

- Сайт Європейської політики сусідства:
http://ec.europa.eu/world/enp/index_en.htm
- Сайт Східного партнерства:
http://eeas.europa.eu/eastern/index_en.htm
- Інформаційний центр Європейського інструменту сусідства та партнерства (ENPI):
http://www.enpi-info.eu/index.php?lang_id=450 (EN, FR, AR, RU)
Портал EuroEast для Східної Європи: http://www.enpi-info.eu/indexeast.php?lang_id=450 (EN, RU)
Україна: http://www.enpi-info.eu/list_projects_east.php?country=62 (EN, RU)
- Офіс зовнішньої допомоги ЄС (EuropeAid):
http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/index_en.htm
Україна: http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/country-cooperation/ukraine/ukraine_en.htm (EN)
- Відносини з Україною:
http://eeas.europa.eu/ukraine/index_en.htm (EN)
Ключові документи: http://eeas.europa.eu/ukraine/docs/index_en.htm (NB!)
- Представництво ЄС в Україні:
http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm (EN, UA)

ІСТОРИЯ ВІДНОСИН ЄС – УКРАЇНА.

СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОСИН УКРАЇНА – ЄС

Договірно-правова база відносин:

Угода про партнерство та співробітництво (УПС) (підписана 16.06.1994 р., набрала чинність 1 березня 1998 р., термін дії – 10 років);

***NB!** 5 березня 2007 року Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової угоди, яка після Дванадцятого саміту Україна – ЄС (9 вересня 2008 р., м. Париж, Франція) носить назву “Угода про асоціацію” між Україною та ЄС. На період до набрання чинності Угодою про асоціацію щороку автоматично продовжується дія УПС.*

Інститути співробітництва:

- *Саміт Україна - ЄС* за участю Президента України та делегації ЄС у складі:
 - Президента Європейської Ради;
 - Голови Європейської Комісії (ЄК), та
 - під час т.зв. перехідного періоду (зокрема, протягом 2010 року), представники країн, що головує у Раді міністрів ЄС, можуть включатися до делегації ЄС (насамперед, у випадках проведення саміту на території їхньої країни).

- *Рада з питань співробітництва* за участю Прем'єр-міністра України та делегації ЄС у складі (на 14 засіданні Ради):
 - Високого представника ЄС у закордонних справах і безпековій політиці / Віце-президента Європейської Комісії.
 - члена ЄК з питань розширення та Європейської політики сусідства, та
 - Державного секретаря у справах ЄС міністерства закордонних справ країни, що головує в ЄС,
- *Комітет та галузеві підкомітети з питань співробітництва;*
- *Комітет парламентського співробітництва (КПС) за участю голів Комітету ВРУ з питань європейської інтеграції та Делегації Європейського Парламенту у КПС;*

Загальний контекст відносин

Значний позитивний політичний вплив на розвиток відносин між Україною та ЄС мало розширення ЄС у 2004 році, завдяки якому до складу Євросоюзу увійшли безпосередні сусіди та традиційні партнери України, інтересам яких відповідає подальше наближення України до ЄС.

Європейська політика сусідства, Східне партнерство

Влітку 2004 року Європейський Союз започаткував реалізацію Європейської політики сусідства, яка охопила східне та південне коло сусідніх з ЄС країн. Усвідомлення неадекватності ЄПС та жорстка позиція України щодо її неприйнятності (передусім через її позиціонування як альтернативи політиці розширення) сприяли тому, що всередині ЄС почалися пошуки шляхів визначення для України нового статусу в стосунках з ЄС, про що свідчить ініційована навесні 2008 року Польщею та Швецією зовнішньополітична ініціатива „Східне партнерство”, установчий саміт якої відбувся 7 травня 2009 р. в м. Прага.

На відміну від Європейської політики сусідства, “Східне партнерство” є доповненням до двостороннього формату відносин між ЄС та державами-партнерами. У випадку України такі двосторонні відносини з ЄС є більш амбітними за “Східне партнерство” у кількох ключових сферах. Разом з цим, особливий інтерес для України становлять такі елементи “Східного партнерства” (СхП):

- програма Всеохоплюючої інституційної розбудови (в рамках двостороннього виміру СхП);
- сприяння регіональному розвитку на основі політики регіонального вирівнювання Європейського Союзу (в рамках двостороннього виміру СхП);
- створення інтегрованої системи управління кордонами згідно зі стандартами ЄС (у контексті реалізації відповідної багатосторонньої ініціативи-флагмана в рамках тематичної платформи “Демократія, належне врядування та стабільність”);
- поглиблення інтеграції у сфері енергетичної безпеки (в рамках діяльності багатосторонньої тематичної платформи “Енергетична безпека” і реалізації енергетичних ініціатив-флагманів).

План дій Україна – ЄС, Порядок денний асоціації Україна – ЄС

Етапною подією, що надала поштовх поглибленню відносин між Україною та ЄС, стали президентські вибори в Україні наприкінці 2004 року.

21 лютого 2005 року підписано План дій Україна-ЄС, який став інструментом реалізації Європейської політики сусідства і визначав пріоритетні сфери двосторонньої співпраці з метою наближення України до ЄС.

11 березня 2008 року за результатами спільної оцінки Плану дій було продовжено термін його чинності до весни 2009 р., затверджено 23 додаткових пріоритети співробітництва та домовлено про підготовку нового практичного інструмента на заміну Плану дій Україна - ЄС (домовленість підтверджена на Дванадцятому саміті Україна – ЄС 9 вересня 2008 р. в м. Париж).

На виконання цих домовленостей сторонами підготовлено та схвалено на засіданні Ради з питань співробітництва Україна – ЄС 16 червня 2009 р. „Порядок денний асоціації Україна – ЄС” (робоча назва документа, що використовувалася в ході консультацій – новий практичний інструмент).

Порядок денний асоціації (ПДА) розроблений з метою забезпечення підготовки до реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС ще до завершення переговорів, підписання та набрання нею чинності.

ПДА було ухвалено стороною ЄС під час засідання міністерської Ради ЄС 26 жовтня 2009 року. Остаточне затвердження цього документа відбулося 24 листопада 2009 року шляхом обміну нотами.

Для забезпечення процесу моніторингу та щорічного перегляду документа був створений механізм Спільного комітету старших посадових осіб. 25 листопада 2009 р. в м. Брюссель відбулося підготовче засідання Спільного комітету старших посадових осіб з оцінки імплементації ПДА.

26 січня 2010 р. в м. Київ проведено перше засідання Спільного комітету ПДА, в ході якого сторони розглянули хід виконання положень ПДА, затвердили пріоритети діяльності в рамках імплементації документа на 2010 рік та затвердили керівні принципи роботи Спільного комітету.

14 квітня 2010 року відбулася відеоконференція Спільного комітету старших посадових осіб, під час якої були обговорені подальші заходи з реалізації пріоритетів ПДА у 2010 році.

У ході 14 засідання Ради з питань співробітництва Україна – ЄС (м. Люксембург, 15 червня 2010 року) був схвалений Спільний звіт щодо прогресу в імплементації виконання ПДА.

Переговори щодо Угоди про асоціацію (УА) між Україною та ЄС

Ключовим питанням порядку денного відносин Україна – ЄС залишається переговорний процес стосовно укладення Угоди про асоціацію на заміну чинної Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом (УПС). Невід’ємною складовою майбутньої УА стануть положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ).

Порівняно з УПС, Угода про асоціацію є якісно новим, поглибленим форматом відносин між Україною та ЄС. Угоди такого типу були укладені свого часу з країнами Центральної та Східної Європи і є важливим та логічним кроком на шляху наближення в перспективі до наступного етапу – укладення угод про вступ до ЄС. Завдяки цьому Україна наблизилася до балканських країн, які кілька років тому уклали з ЄС угоди про стабілізацію та асоціацію.

У січні 2007 р. Радою Європейського Союзу було затверджено Мандат Європейської Комісії (ЕК) на проведення переговорів з Україною стосовно укладення т.зв. «нового базового договору», який згодом отримав робочу назву „нової посиленої угоди” (НПУ). У свою чергу, Указом Президента України від 05.02.2007 р. (зі змінами, внесеними Указом Президента України від 30.11.2007 р.) затверджено склад Делегації України для участі у переговорах з Європейським Союзом, а також відповідні директиви зазначеній Делегації.

Україна та ЄС ведуть переговори про укладення УА, починаючи з березня 2007 року. Наразі відбулося 15 раундів переговорів (останній з них відбувся 11 травня 2010 р. у м. Київ, наступний – XVI – запланований на 15 вересня 2010 р. у Брюсселі).

За структурою майбутня УА складатиметься з таких шести розділів: „Преамбула, загальні цілі та принципи”, „Політичний діалог та реформи, політична асоціація, конвергенція у сфері зовнішньої і безпекової політики”, „Юстиція, свобода та безпека”, „Економічне та секторальне співробітництво, розвиток людського потенціалу”, „Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі” та „Загальні, інституційні і прикінцеві положення”.

У тексті Спільної заяви за результатами Паризького саміту лідери України та ЄС закріпили домовленість про те, що НПУ між Європейським Союзом і Україною буде Угодою про асоціацію (Association Agreement), яка „...залишає відкритим шлях для подальшого прогресивного розвитку у відносинах між Україною та ЄС...”. Було визнано також, що „...Україна як європейська держава поділяє з країнами Європейського Союзу спільну історію та спільні цінності...”. Лідери ЄС підтвердили визнання європейських устремлень України і привітали її європейський вибір.

Було домовлено, що УА оновить спільні інституційні рамки, сприятиме поглибленню відносин у всіх галузях, посилить **політичну асоціацію** та **економічну інтеграцію** між Україною і Європейським Союзом на основі взаємних прав та обов’язків.

***NB!** В основі політичної асоціації – зближення позицій України та ЄС з усіх питань міжнародного миру та безпеки, забезпечення безпосередньої участі України у політиках, агенціях та програмах ЄС, спільність дій з метою забезпечення інтересів національної безпеки Української держави. В основі економічної інтеграції – створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) Україна - ЄС на основі чотирьох свобод, спрямованої на поступову інтеграцію України до внутрішнього ринку Євросоюзу.*

Підбиваючи підсумки п’ятнадцяти раундів переговорів, можна говорити про такий ключовий прогрес на шляху до укладення Угоди про асоціацію:

- погоджено назву майбутньої угоди як Угода про асоціацію,
- підтверджено налаштованість сторін закласти нову основу для подальшого розвитку відносин на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції,
- розпочато діалог з метою запровадження безвізового режиму короткострокових поїздок громадян України до держав-членів ЄС; домовлено про відображення зазначеного питання в тексті Угоди,
- на експертному рівні погоджено тексти всіх розділів УА, за винятком розділу про ЗВТ і питань, що вимагатимуть окремих політичних домовленостей на високому рівні. Йдеться, насамперед, про такі з них:
 - положення про європейську перспективу України,
 - положення про запровадження безвізового режиму короткострокових поїздок громадян України до держав-членів ЄС та руху осіб в цілому (насамперед, у контексті обговорення ЗВТ),
 - терміни дії УА.

14 вересня 2007 р. (XI саміт Україна – ЄС), 9 вересня 2008 р. (XII саміт Україна – ЄС) та 4 грудня 2009 р. (XIII саміт Україна – ЄС) були схвалені, відповідно, I, II та III звіти про прогрес у переговорах щодо укладення Угоди про асоціацію.

Переговорний процес щодо створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та ЄС

Розділ про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) є невід'ємною складовою майбутньої Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Офіційні переговори щодо створення ЗВТ розпочалися 18 лютого 2008 р. Передумовою цього став вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ).

Положення про ЗВТ визначатимуть правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, частково робочої сили між Україною та ЄС, а також для регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС.

На сьогодні можна констатувати, що положення про створення ЗВТ є найбільш складною частиною переговорного процесу з укладення майбутньої Угоди про асоціацію. Це пов'язано з тим, що всеохоплююча ЗВТ передбачатиме лібералізацію торгівлі не лише товарами (включаючи продукцію сільськогосподарського виробництва та іншу чутливу продукцію), але й лібералізацію торгівлі послугами, вільний рух капіталу, а також поступову конвергенцію з ЄС у регуляторних та інших сферах (стандарти, оцінка відповідності, санітарні та фітосанітарні правила, конкурентна політика, державні закупівлі тощо).

При цьому, наповнення майбутньої ЗВТ має спрямовуватися на досягнення максимально глибокої економічної інтеграції, до якої будуть готові сторони і яка не матиме аналогів з попередньої практики Євросоюзу.

Таким чином, йдеться про ЗВТ, яка матиме не преференційний, а інтеграційний характер. Результатом її створення має стати взаємовигідне відкриття відповідних ринків за умови відповідності національної продукції специфічним вимогам ЄС. Тому, головним завданням України у цьому контексті буде здійснення комплексу реформ, спрямованих на приведення українського законодавства у відповідних сферах та галузях економіки у відповідність до норм ЄС.

На сьогодні відбулося 12 раундів переговорів щодо ЗВТ Україна – ЄС за такими напрямками співпраці: торгівля товарами; тарифна пропозиція; технічні бар'єри в торгівлі; інструменти торговельного захисту; санітарні та фітосанітарні заходи; сприяння торгівлі та співробітництво в митній сфері; правила походження товарів; торговельні відносини в енергетичній сфері; послуги, заснування компаній, інвестиції, рух капіталу та поточні платежі; права інтелектуальної власності, в т. ч. захист географічних зазначень; конкурентна політика (антимонопольні заходи та державна допомога); державні закупівлі; торгівля та сталий розвиток; транспарентність; врегулювання спорів (загальні та у сфері енергетики), інституційне забезпечення.

За результатами переговорів сторони досягли прогресу в опрацюванні більшості розділів. Найбільш проблемними залишаються питання доступу до сільськогосподарського ринку ЄС, ринку послуг та питання свободи здійснення підприємницької діяльності.

З метою прискорення переговорного процесу у міжраундовий період проводяться відео-конференції, під час яких здійснюється експертне обговорення окремих проектів розділів.

Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки.

Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки є одним з ключових пріоритетів у розвитку відносин між Україною та ЄС. Важливість такого співробітництва обумовлена як наявністю спільного кордону, що вимагає налагодження зв'язків для подолання спільних викликів сьогодення, так і потребами

зміцнення міждержавних зусиль для вирішення спільних проблем з метою створення загальноєвропейського простору свободи та безпеки.

Основними напрямками взаємодії між Україною та ЄС на сьогодні є міграція, притулок, управління кордонами, візи, безпека документів, боротьба з організованою злочинністю та тероризмом, боротьба з відмиванням грошей, включаючи протидію фінансуванню тероризму, боротьбу з торгівлею людьми, наркотиками, корупцією, правове співробітництво у цивільних та кримінальних справах, судочинство, співпрацю у питаннях забезпечення верховенства права та в галузі затримання та ув'язнення.

Детальна інформація щодо розвитку співробітництва на цих напрямках подається у Розділі „Співробітництво між Україною та ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки”.

Торговельно-економічне співробітництво між Україною та ЄС

Одним з пріоритетних напрямків зовнішньоекономічної діяльності України є подальший розвиток торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва з країнами ЄС.

За результатами аналізу показників зовнішньої торгівлі товарами та послугами України за I квартал 2010 року Європейський Союз був одним з найбільших зовнішньоторговельних партнерів України (поряд з країнами СНД). Так, частка ЄС у загальному зовнішньоторговельному обороті товарами та послугами України з країнами світу склала 28,24% (СНД – 40,37% відповідно). При цьому, частка експорту до ЄС-27 товарів та послуг українського походження становила 23,58%, а імпорту з ЄС – 32,89% відповідно.

Обсяги обороту товарами та послугами з країнами – членами ЄС у I кварталі 2010 року зросли порівняно з аналогічним періодом 2009 року на 13,73% та склали 7,29 млрд. дол. США.

При цьому обсяги експорту товарів та послуг зросли в порівнянні з 2009 роком на 10,14% та склали 3,04 млрд. дол. США, а імпорт товарів та послуг зріс на 16,44% і склав 4,25 млрд. дол. США.

Сальдо торгівлі товарами та послугами з країнами ЄС склалося від'ємним в обсязі 1,21 млрд. дол. США проти -0,88 млрд. дол. США у відповідному періоді 2009 року.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну станом на 01.04.2010 р. з країн-членів ЄС склав 31532,9 млн. дол. США, що становить 78,8 % від загального обсягу прямих іноземних інвестицій в українську економіку. Приріст прямих іноземних інвестицій, здійснених в українську економіку у період з 01.04.2009 по 01.04.2010 з країн-членів ЄС 2908,2 млн. дол. США.

Серед країн ЄС перше місце за обсягами інвестицій в Україну посідає Кіпр (9105,1 млн. дол.); друге місце посідає Німеччина (6644,4 млн. дол.); третє місце - Нідерланди (3841,0 млн. дол.).

Загальний обсяг прямих інвестицій з України станом на 01.04.2010 р. до країн-членів ЄС сягнув 6435,9 млн. дол., що складає 94,7 % від загального обсягу українських закордонних інвестицій (6793,2 млн. дол. США).

Серед країн ЄС перше місце за обсягами інвестицій з України посідає Кіпр (6346,4 млн. дол.), друге місце посідає Польща (49,0 млн. дол.), третє місце - Латвія (30,2 млн. дол.).

Інтеграція українського енергетичного сектору з ринком ЄС

Стратегія співпраці між Україною та ЄС у сфері енергетики визначається Меморандумом про взаєморозуміння між Україною та ЄС щодо співробітництва в енергетичній галузі (Меморандум), укладеним 1 грудня 2005 року. Положеннями Меморандуму передбачена реалізація п'яти дорожніх карт: Ядерна безпека; Інтеграція ринків електроенергії та газу; Підвищення безпеки енергопостачання та транзиту вуглеводнів; Структурна реформа, підвищення стандартів техніки безпеки та охорони довкілля у вугільній галузі; Енергоефективність.

За чотири роки виконання Меморандуму досягнуто прогресу за напрямками:

Ядерна безпека

28 травня 2010 р. у Брюсселі було підписано звіт про завершення виконання проекту в рамках спільної групи Україна – ЄК – МАГАТЕ щодо оцінки стану ядерної безпеки на діючих АЕС України за напрямками: проектна безпека; експлуатаційна безпека; поводження з радіоактивними відходами та зняття з експлуатації; ядерне регулювання. При цьому зазначено, що задачі Спільного проекту виконані у запланованих обсягах. Міжнародні експерти позитивно оцінили реалізацію проекту у цілому та, зокрема, підтвердили відповідність українських АЕС чинним стандартам МАГАТЕ.

Меморандумом визначається, що однією з передумов членства України в Енергетичному Співтоваристві, є приведення стану ядерної безпеки діючих українських АЕС у відповідність до законодавства ЄС.

Інтеграція ринків електроенергії та газу

Уряд України підтвердив наміри щодо набуття членства в Енергетичному Співтоваристві. 18 грудня 2009 р. у Загребі було одностайно прийнято політичне рішення Ради міністрів Енергетичного Співтовариства, що Україна зможе набути членства у цій міжнародній організації за умови прийняття Верховною Радою закону “Про засади функціонування ринку природного газу” та набрання ним чинності. 2 липня 2010 р. проект Закону України “Про засади функціонування ринку природного газу” у першому читанні був прийнятий за основу Верховною Радою та 16 липня 2010 р. був підписаний Президентом України В.Ф.Януковичем.

Продовжується виконання проекту синхронізації Об'єднаної енергетичної системи України з мережею ENTSO-E (Європейська мережа системних операторів з передачі електроенергії). Зазначений проект здійснюються згідно з організаційними і технічними заходами ДП НЕК “Укренерго”. У рамках реалізації цього проекту опрацьовується проект Контракту між Мінпаливенерго та ENTSO-E результатом якого стане Каталог заходів, необхідних для інтеграції ОЕС України до енергетичного об'єднання європейських держав.

Підвищення безпеки енергопостачання та транзиту вуглеводнів

Пріоритетним напрямком співпраці України та ЄС є реалізація проекту Євразійського нафтотранспортного коридору (ЄАНТК) шляхом інтеграції нафтотранспортних систем України та Польщі для постачання каспійської нафти нафтопроводом Одеса – Броди - Плоцьк на ринки європейських країн. ЄК рекомендує у подальшому опрацювати питання реалізації проекту ЄАНТК в рамках ініціативи „Східне партнерство”. На даний час МТП “Sarmatia Ltd” здійснює підготовку тендеру з вибору компанії, яка розроблятиме ТЕО проекту будівництва нафтопроводу “Броди – Полоцьк”, деталізацію траси нафтопроводу, а також рапорт про вплив проекту на навколишнє середовище. Загальна вартість продовження нафтопроводу оцінюється у сумі в € 252 млн.

Україна підтвердила свої зобов'язання щодо реформи газового ринку під час Спільної Міжнародної інвестиційної конференції Україна – ЄС (23.03.2009, м. Брюссель). На Конференції українська сторона представила “Мастер-план” з модернізації транзитної ланки ГТС України, який базується на першочергових проектах, включаючи інфраструктуру підземних газосховищ (ПГС), з подальшою їх поетапною реалізацією. У Спільній заяві щодо модернізації ГТС Україна висловила свій намір щодо поступової інтеграції до єдиного енергетичного ринку Європейського Союзу, зокрема, через набуття членства в Енергетичному співтоваристві. Реалізація досягнутих домовленостей базується на відборі конкретних проектів мастер-плану модернізації ГТС України з гарантованим фінансуванням.

Під егідою Світового банку за участю ЄБРР та Європейського інвестиційного банку проходить процес погодження ТЕО для підготовки 7 проектів, представлених українською стороною, з можливим фінансуванням до \$1.7 млрд. Відповідно, сума фінансової підтримки трьох банків буде розділена за проектами, відібраними кожним з банків. Завершити підготовку ТЕО всіх проектів з пропозиціями щодо їх фінансування МФО планують до кінця 2010 року.

В контексті посилення енергетичної безпеки в Європі, зокрема надійного постачання природного газу до ЄС Україна підтримує пропозицію єдиного європейського регулятора ENTSO-G (Європейська мережа системних операторів по газу) встановити технічний інтерфейс по з'єднанню ГТС України з Газотранспортною мережею ЄС.

У лютому 2010 р. представник єдиного європейського регулятора ENTSO-G повідомив, що Правилами технічних процедур (Operational Procedures), розробка яких має бути завершена у 2010 р., буде передбачено можливість запрошення операторів третіх країн у якості спостерігачів до роботи в мережі ENTSO-G. Зокрема, було наголошено, що ENTSO-G планує розгляд питання про встановлення технічного інтерфейсу по з'єднанню ГТС України з Газотранспортною мережею ЄС.

Структурні реформи, підвищення стандартів із техніки безпеки та охорони довкілля у вугільній галузі

У 2008 р. розпочато виконання проекту TACIS щодо розробки політики та реформування вугільного сектору України. Проект має на меті розробити комплексну програму реформування вугільного сектору України до 2016 р. та підвищити шахтну безпеку. У 2008 р. обидві сторони погодили розробку ЄК спільно з Міністерством вугільної промисловості України, проекту на суму до 10 млн. євро, який буде профінансовано в рамках програми Співтовариства „Навколишнє середовище та раціональне використання природних ресурсів”. ЄК також готова надати експертну допомогу Україні щодо залучення зовнішнього інвестування для розв'язання цієї проблеми. Інвестиції, перш за все, спрямовуватимуться на впровадження в Україні технологій чистого вугілля на ТЕС.

Енергоефективність та використання відновлюваних джерел енергії

Поступово впроваджується програма інвестиційної підтримки впровадження енергоефективних технологій та використання альтернативних джерел енергії в Україні. Досягнуто домовленості про залучення європейських експертів до розробки українських стандартів енергомаркування побутового та промислового обладнання, що мають відповідати директивам ЄС та загальноєвропейській практиці впровадження рівнів енергоефективності обладнання.

У липні 2009 р. головуєча в ЄС Швеція започаткувала “Ініціативу щодо енергоефективності та захисту навколишнього середовища у Східній Європі/Україні”

в рамках ініціативи «Східне партнерство». ЄК висловила принципову готовність виділити 50 мільйонів євро протягом 5 років з бюджету Європейського інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП) для України. Відповідно, Україна має передбачити в Державному бюджеті кошти на співфінансування процесу створення Фонду підтримки та реалізації конкретних проектів.

СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО – МЕТА, ІНСТРУМЕНТИ, МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ініціатива щодо підготовки пропозицій до посилення відносин Європейського Союзу із східними сусідами була виголошена Прем'єр-міністром Республіки Польща Д.Туском на засіданні Європейської Ради у березні 2008 р. 26 травня 2008 р. міністри закордонних справ Республіки Польща та Королівства Швеція передали на розгляд глав зовнішньополітичних відомств держав-членів ЄС спільний позиційний документ щодо концепції «Східного партнерства».

Польсько-шведські пропозиції були підтримані державами-членами на засіданні Європейської Ради 20 червня 2008 р., на виконання рішень якого Європейська Комісія 3 грудня 2008 р. представила **Комунікацію «Східне партнерство»**.

***Довідково:** країнами-партнерами ініціативи «Східне партнерство» визначено Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Молдову та Україну. Можливе залучення третіх сторін до реалізації окремих проектів «Східного партнерства».*

Згідно Декларації Європейської Ради (19–20 березня 2009 р.) схвалено зазначену Комунікацію та затверджено зовнішньополітичну ініціативу «Східне партнерство».

7 травня 2009 р. відбувся установчий Саміт нової ініціативи ЄС «Східне партнерство», за результатами якого було прийнято **Спільну заяву**. Згідно зі Спільною заявою, «Східне партнерство» є доповненням до двосторонніх договірних відносин між ЄС та кожною з країн-партнерів (вихідна позиція України).

Серед положень Комунікації «Східне партнерство» можна виділити:

- оновлення договірно-правової бази відносин ЄС зі східними сусідами через заміну чинних Угод про партнерство та співробітництво на посилені угоди нового формату (п. 3.1);
- створення спеціальної програми допомоги для зміцнення адміністративної спроможності країн-партнерів (п. 3.1);
- створення поглиблених зон вільної торгівлі (ЗВТ), що, залежатиме від готовності економік країн-партнерів (пп. 3.2 та 4.2);
- лібералізацію візового режиму між ЄС та країнами-партнерами з можливістю започаткування безвізового діалогу з країнами-партнерами за умови попередньої «ефективної імплементації» угод про спрощення оформлення віз та реадмісію осіб (п. 3.3);
- зміцнення енергетичної безпеки ЄС та його партнерів на принципах Енергетичної Хартії (п. 3.4);
- вирівнювання регіонального розвитку країн-партнерів, підтримка соціально-економічного розвитку (п.3.5);

- запровадження багатостороннього політичного діалогу між ЄС та країнами-партнерами в рамках Саміту (раз на 2 роки), зустрічей на рівні міністрів закордонних справ (щорічно) та в рамках чотирьох тематичних платформ (пп. 4.1 та 4.2);
- впровадження ініціатив-флагманів «Східного партнерства» мають на практиці продемонструвати переваги нової концепції.

«Східне партнерство» перебуває в умовах обмеженості коштів, наявних для фінансування його проектів.

Декларацією від 19–20 березня 2009 р. передбачено виділення 600 млн. євро на реалізацію цілей «Східне партнерство», однак чітко не визначено джерела фінансування цих обсягів.

Ефективність реалізації Східного партнерства залежатиме від донорських коштів, які вдасться спрямувати на додаток до фінансування з бюджету ЄС, а також позитивного вирішення питання щодо усунення дисбалансу між фінансуванням «південного» та «східноєвропейського» вимірів зовнішньої політики ЄС.

Інституційна структура

багатостороннього виміру «Східного партнерства»

Згідно з Комунікацією Європейської Комісії (п. 4.1), багатосторонній вимір «Східного партнерства» функціонує на чотирьох рівнях:

- **зустрічі глав держав** і урядів Східного партнерства (кожні два роки);
- **весняні зустрічі міністрів закордонних справ** держав-членів ЄС і країн-партнерів, які ознайомлюються з досягнутим прогресом і встановлюють політичні орієнтири (щорічно). В окремих галузях робота може розвиватися через галузеві міністерські конференції;
- **чотири тематичні платформи** відповідно до основних напрямків співпраці.

Довідково: 1. “Демократія, належне врядування та стабільність”; 2. “Економічна інтеграція та наближення до політик ЄС”; 3. “Енергетична безпека”; 4. “Міжлюдські контакти”.

Кожна платформа має комплекс реалістичних і періодично оновлюваних цілей – з відповідною програмою заходів. Зустрічі проводяться двічі на рік на рівні профільних вищих посадовців. Платформи підзвітні щорічним зустрічам міністрів закордонних справ. ЄК розробляє порядок денний засідань платформ у тісній співпраці з Головуванням ЄС і країнами-партнерами, а також головує на цих засіданнях. Функціонування платформ може підтримуватися через галузеві міністерські засідання.

- **панелі** для підтримки роботи платформ у конкретних сферах. Формат і учасники таких панелей визначаються відповідно до потреб.

Крім того, обговорюється питання створення інституційного механізму парламентського співробітництва в рамках «Східного партнерства».

Довідково: пункт 4.4 Комунікації: “Комісія вітала б будь-яку ініціативу Європарламенту, покликану зробити парламентське співробітництво у рамках ЄвроНЕСТ як складову «Східного партнерства». Пропонується парламентський діалог у форматі Трійки (Європейський Парламент, ОБСЄ та ПАРЄ) для підтримки багатостороннього аспекту «Східного партнерства».

Тематичні платформи

У червні 2009 р. проведено перші установчі засідання всіх 4-х тематичних платформ, під час яких схвалено загальні принципи і привила процедури їх діяльності, розглянуто основні цілі та презентовано окремі ініціативи-флагмани.

У жовтні – листопаді 2009 р. пройшли другі засідання тематичних платформ, за результатами яких схвалено їх основні цілі та Робочі програми на 2009-2011 роки. Крім того, погоджено концепції ініціатив-флагманів «Інтегроване управління кордонами» та «Попередження, готовність та запобігання наслідкам природних та техногенних катастроф».

8 грудня 2009 р. у м. Брюссель проведено щорічну зустріч міністрів закордонних справ держав-членів ЄС та країн-партнерів ініціативи ЄС «Східне партнерство».

Визначено українських координаторів діяльності відповідних тематичних платформ «Східного партнерства»:

- Мін'юст – платформа № 1 «Демократія, належне врядування та стабільність»;
- Мінекономіки – платформа № 2 «Економічна інтеграція та наближення до політик ЄС»;
- Мінпаливенерго – платформа № 3 «Енергетична безпека»;
- Бюро європейської інтеграції – платформа № 4 «Міжлюдські контакти».
- МЗС здійснює загальну координацію реалізації ініціативи.

Євронест

18 травня 2009 р. в Києві відбулося спільне засідання представників профільних парламентських комітетів країн-учасниць «Східного партнерства» для координації позицій щодо можливої участі в Парламентській асамблеї Євронест. За його результатами прийнято Рекомендації для національних парламентів Азербайджану, Вірменії, Білорусії, Грузії, Молдови і України щодо можливої участі в Євронест.

30 вересня у м. Брюссель відбулось установче засідання Делегації Європарламенту в Парламентській асамблеї Євронест, за результатами якого обрано керівництво (Бюро) Делегації. Президентом Делегації став представник Прогресивного альянсу соціалістів і демократів Крістіан Вігенін (Болгарія).

Парламентський вимір «Східного партнерства» став предметом обговорення на спеціальній закритій зустрічі, організованій Комітетом у закордонних справах Риксдагу Королівства Швеція 21 жовтня 2009 р. у м. Стокгольм. За відсутності остаточної консенсусної позиції країн-партнерів і держав-членів ЄС щодо формату Євронест було створено робочу групу у складі 6+5 (країни-партнери, Швеція, Польща, Іспанія, Європарламент, одна з країн Балтії) для узгодження організаційних питань проведення першого засідання Євронест у форматі асамблеї.

Сьогодні здійснюється розробка та погодження установчих документів Євронест, які були схвалені на першій сесії Парламентської асамблеї Євронест 24 березня 2010 р.

Ініціативи-флагмани «Східного партнерства»

У рамках багатостороннього виміру «Східного партнерства» триває робота над ініціативами-флагманами.

***Довідково:** 5 ініціатив-флагманів «Східного партнерства»: 1) інтегроване управління кордонами; 2) інструмент сприяння малому та середньому бізнесу; 3) розвиток регіональних ринків електроенергії, підвищення енергоефективності та використання відновлювальних енергоресурсів; 4) управління довкіллям; 5) посилення взаємодії у контексті попередження, підготовки та запобігання наслідкам природних та техногенних катастроф.*

Підготовку концепцій ініціатив-флагманів здійснює Європейська Комісія. Результати опрацювання представляються на засіданнях відповідних тематичних платформ, які і приймають рішення про створення спеціальних робочих груп з реалізації відповідних ініціатив-флагманів.

На сьогодні здійснюється розробка ініціатив-флагманів: «Інтегроване управління кордонами» та «Попередження, підготовка та запобігання наслідкам природних та техногенних катастроф».

15–16 жовтня 2009 р. в м. Одеса пройшло перше засідання спеціальної панелі «Інтегроване управління кордонами», створеної в рамках тематичної платформи № 1, учасники якої схвалили позиційний документ щодо Інтегрованого управління кордонами. Висловлено пропозицію не обмежуватися в рамках проекту тільки прикордонними пунктами вздовж Панєвропейського транспортного коридору та TRASECA. Домовлено про проведення декількох навчальних курсів та семінарів щодо управління та розбудови кордонів до започаткування флагманського проекту. На сьогодні на потреби ініціативи передбачено виділення 47 млн. євро з бюджету ЄС (для 6 країн-партнерів).

9 грудня 2009 р. в м. Гьотеборг (Швеція) відбулось установче засідання спеціальної панелі з питань реалізації ініціативи-флагмана «Попередження, підготовка та запобігання наслідкам природних та техногенних катастроф».

На сьогодні здійснюється робота щодо підготовки проектних пропозицій за участю заінтересованих сторін на найближчі чотири роки.

***Довідково:** ініціатива-флагман буде реалізована у дві фази. На потреби першої фази, що триватиме 48 місяців, передбачено 6 млн. євро з бюджету ЄС (на 6 країн-партнерів).*

Громадський вимір «Східного партнерства»

У Комунікації Європейської Комісії запропоновано підтримувати подальший розвиток організацій громадянського суспільства, зокрема заснувати Форум громадянського суспільства «Східного партнерства» з метою сприяти налагодженню контактів між цими організаціями та їх діалогу з органами влади.

Європейською Комісією спільно з Швецьким Головуванням в ЄС та Європейським економічно-соціальним комітетом 16–17 листопада 2009 р. у м. Брюсселі проведено Форум громадянського суспільства «Східного партнерства». У Форумі взяло участь більше ніж 200 представників з країн-партнерів «Східного партнерства», держав-членів ЄС, міжнародних організацій та третіх країн.

***Довідково:** Форум функціонує в рамках чотирьох робочих груп за принципом відповідних тематичних платформ «Східного партнерства». За підсумками його установчого засідання обрано координаторів робочих груп, які також є членами Керуючого комітету Форуму – колегіального органу, що відповідатиме за роботу з організаціями-учасниками Форуму та підготовку пленарних засідань.*

Зустрічі/конференції Форуму у форматі пленарних засідань відбуватимуться, принаймні, раз на рік.

З метою обміну найкращим досвідом та експертизою тематичні робочі групи Форуму готуватимуть рекомендації щодо практичних елементів розвитку співробітництва в рамках тематичних платформ «Східного партнерства».

Висновки і рекомендації установчого засідання Форуму було представлено на розгляд першого засідання міністрів закордонних справ країн-учасниць «Східного партнерства» 8 грудня 2009 р. в м. Брюссель.

***Довідково:** в рекомендаціях значної уваги приділено ролі організацій громадянського суспільства в сфері інформування населення з питань розвитку відносин з ЄС. Вирішено вважати організації громадянського суспільства інституційним партнером ЄС, його країн-членів та країн-учасників «Східного*

партнерства» в питаннях планування, впровадження, моніторингу та розвитку програм багатостороннього співробітництва.

В рамках засідання створено Керуючий комітет Форуму. До його складу обрано представників України: куратором на рівні країни – Святослава Павлюка (Фундація ПАУСІ) та координатором групи навколишнє середовище, зміни клімату та енергетична безпека – Михайла Гончара (Центр Номос).

Двосторонній вимір «Східного партнерства»

З огляду на те, що Україна не розглядає «Східне партнерство» як рамкову політику, двосторонній вимір ініціативи для України зводиться до тих його нових елементів, яких не було у двосторонніх відносинах з ЄС. До них належать **Програма Всеохоплюючої інституційної розбудови та Програма регіонального розвитку.**

На сьогодні триває процес концептуального оформлення Програми Всеохоплюючої інституційної розбудови. 24 листопада 2009 р. Українською Стороною передано на розгляд Сторони ЄС позиційний документ щодо засад та змістовного наповнення Програми.

На початку грудня 2009 р. на ім'я Прем'єр-міністра України надійшов лист члена Європейської Комісії Б. Ферреро-Вальднер щодо започаткування Програми, який опрацьовується в органах виконавчої влади. Для обговорення ініціативи у лютому 2010 р. відбулась місія експертів ЄК, за результатами були з'ясовані та погоджені основні модальності подальшої спільної роботи над Програмою.

Розбудова Програми регіонального розвитку відбуватиметься на основі виконання положень Меморандуму про взаєморозуміння для встановлення діалогу про регіональну політику між Мінрегіонбудом та Європейською Комісією від 22 липня 2009 р.

***Довідково:** розроблено Робочу програму щодо імплементації Меморандуму, яка визначає перелік запланованих сторонами заходів на період до 2011 р.*

Започаткування співробітництва з окремими державами у рамках «Східного партнерства»

Білорусь

30 жовтня 2009 р. в Києві відбулися українсько-білоруські консультації з питань взаємодії в рамках ініціативи ЄС «Східне партнерство», за результатами яких домовлено про підготовку двох спільних документів (по лінії прикордонних та митних служб), що міститимуть узгоджені підходи України та Білорусі до можливих проектів в рамках ініціативи-флагмана «Інтегроване управління кордонами».

Сторони також узгодили текст Меморандуму між МЗС України та МЗС Республіки Білорусь про взаємодію у реалізації взаємовигідних проектів в рамках ініціативи ЄС «Східне партнерство», який підписано 5 листопада 2009 р.

Литва

У контексті домовленостей Президентів України та Литви Українською Стороною передано (23 листопада 2009 р.) на розгляд Литовської Сторони пропозиції щодо напрямів можливого двостороннього співробітництва в рамках «Східне партнерство».

***Довідково:** головним проектом запропоновано визначити запровадження системної програми стажування українських державних службовців в органах влади Литви з метою підвищення їх спроможностей у виконанні завдань у сфері європейської інтеграції.*

Під час зустрічі міністрів закордонних справ України, Литви та Білорусі 22 листопада 2009 р. в м. Києві схвалено перелік сфер можливої тристоронньої співпраці

в рамках «Східного партнерства» та домовлено сприяти налагодженню безпосередніх контактів між профільними міністерствами та відомствами трьох держав для подальшої розробки конкретних проектів відповідними робочими групами.

Підготовлено відповідний спільний лист міністрів закордонних справ України, Литви та Білорусі на адресу Члена Єврокомісії Б.Ферреро-Вальднер, Високого представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки К. Ештон та Міністра закордонних справ Швеції К. Більдта з метою ознайомлення Сторони ЄС зі схваленим переліком можливих сфер тристоронньої співпраці в рамках ініціативи.

26 листопада 2009 р. в Києві відбулися попередні експертні консультації з питань взаємодії у сфері історико-культурної спадщини в рамках «Східного партнерства».

Польща

Експертні консультації з питань взаємодії в рамках «Східного партнерства» із залученням профільних міністерств і відомств проведено 17 грудня 2009 р. в м. Київ.

За їх підсумками домовлено сприяти налагодженню безпосередніх контактів між представниками профільних органів влади України та Польщі для подальшого предметного обговорення можливостей започаткування конкретних проектів.

Словаччина

На сьогодні центральними органами виконавчої влади опрацьовується позиційний документ Словацької Сторони «Внесок Словаччини у «Східне партнерство».

Відповідні українсько-словацькі консультації із залученням міністерств і відомств мають відбуватися в Києві протягом першого півріччя 2010 року.

http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=224168250&cat_id=223345569

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ ТА ЗОНУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ: НАСЛІДКИ УКЛАДЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

I. Природа, сфера дії та зміст

Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Україна та ЄС розпочали формальні переговори в березні 2007 р. Головною метою переговорів була розробка Нової Посиленої Угоди на заміну Угоди про партнерство та співробітництво, укладеної 1994 р. та що набрала чинності 1998 р. На початку переговорів не було чіткого рішення про природу угоди, за винятком того що вона має бути юридично обов'язковою. Лише після року переговорів сторони погодились що угода буде угодою про асоціацію (Паризький саміт 2008 р).

Спочатку переговори велися в трьох групах: щодо політичного діалогу, щодо юстиції, свободи та безпеки та щодо секторальної співпраці.

Коли процес вступу України до СОТ було фактично завершено, сторони в лютому 2008 р. почали переговори щодо торгівельної частини Угоди про асоціацію чи щодо глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. До того сторони провели кілька раундів консультацій з торгівельних питань з метою визначити загальні рамки формальних торгівельних переговорів.

Крім того постійний діалог головних переговорників в рамках пленарних засідань охоплює загальні питання угоди (зокрема преамбулу, загальні принципи та інституційні положення), а також питання не узгоджені в рамках груп.

Головним принципом Угоди (формально узгодженим під час Паризького саміту 2008 р.) є політична асоціація та економічна інтеграція. Політична асоціація передбачає, що в рамках угоди сторони взаємно підтримують одна одну з усіх питань порядку денного політичного діалогу. Принцип економічної інтеграції підкреслює кінцеву мету угоди – інтегрувати Україну до внутрішнього ринку ЄС шляхом регуляторної конвергенції.

Регуляторна конвергенція є новим поколінням концепції адаптації законодавства. Основними рисами концепції регуляторної конвергенції є якнайширше охоплення усіх регуляторних елементів окремих державних політик, у тому числі базове законодавство, підзаконні акти, адміністративну практику та правозастосування.

На основі зазначених принципів сторони обговорювали в групі щодо політичного діалогу такі питання:

1. Цілі політичного діалогу та співпраці;
2. Форум для здійснення політичного діалогу;
3. Діалог та співпраця щодо внутрішніх реформ;
4. Зовнішня та безпекова політика;
5. Міжнародний Кримінальний Суд;
6. Запобігання конфліктам та кризовий менеджмент;
7. Регіональна стабільність;
8. Нерозповсюдження зброї масового знищення;
9. Контроль за зброєю та роззброєння;
10. Тероризм.

В рамках групи щодо юстиції свободи та безпеки сторони опрацювали принципи співпраці щодо:

1. Верховенства права, прав людини та основних свобод;
2. Захисту персональних даних;
3. Міграції, притулку та управління кордонами;
4. Руху осіб;
5. Відмивання грошей та фінансування тероризму;
6. Боротьби з незаконним обігом наркотиків;
7. Злочинності та корупції;
8. Тероризму;
9. Правової допомоги в цивільних та кримінальних справах.

З точки зору проектування положення, обговорювані в зазначених групах, визначають здебільшого загальні зобов'язання та рамки співпраці. Відтак відповідні розділи угоди є короткими. Тому сторони закрили переговори щодо політичного діалогу та щодо юстиції, свободи та безпеки після року переговорів та перенесли обговорення невирішених питань на пленарні засідання.

Щодо секторальної співпраці сторони провели кілька раундів визначаючи завдання групи, оскільки компетенція інституцій сторін охоплює велику кількість різноманітних питань.

Отже сторони обговорювали окремі глави з таких питань:

- Макроекономічна співпраця;
- Управління державними фінансами: бюджетна політика, внутрішній контроль та зовнішній аудит;
- Оподаткування;
- Статистика;

- Транспорт, Промислова політика та розвиток підприємництва;
- Право товариств, корпоративне управління, бухгалтерський облік та аудит;
- Фінансові послуги;
- Інформаційне суспільство,
- Туризм;
- Сільське господарство та розвиток села;
- Рибальство та морська політика;
- Співпраця щодо Дунаю;
- Видобування корисних копалин та металургія;
- Довкілля;
- Співпраця з питань науки і техніки;
- Космос;
- Захист прав споживачів;
- Співпраця з питань зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей;
- Громадське здоров'я, освіта, молодь і спорт;
- Культура;
- Аудіовізуальна політика;
- Співпраця громадянського суспільства;
- Транскордонна та регіональна співпраця; співпраця у сфері спорту та фізичної активності;
- Участь в програмах та агентствах ЄС;
- Співпраця у сфері енергетики, у тому числі ядерна енергетика;

Правовий статус працівників

- Фінансова співпраця, у тому числі положення по боротьбі з шахрайством.

Після дванадцяти раундів формальних переговорів сторони, з метою прискорення переговорного процесу, домовились продовжити діалог у форматі відеоконференцій. Протягом 2009–2010 рр. було проведено більше ста відеоконференцій.

Згадані глави визначають:

- А) основні принципи на яких базується співпраця, зазвичай запозичені з міжнародно-визнаних стандартів шляхом посилання на них чи їх цитування;
- Б) порядок денний та метод адміністративної співпраці органів влади сторін;
- В) умови адаптації законодавства.

У рамках цієї доволі звичайної структури глав слід звернути увагу на новий підхід до визначення зобов'язань щодо адаптації законодавства.

Попри створення в Україні всієї необхідної інфраструктури адаптації законодавства, Україна досягла доволі скромних результатів у цій сфері в рамках Угоди про партнерство та співробітництво. До загальних причин успіхів та невдач адаптації слід також додати надто загальний підхід до визначення зобов'язань щодо адаптації законодавства в статті 51 УПС. Тому Україна запропонувала визначити зобов'язання щодо адаптації законодавства якомога детальніше. Відтак сторони застосували такий підхід до формулювання зобов'язань з адаптації:

1. Загальне зобов'язання щодо адаптації, визначене в окремій статті відповідної глави (наприклад: Україна адаптує своє законодавство до *acquis* як визначено в Додатку);
2. Додаток, що містить назви актів *acquis*, часові межі їх імплементації та, у разі потреби. Додаткові пояснення та винятки;

3. Загальний механізм моніторингу у горизонтальній частині.

Перший проект додатків зазвичай пропонують експерти ЄС. Додаток зазвичай визначає пріоритети адаптації та не охоплює всі без винятку акти *acquis* у сфері. З огляду на це, а також беручи до уваги динаміку розвитку *acquis*, до Додатки можна буде вносити зміни рішенням інституцій угоди (Рада Асоціації чи Комітет Асоціації).

Ідея додатків базується на досвіді Європейського Економічного Простору, Договору про Енергетичне Співтовариство, угоди про Європейський Спільний Авіаційний Простір та інших угод ЄС, які використовують *acquis* як основу правового режиму.

Істотним елементом асоціації є вільна торгівля. Сторони домовились, що Угода про Асоціацію включатиме глибоку та всеохоплюючу зону вільної торгівлі такого змісту:

- Вільний рух товарів: торгівля товарами; правила походження; адміністративна співпраця та боротьба із шахрайством; митна співпраця та спрощення торгівлі; технічне регулювання промислових товарів, стандарти та процедури оцінки відповідності; санітарія та фітосанітарія;
- Послуги та інвестиції: послуги, свобода підприємництва та інвестиції; рух осіб та визнання кваліфікацій; рух капіталів та платежів; співпраця щодо торгівлі послугами.
- Правила та горизонтальні питання: інструменти торгівельного захисту; конкуренція; інтелектуальна власність; державні закупівлі; сталий розвиток; прозорість регулювання;
- Інституційні положення: механізм врегулювання спорів, інституційні органи та імплементація.

На переговори цієї частини Угоди про асоціацію істотно вплинув досвід вступу України до СОТ, нові тренди регіональних торгівельних угод (наприклад глибока та всеохоплююча угода про вільну торгівлю між Кореєю та ЄС) та новим підходом до надання доступу на ринок на підставі адаптації законодавства.

Відтак головним завданням переговорів, що тривають – віднайти прийнятний для обох сторін баланс торгівельних концесій на товари та послуги та створити механізм подальшої інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС забезпечуючи доступ на ринок на підставі адаптації законодавства.

Раунди переговорів проводяться зазвичай що шість тижнів.

II. Організація переговорного процесу

Формально склад делегації було затверджено Указом Президента України № 76/2007 від 5 лютого 2007 р.

Відповідно до Указу, головою делегації є заступник міністра закордонних справ, представник МЗС є також головою групи щодо політичного діалогу; заступник міністра юстиції є головою групи щодо юстиції, свободи та безпеки, а заступник міністра економіки – головою групи щодо секторальної співпраці та групи щодо вільної торгівлі.

Крім того Віце-прем'єр-міністр, відповідальний за питання європейської інтеграції, сприяє загальній координації переговорного процесу використовуючи звичайні методи роботи уряду (наради, доручення тощо).

Переговорна група також активно використовує інформаційні та методологічні ресурси, створені в рамках Загальнодержавної програми адаптації законодавства.

Протягом переговорного процесу постійно розвивалися навички не лише до аналізування позицій, але й щодо визначення чіткої позиції профільних органів влади,

ведення діалогу із заінтересованими колами, у тому числі з бізнесом, поширення інформації як серед профільних міністерств та ключових експертів так і від експертного рівня на політичний рівень.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ТА ІНШІ СПІЛЬНІ ПОЛІТИКИ ЄС ТА УКРАЇНИ

Спільна Політика Європейського Союзу на рівні Європейського Союзу – узгодження, консультації, рішення, які охоплюють багато сфер.

Спільна політика Європейського Союзу

- Сільськогосподарська
- Структурна та регіонів
- Торгівельно-промислова
- Транспорту
- Фінансова
- Валютна
- У сфері освіти
- Досліджень
- В сфері культури
- Внутрішніх справ та юстиції
- Працевлаштування
- Зовнішньої політики та політики безпеки
- В теорії економіки існують чотири етапи економічної інтеграції держав:
- Сфера вільної торгівлі
- Митний союз
- Спільний ринок
- Економічний і валютний союз

Територія вільної торгівлі – характеризується поступовим усуненням бар'єр в торгівлі (мито і контингенти) промисловими товарами між державами-сторонами порозуміння. Договори мають білятеральний (двосторонній) характер і є підписуються на кожний товар окремо. Держави залишають при тому власне (державне) мито на товари з держав, які не належать до території вільної торгівлі.

Митний союз – характеризується поступовим усуненням бар'єрів в торгівлі на промислові і сільськогосподарські товари між державами-сторонами порозуміння, але разом визначають мито на товари з держав, які не належать до митного союзу. Договори мають мультилятеральний (багатосторонній) характер і підписуються на кожну групу товарів.

Спільний ринок – це митний союз разом з впровадженням чотирьох свобод:

- вільного руху робочої сили,
- вільного руху товарів,
- вільного руху послуг,
- вільного руху капіталу.

Економічний і Валютний Союз – це спільний ринок, на території якого вдалося ввести спільну валюту.

Спільна політика Європейського Союзу

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА

Виключна прерогатива ЄС.

Завдання – забезпечити прийнятні ціни для європейського споживача та справедливі доходи для фермерів, зокрема шляхом створення організації спільного ринку сільгосп. продукції та застосування принципу єдиних цін, фінансової солідарності та переваги Співтовариству.

Основна складова – система гарантованих цін та система інтервенційних заходів

Витрати на спільну сільськогосподарську політику становлять майже половину бюджету Європейського Союзу – найбільша позиція серед витрат

ЄДНІСТЬ РИНКУ

Правило єдності внутрішнього ринку в поєднанні з вільним обігом товарів і капіталу в межах ЄС.

СПІЛЬНА ПОЛІТИКА

Правило спільної зовнішньої політики щодо торгівлі сільськогосподарськими продуктами з одночасним покращенням умов для власних продуктів ЄС.

СПІЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Правило застосування спільних механізмів втручання в сільське господарство щодо плодів і сільськогосподарських продуктів.

ФІНАНСОВА СОЛІДАРНІСТЬ

Солідарна співпраця держав-учасниць у фінансуванні Спільної Сільськогосподарської Політики.

Фінансування Спільної сільськогосподарської політики в 2007–2013 рр.

В 2007–2013 рр. Спільна сільськогосподарська політика фінансуватиметься з двох фондів:

Європейський сільськогосподарський фонд гарантій (ЄСФГ) – безпосередні виплати, ринкові механізми,

Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських районів (ЄСФРСР) – інституційний розвиток – Операційна програма розвитку сільських районів 2007–2013 рр.

Європейський сільськогосподарський фонд гарантій

Фінансова допомога, спрямована до: фермерів, підприємців, самоврядування та інших державних закладів

Обсяг – 40 млрд євро

ОП РСР у 2007 – 2013 рр.

ОП РСР докладно визначає для кого призначена, обсяг і умови надання допомоги в межах окремих дій, а також фінансовий план, систему введення, слідування за виконанням та оцінку.

Реалізується з засобів Європейського Союзу, а точніше з Європейського Сільськогосподарського Фонду Розвитку Сільських Районів (ЄСФРСР), разом з державними засобами (державний бюджет, засоби самоврядування та власні засоби бенефіціантів). Призначена для всієї держави.

Напрямки Операційних Програм Розвитку Сільських Районів

Напрямок 1 (економічний): підтримка конкурентноздатності сільськогосподарського і лісового сектору;

Професійні курси та інформаційні акції для осіб, які працюють в лісництві та сільських господарствах;

Полегшення старту для молодих фермерів;
Структурні пенсії;
Модернізація сільських господарств;
Підвищення економічної вартості лісів;
Збільшення головної додаткової вартості продуктів лісництва і сільського господарства;

Покращення та розвиток інфраструктури, пов'язаної з розвитком і пристосуванням сільського господарства та лісництва;

Відновлення потенціалу сільськогосподарської продукції, знищеної природними катастрофами, а також впровадження запобігаючих дій;

Допомога для фермерів, які беруть участь в програмах покращення якості продуктів харчування;

Допомога для груп виробників в сфері інформаційної та рекламної діяльності продуктів охоплених програмами якості продуктів харчування;

Допомога для сільських малопродуктивних господарств, які знаходяться на етапі реструктуризації;

Групи сільськогосподарських виробників;

Створення системи послуг в сфері керування, допомоги і послуг радників, а також можливість для фермерів і власників лісів користуватися послугами радників.

Напрямок 2 (середовище): покращення стану навколишнього середовища і ландшафту;

Допомога для економічної діяльності в гірських районах і інших районах з мало сприятливими природними умовами;

Фінансові засоби для сільських районів, включені в мережу ПРИРОДА 2000 і фінансові засоби, які пов'язані з директивою 2000/60/ЄС;

Підтримка для земельно-середовищної діяльності;

Непродукційні інвестиції в сільськогосподарських районах;

Покращення умов життя звірів;

Насадження лісів на сільськогосподарській землі;

Насадження лісів на інших землях;

Лісово-середовищні платежі;

Відновлення потенціалу лісної продукції і впровадження відповідних засобів запобігання.

Напрямок 3 (суспільний): покращення якості життя в сільських районах і економічна різноманітність сільських районів;

Диференціація в несільськогосподарському напрямку;

Заохочення до туристичної діяльності;

Головні послуги для економіки та населення сільських районів;

Відновлення та розвиток села;

Перепідготовки та інформування.

Напрямок 4: Leader.

Впровадження в дію місцевих стратегій розвитку;

Міжнародна та державна співпраця;

Керування місцевими групами діяльності, здобуття досвіду та його використання.

СТРУКТУРНА ТА РЕГІОНІВ

Регіональна політика – це діяльність органів влади, яка спрямована на регіональний розвиток, тобто така діяльність, яка в оптимальний спосіб використовує

потенціал регіонів для постійного рівномірного економічного зросту, підвищення конкурентноздатності регіону.

Регіональний розвиток – це процеси, які відбуваються в просторі визначеному як регіон, що викликають зміни в ньому, в позитивному (прогресія) та негативному (регресія) значенні

Головною причиною зацікавлення політикою регіонального розвитку в Європейському Союзі були регіональні різниці та їхні негативні результати, які з'являлися на політичній, економічній, суспільній та культурній арені.

Правові підстави в ЄС

Римський договір 1957, преамбула:

„Держави-учасниці прагнуть зміцнення своєї економіки і забезпечення їм гармонійного розвитку, завдяки зменшенню відмінностей, які існують між регіонами, а також зменшення різниці між розвинутими та відсталими регіонами”

Єдиний Європейський Акт 1986, стаття 130А

З метою заохочення до спільного, гармонійного розвитку, спільнота повинна розвинути діяльність, яка приведе до зміцнення своєї економічної та громадської єдності. А докладніше, спільнота повинна діяти з метою зменшення різниці між регіонами обмеження відсталості менш розвинутих регіонів”

На території Європейського Союзу існує понад 300 регіонів з різними:

- економічними показниками,
- густотою населення,
- географічними умовами.

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС. Головна мета – це зменшення диспропорцій в розвитку між окремими регіонами через вирішення структуральних проблем (економічних та суспільних), що збільшить їх конкурентноздатність.

Ця політика реалізується через втручання в головні сектори і регіони, при допомозі фінансових засобів

Визначає не лише вид допомоги та її величину, але також є засобом, який вказує: як надавати допомогу? кому? чому?

Створення Європейського фонду регіонального розвитку (ERDF - European Regional Development Fund) - 1975 р.

Завданням фонду –зменшення різниць між регіонами ЄС, а також допомога для розвитку відсталих регіонів.

Засоби, призначені для регіонів, в яких НВП на одного жителя не перевищує 75 % середньої Європейського Союзу. Допомога сягає 3/4 загальних коштів даного завдання.

Величина бюджету Європейського фонду регіонального розвитку – це 10 млрд. євро щорічно.

Фонд Єдності

Структурні фонди та фонди єдності – 30% щорічного бюджету ЄС

Допомога з цього фонду призначена для держав ЄС, в яких НВП на одного жителя є менший, ніж 90% середньої ЄС – користають: Іспанія, Португалія, Ірландія і Греція.

Спільно фінансуються завдання зі сфери:

- охорони навколишнього середовища
- інфраструктури транспорту (трансевропейські мережі).

Бюджет фонду - це 2,5 млрд. євро щороку.

ВІЗОВІ ПИТАННЯ У ВІДНОСИНАХ УКРАЇНА – ЄС

Візова політика ЄС виникла у відповідь на інтеграцію країн-членів ЄС для забезпечення функціонування внутрішнього ринку ЄС, одним з основних принципів якого є вільний рух осіб. Амбітна мета була закладена в основи Амстердамського Договору для забезпечення розвитку Союзу як простору свободи, безпеки та правосуддя, який «включає право вільного руху територією ЄС, що відповідає умовам безпеки та правосуддя, доступним для всіх, необхідному ЄС для розробки ефективних спільних інструментів для контролю своїх зовнішніх кордонів, боротьби з нелегальною міграцією та організованою злочинністю. Візова політика ЄС стала одним з таких інструментів, що протягом багатьох років сприяв забезпеченню внутрішньої політики Союзу і стала важливим елементом зовнішньої політики ЄС. У статті аналізуються основні етапи еволюції та гармонізації візової політики ЄС. Вона є продовженням дискусій щодо основних елементів існуючої нині візової політики Європейського Союзу та їх залучення у відносини з країнами третього світу. Таким чином, вона являє собою сучасне двостороннє співробітництво з третіми країнами, спрямоване на розробку альтернативних рішень для збереження внутрішньої безпеки ЄС.

ЕВОЛЮЦІЯ ТА ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ВІЗОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Елементи того, що ми сьогодні називаємо візовою політикою ЄС, були закріплені в Маастрихтському Договорі, що містив положення про узгодження законів, що включають список третіх країн, громадяни яких повинні мати візу єдиного формату при в'їзді на територію ЄС. Відповідно до цих вимог, рада затвердила постанову про встановлення єдиної форми короткострокових віз. Але, правила візового режиму для громадян тих країн, які не включені в загальний список, залишені в компетенції країн-членів ЄС.

Поточний візовий режим ЄС бере початок з Шенгенської угоди. У 1985 році Німеччина, Бельгія, Нідерланди, Люксембург і Франція підписали Шенгенську угоду, що ліквідувала прикордонний контроль між ними. Через п'ять років Конвенцією, яка була основою створення механізму координації та співробітництва, визначено основні елементи Шенгенської системи, та заснована Шенгенська Інформаційна Система (SIS) (Конвенція про виконання Шенгенської угоди 2000).

У 1999 р. Шенгенська угода – створена спочатку як міжурядова угода – була додана до Амстердамського договору, що стало основою першого стовпа ЄС. Це мало два основні наслідки для подальшого розвитку та стану візової політики ЄС. По-перше, візова політика була прийнята до відповідальності ЄС, що зробило Шенгенські Конвенції частиною спільної угоди. Це означало, що вона стала обов'язковою для виконання всіма державами-членами та забезпечила подальший розвиток в рамках процесу з прийняття рішень ЄС. По-друге, ЄС отримав зовнішні повноваження укладати міжнародні угоди в сферах, що відносяться до візових врегулювань. Таким чином, можна спостерігати поступову передачу повноважень у сфері візових врегулювань³, які раніше мали виключно держави-члени під егідою ЄС.

Шенгенська зона

В даний час 25 європейських держав приєдналися до Шенгенської угоди, а території цих держав формують Шенгенську зону. 22 країни-члени ЄС, що входять до

Шенгенської зони плюс Ісландія, Норвегія та Швейцарія, які входять до Шенгенської зони, не будучи членами ЄС, плюс Болгарія, Кіпр та Румунія, що є учасниками Шенгенської угоди, але наразі не входять до Шенгенської зони. Великобританія та Ірландія утримались від Шенгенської Конвенції, однак, вони допущені до виконання деяких частин Договору, якщо вони повідомлять Раду про своє рішення і Рада ухвалить їх заяву на участь (Амстердамський Договір, 1997). З 2002 р. Сполучене Королівство бере участь у співробітництві в сфері поліції та правової співпраці у кримінальних справах, а Ірландія з 2002 р. бере участь у Шенгенській Інформаційній Системі (SIS).

Згідно з Шенгенською Конвенцією, перевірки внутрішніх кордонів у Шенгенській зоні були скасовані, а держави-учасники дотримуються спільних правил з управління зовнішніми кордонами, процедур перетину зовнішніх кордонів, взаємної допомоги у кримінальних справах, співробітництві поліції та функціонування Шенгенської Інформаційної Системи (Конвенція про виконання Шенгенської угоди). Дуже складна мережа законодавства, розроблена на основі Шенгенської Конвенції, створила спеціальний режим в межах Шенгенської зони, що з одного боку, спрямований на забезпечення внутрішньої безпеки в регіоні та мінімізацію загроз, пов'язаних із скасуванням контролю на внутрішніх кордонах, але з іншого – значно обмежує свободу пересування громадян третіх країн, що підлягають візовим вимогам.

Спільна візова політика ЄС розвивається пліч-о-пліч зі створенням зони свободи, безпеки та справедливості ЄС. З моменту вступу Амстердамського Договору в силу впроваджено три комплексні програми – Тампере (1999–2004), Гаага (2004–2009), і Стокгольм (2010–2014) – розроблені з метою створення спільних інструментів ЄС, які зробили б реальністю зону свободи, безпеки і справедливості. Узгоджена візова політика стала одним з таких інструментів, елементи якого були достатньо розвинені та змінені з 1999 р., щоб служити цілям інтеграції до ЄС та забезпечувати внутрішню безпеку Європейського Союзу.

Управління зовнішніми кордонами та обмін інформацією

Прийняття Шенгенської Конвенції, скасування перевірок на внутрішніх кордонах між договірними сторонами ініціювали інтенсивне співробітництво між ними в пошуку спільних дій проти загроз безпеці, що надходять ззовні. Стало ясно, що об'єднана візова політика повинна бути доповнена спільними підходами з управління зовнішніми кордонами та ефективною системою з обміну інформацією. Основи співробітництва в цій галузі визначені Конвенцією, що передбачає єдиний набір правил, що застосовуються до осіб, які перетинають зовнішні кордони країн-членів ЄС та створення Шенгенської інформаційної системи (SIS) (Конвенція про виконання Шенгенської угоди, 2000). З приєднанням Шенгенської угоди до Амстердамського договору розвиток системи ефективного управління зовнішніми кордонами став одним з пріоритетів ЄС.

Основні етапи в цьому процесі включали розробку законодавчої та інституційної основ для досягнення цілей у галузі безпеки Європейського Співтовариства. По-перше, у 2006 р. була прийнята збірка законів ЄС, що регулює пересування осіб через кордони (Шенгенський прикордонний кодекс). Вона спрямована на зміцнення і розвиток Шенгенських правил та закріплює основні елементи спільної політики з управління зовнішніми кордонами. По-друге, важливим елементом спільної політики з управління кордонами передбачає створення Європейського агентства координації оперативної співпраці з охорони зовнішніх кордонів країн Європейського Союзу (ФРОНТЕКС). Його основними завданнями є

координація оперативної співпраці між країнами-членами, надання підтримки країнам-членам ЄС в області управління зовнішніми кордонами, підготовка національної прикордонної служби та підтримка в умовах, що потребують розширення технічної та оперативної допомоги на зовнішніх кордонах (Рада Європейського Союзу 2004, 4). За оцінкою Комісії Гаазької програми «позитивні результати були досягнуті Агентством щодо поставлених завдань у створенні регулювання». На завершення, Фонд зовнішніх кордонів (ЕВФ) із загальним бюджетом у € 1,82 млрд за період 2007–2013 рр. був створений з метою підтримки політики значними фінансовими ресурсами (Європейський парламент і Рада 2007).

Ще одним важливим питанням в забезпеченні належного функціонування сфери правосуддя, безпеки, свободи та ефективної реалізації спільної візової політики на території ЄС є створення обміну інформацією між службами прикордонного контролю та консульськими установами країн-членів. Це завдання було запроваджено в Гаазькій програмі (Комісія європейський співтовариств 2005) і далі матеріалізується в розробці законодавчих та технічних умов для обміну інформацією.

Поряд зі створенням Шенгенської інформаційної системи (SIS), що дозволило правоохоронним органам держав-членів швидко обмінюватись інформацією про осіб у розшуку, осіб, які відмовились в'їхати в Шенгенську зону, транспортні засоби, номерні знаки, документи, що засвідчують особу і т.д. і оновлену версію SIS II⁴, Рада Європи у Севільї встановила введення єдиної системи ідентифікації візових даних, що стало одним з основних пріоритетів (Рада Європи 2002).

Візова інформаційна система (VIS) покращує здійснення спільної візової політики шляхом спрощення обміну інформацією між країнами-членами і надання допомоги в ідентифікації будь-якої особи, яка не може або більше не може виконувати умови в'їзду, перебування або проживання на території держави-члена (Європейський Парламент і Рада 2008). VIS містить інформацію про всю «візову історію» кандидатів, включаючи біометричні та особисті дані, відомості про проїзні документи, дати і місця запиту візи, тип запитаної візи, дані про особу, яка надіслала запрошення, основне призначення та тривалість запланованого перебування, визначеної дати прибуття та від'їзду, призначення першого пункту перетину кордону чи маршрут транзиту, місця проживання, поточний вид діяльності та попередні запити віз. База даних стосовно віз, імміграції та надання притулку, призначеного державами-учасниками, буде доступна владі компетентних органів, відповідальних за проведення перевірок на пунктах перетину зовнішнього кордону відповідно до Кодексу Шенгенського Кордону, і за запитами або за певних обставин стосовно інших правоохоронних органів країн-членів. VIS планують ввести в експлуатацію в грудні 2010 р., що стане ще одним інструментом спільної візової політики ЄС та важливим кроком у напрямку поглиблення інтеграції держав-членів в простір свободи, безпеки та правосуддя.

Узгодження роботи консульських служб

Ефективне виконання Шенгенської конвенції, що представило спільні короткострокові візи для громадян третіх країн, які в'їжджають до шенгенських країн, потребує розробки єдиних вимог і процедур видачі віз, узгодження роботи своїх консульських представництв в третіх країнах та забезпечення консульського співробітництва між країнами-членами. Перший суттєвий крок до конвергенції у роботі консульських служб було зроблено з прийняттям Загальних Консульських Інструкцій (ЗКІ), які містять детальний опис процедури оформлення візових запитів

громадян третіх країн, які хочуть приїхати в ЄС на термін до 90 днів, і передбачають консульське співробітництво на локальному рівні.

ЗКІ визначили єдині візи як «договір або рішення про надання візи у вигляді наклейки, що вклеюється Договірною стороною у паспорт, проїзний документ або інший документ, який дає право на перетин кордону» (рада ЄС 2005). Ступінь свободи пересування власника візи залежить від типу візи.

У Загальних Консульських Інструкціях (ЗКІ) визначено перелік допоміжних документів, які повинні бути надані іноземцем разом із формою заявки, заповненою згідно з офіційними вимогами, які мають підтверджувати мету та умови запланованого візиту, гарантію повернення та наявність коштів на утримання. Особиста бесіда була визначена як один з етапів вибору у процесі видачі віз. Крім того, ЗКІ містять інструкції для працівників консульських служб з питань оформлення віз та заповнення візових наклейок.

Таблиця 1. Види віз, зазначені Загальними консульськими інструкціями

Тип візи	Ступінь свободи пересування
<i>Аеропортна транзитна віза</i>	Проходження міжнародної транзитної зони аеропортів, не ступаючи на територію держави перебування, під час зупинки або пересадки з одного міжнародного рейсу на інший.
<i>Транзитна віза</i>	Проходження через території договірних сторін іноземцями, які проїжджають з однієї третьої держави до іншої третьої держави. Ця віза може бути видана виключно для одного або кількох транзитів.
<i>Короткострокові або в'їзні візи: багаторазові в'їзні візи</i>	В'їзд на території договірних сторін з метою продовження перебування чи декількох візитів, термін яких не перевищує три місяці у півріччі з дати першого в'їзду. Ця віза може бути видана на один або декілька в'їздів. В особливих випадках короткострокові візи можуть бути видані для кількох візитів, за умови, що загальна протяжність цих поїздок не перевищує 3 місяців за півріччя. Ця багаторазова в'їзна віза може видаватися терміном на один рік, а у виняткових випадках – терміном більше року для деяких категорій осіб.
<i>Групові візи</i>	Транзитна віза або віза, обмежена максимумом до 30 днів, може бути зазначена у групі паспортів, які належать групі іноземців за умови, якщо у групі є супроводжувач та мета візиту, а також, якщо члени групи в'їжджають на територію, перебувають там і залишають її групою. Видаються групам що складаються з 5 - 50 чоловік. Особа, яка супроводжує групу, повинна мати особистий паспорт і, при необхідності, оформляти окрему візу.
<i>Довгострокові візи</i>	Візи для відвідувань, що перевищують термін трьох місяців – національні візи, видані однією з держав-членів відповідно до свого національного законодавства. Такі візи дозволяють їх власникам лише транзит через території інших Договірних Сторін, з метою досягнення території держави-члена, яка видала візу.
<i>Візи з обмеженою територіальною</i>	Перетин державного кордону, де дозволено візит лише в межах національної території однієї або більше Договірних

<i>дією</i>	Сторін, за умови, що як в'їзд так і виїзд будуть здійснюватися через територію цієї ж або цих же Договірних Сторін.
<i>Візи, видані на кордоні</i>	Короткострокові чи транзитні візи можуть видаватися на кордоні, відповідно до умов, визначених в частині II, п. 5 Загального Статуту про зовнішні кордони.

Джерело: збірка із Загальних Консульських Інструкцій.

Незважаючи на те, що ЗКІ – перший змістовний документ, що об'єднує візові практики консульських установ в Договірних країнах, він містить цілий ряд правових і процедурних недоліків, що вказує на правову невизначеність в документі, створює підстави для його різного використання консульськими службами Договірних Сторін, що істотно ускладнює процедуру отримання віз. По-перше, невичерпний і дуже загальний список допоміжних документів змушує робити поправку на значну обачливість адміністрації консульських установ при запиті додаткових документів, що часто призводить до дуже обтяжливих процедур з отримання віз. По-друге, тривала процедура отримання візи і погана організація процесу запиту візи істотно ускладнює процес отримання самої візи. По-третє, ЗКІ посилаються на національне законодавство держав-членів, коли мова йде про обов'язкове надання причин відмови у візі та право на оскарження такої відмови. За даними опитування, проведеного Фондом Стефана Баторія, консульські установи Франції, Німеччини та Сполученого Королівства у 79%, 75%, та 44% випадків не надають причини відмов заявникам. І останнє, але не менш важливе – плата за короткострокову візу складає 35 євро, що разом з оплатою за послуги посередницьких установ, з якими співпрацюють деякі консульські установи, складає 60 євро. Ця плата, у поєднанні з витратами, пов'язаними з поїздкою до консульської установи, щоб отримати візу, пройти індивідуальну бесіду, а потім забрати паспорт з візою видається дуже дорогою ціною за право на свободу пересування. Нещодавно прийнятий візовий кодекс ЄС (далі як Візовий кодекс), спрямований на усунення недоліків ЗКІ та покращення роботи консульських представництв. Прийнято Постанову Європейської Ради (ЄС) 810/2009 про візовий кодекс, що став, на відміну від ЗКІ, юридично обов'язковим документом, який включає загальні для 25 шенгенських країн правила візової практики. Основні нововведення візового кодексу наведені в таблиці нижче.

Таблиця 2. Основні нововведення візового кодексу ЄС

Поправка	Очікуваний ефект
<i>Злиття транзитної та короткострокової віз (ст. 2)</i>	Транзитна віза більше не входить до списку типів віз, що означає, що для транзитних цілей і/або короткочасного перебування буде видаватися віза одного типу.
<i>Довгострокова віза, ви-дана країною-членом, дозволить вільно пересуватися територією країн-членів за тих же умов, що і дозвіл на перебування</i>	Ця поправка дозволить власникам довгострокових віз подорожувати іншими країнами-членами протягом трьох місяців будь-якого півріччя, за тих же умов, що і власники дозволу на перебування. Ця норма буде відновлювати принцип свободи пересування осіб в межах Союзу, яким раніше не могли користуватися власники довгострокових віз, які були змушені залишатися на території держави, яка видала візу.
<i>Введення єдиної форми заявки (ст. 11)</i>	Єдина форма заявки на візу буде використовуватися всіма консульськими установами держав-членів ЄС

<p>Вартість візи (ст. 16)</p>	<p>Загальний візовий збір становить 60 євро. Візовий збір у розмірі 35 євро залишається для громадян третіх країн, що уклали угоди про спрощення візового режиму з ЄС та для дітей віком 6–12 років незалежно від країни походження. Від сплати консульського збору звільняються такі категорії осіб: діти віком до 6 років, представники некомерційних організацій віком 25 років і менше, що беруть участь у семінарах, конференціях, спортивних, культурних та освітніх заходах, організованих некомерційними організаціями, як зазначено в Положенні № 2005/761/ЄС, школярі, студенти, аспіранти, що приїжджають в ЄС з метою навчання чи освіти.</p>
<p>Рівне ставлення до заявників на отримання візи (ст. 9, 23)</p>	<p>Максимальні кінцеві строки для подачі заявки на візу складають 2 тижні, а для держави-члена – прийняти остаточне рішення щодо заявки - 15 календарних днів. Тільки за виняткових обставин та в окремих випадках кінцевий строк може бути подовжено. Якщо угода про спрощення візового режиму передбачає більш короткі кінцеві строки, то вони повинні застосовуватися до громадян тих держав, які уклали такі угоди з ЄС.</p>
<p>Видача віз з тривалим терміном дії для частих поїздок (ст. 24)</p>	<p>Якщо заявник може довести необхідність частих подорожей і він/ вона відомий(ма) консульській установі держави-члена як чесна і надійна людина, то віза з терміном дії до 5 років та дозволом на багаторазовий в'їзд може бути видана.</p>
<p>Визначено точний спи-сок додаткових (допо-міжних) документів (ст. 14)</p>	<p>Додаток II містить більш точний, але все ще неповний перелік додаткових документів, які повинні бути надані заявником для отримання візи.</p>
<p>Біометричні дані (ст. 13)</p>	<p>Під час першої подачі заявки на отримання Шенгенської візи, заявник повинен надати свої біометричні дані, такі як відскановані фотографії або зроблені в момент подачі заявки, відбитки 10 пальців у цифровому варіанті, які будуть введені до візової інформаційної системи VIS.</p>
<p>Мотивація відмови у візі та право оскарження таких негативних рішень</p>	<p>З 5 квітня 2010 року всі консульські установи країн-членів повинні надавати повідомлення у випадку відмови у візі, в якому міститься пояснення такої відмови та інформація про процедуру оскарження відповідно до національного законодавства держав-членів ЄС.</p>

Джерело: збірка з візового кодексу ЄС та Прес-релізу Європа МЕМО/ 10/111

Безумовно, прийняття візового кодексу ЄС є значним кроком у бік уніфікації та координації процедур видачі віз консульськими установами країн-членів. Кодекс включає більшу прозорість у процес отримання візи, зменшує строк отримання візи і надає можливості для зменшення бюрократичних витрат для тих, хто часто подорожує до ЄС, шляхом надання їм візи більш тривалого терміну. Тим не менше, процедура, яка дає можливість громадянам третіх країн використовувати право свободи пересування, досі залишається складною і трудомісткою. Невичерпний список додаткових документів потребує від заявників розкриття їх конфіденційної

інформації, що досі залишається одним з найбільш негативних елементів процесу видачі віз та провокує негативне ставлення громадян третіх країн до візового режиму ЄС.

Інша прогресивна ініціатива ЄС спрямована на гармонізацію діяльності консульських служб і зміцнення консульського співробітництва стосується створення Загальноєвро-пейської Консульської Служби, вперше запропонована на засіданні Європейської ради у Лакені в грудні 2001 р. для подальшого розвитку Гаазької програми 2005 р. Перший крок на шляху до досягнення цієї амбітної мети було зроблено пропозицією про створення спільних центрів видачі віз ЄС. Необхідність їх створення була викликана введенням біометричних характеристик у візову інформаційну систему і подальшою необхідністю встановлення обладнання для зчитування біометричних даних. Постанова ЄС запровадила нові форми консульського співробітництва – близьке місце розташування, спільні центри видачі та аутсорсінг – з метою пошуку рентабельного шляху для збору біометричних даних із осіб, що подають запит на отримання візи і для полегшення процедури отримання візи без шкоди для права держав-членів приймати остаточні рішення про видачу віз.

Створення і функціонування першого спільного центру видачі віз у Кишиневі (Молдова) за участі Угорщини, Австрії, Словенії та Латвії, було схвально прийняте громадянами Республіки Молдова, адже процедура заявки віз стала швидшою і дешевшою, що дозволяє громадянам Молдови подавати заяви на оформлення візи у Кишиневі, а не їздити до сусідніх країн через відсутність представництва у Молдові. Таким чином, розповсюджене створення спільних візових центрів може стати наступним кроком в узгодженні візової політики ЄС та її єдиного функціонування в країнах-членах. В той же час, реалізація ідеї створення спільних «Консульств ЄС» в третіх країнах є менш вірогідною, враховуючи чутливість таких питань, як безпека інформації та виконання суверенних правил держав-членів для гарантії видачі дозволу на в'їзд на їх територію.

Угоди про спрощення візового режиму та реадмісію.

У зв'язку з неефективністю візової політики ЄС у боротьбі з незаконною міграцією, ЄС підкреслив важливість співпраці з третіми країнами щодо повернення нелегальних імігрантів. За висновком угод про реадмісію з третіми країнами, ЄС мав на меті оточити себе колом країн, до яких він би міг направляти нелегальних імігрантів. Однак, труднощі переговорів за такими угодами з третіми країнами змушують ЄС піти на поступки та запропонувати додаткові стимули у вигляді спрощення візового режиму в обмін на згоду третіх країн приймати нелегальних імігрантів, яким відмовлено у наданні притулку, які приїжджають в ЄС з або через свої території. Таким чином, злиття угод про спрощення візового режиму з угодами про реадмісію показало логіку нового підходу ЄС до принципу безпеки у відносинах з третіми країнами.

ЄС підписав угоди про спрощення візового режиму з Албанією (18/09/2007), Боснією і Герцоговиною (18/09/2007), колишньою Югославською Республікою Македонією (18/09/2007), Чорногорією (18/09/2007), Сербією (18/09/2007), Молдовою (10/10/2007). Росією (25/05/2006) та Україною (18/06/2007). Вони передбачають спрощення видачі короткострокових віз для певних категорій громадян третіх країн, таких як вчені, журналісти, близькі родичі, які мають бажання провідати свої сім'ї, водії, які здійснюють міжнародні вантажні та пасажирські перевезення і т.д.; створення можливості видачі багаторазових віз для цих категорій пасажирів, зменшення вартості візи з 60 євро до 35 і застосувати для певних категорій громадян

третіх країн, скорочення терміну розгляду заяв на отримання візи строком до 10 днів. Крім того, угоди про спрощення візового режиму містять положення про перспективи встановлення безвізового режиму в якості довгострокової перспективи. Угоди про реадмісію, підписані з Албанією, Алжиром, Боснією і Герцоговиною, Китаєм, колишньою Югославською Республікою Македонією, Гонконгом, Макао, Молдовою, Чорногорією, Росією, Сербією, Шрі-Ланкою і Україною в період з 2001 по 2008 рр. регулюють технічні правила про процедуру реадмісії і транзитних операцій, включаючи зміст і формат заяви на реадмісію, докази, що підтверджують громадянство, ліміти часу для відповіді про заяву на реадмісію, способи транзиту, захист прав і обов'язків.

Преваги угод є спірними у значній мірі для третіх країн. Хоча угоди про спрощення візового режиму передбачають зниження візових зборів та спрощення процедури подачі заяв, вони не впливають на видачу довгострокових багаторазових віз. Крім того, на відміну від випадку із країнами Західних Балкан, угоди про спрощення візового режиму, які укладені з країнами Східної Європи, ділять заявників на 2 категорії: ті, що мають право на отримання пільг щодо спрощення візового режиму, коливання візового збору, і ті, що не мають. Це приносить відчуття дискримінації і обмеженої цінності угод, так як більшість людей, що подають заявки на отримання віз не належать до «пільгових категорій». Додана вартість угод про спрощення візового режиму також послабила факт прийняття візового кодексу ЄС, який координує практику видачі віз країнами-членами і пропонує велику кількість вигод, що містяться в угодах про спрощення візового режиму. В той же час, висновки про реадмісію нелегальних іммігрантів являють собою значну проблему для третіх країн, з огляду на необхідність створення можливостей для утримання нелегальних іммігрантів підготовки і набору додаткового персоналу, який буде працювати з ними, розробку програми реінтеграції та професійної підготовки.

Партнерство для мобільності

Ще одним нововведенням політики ЄС, спрямованим на припинення нелегальної міграції з третіх країн і регулювання міграційних потоків, є форма партнерства для мобільності. Комісія запропонувала розвивати партнерські відносини із зацікавленими третіми країнами, які гарантували б їм додаткові правові можливості для міграції в обмін на зобов'язання перешкоджати незаконній міграції, боротися з організованою злочинністю, повертати нелегальних іммігрантів, поліпшити прикордонний контроль і безпеку документів, сприяти зайнятості та можливості різних видів роботи у своїх країнах і т.д. Такі партнерства повинні бути адаптованими до проблем, політичних і правових відносин з ЄС і потреб зацікавлених держав-членів ЄС або груп держав-членів. Пропозиція мобільності ЄС повинна включати можливості роботи та навчання для громадян третіх країн, сприятливі умови для їх громадян, таких як допомога у створенні можливості третіх країн управляти міграційними потоками, запобігання «витоку мізків» або полегшення видачі короткострокових віз (Комісія ЄС 2007).

Пілотні проекти партнерства для мобільності були розроблені для Молдови (2008), Кабо-Верде (2008) та Грузії (2009), охоплюючи широке коло питань, таких як консолідація міжнародної міграції в системі управління країни-партнера, співпраця в галузі прикордонного контролю, ідентифікація проїзних документів, боротьба з нелегальною міграцією та торгівлею людьми, добровільне повернення та реінтеграція схем. Хоча, ще занадто рано оцінювати наслідки таких партнерських відносин, академічне і політичне співтовариство впливає на дефіцит підходів ЄС для вирішення

проблеми нелегальної міграції за допомогою інструментів, доступних за партнерства для мобільності. По-перше, умови партнерства для мобільності дуже нерівноправні, в той час як ЄС – той, хто встановлює правила, а уряд третьої країни має обмежені можливості впливати на їх зміст відповідно до його інтересів та потреб. По-друге, ЄС встановлює вимоги до третіх країн, що є передумовами щодо укладення партнерства для мобільності, які здаються нереалістичними для виконання з урахуванням політичних та економічних реалій країн. І останнє, але не менш важливе те, що потенційні іммігранти навряд чи проконсультуються з урядами своїх країн у можливості легальної міграції з огляду на останню відмову у питанні забезпечити гідні умови праці та проживання в рідних країнах.

Підсумовуючи вище зазначене, візова політика ЄС являє собою один з ключових інструментів ЄС для регулювання міграційних потоків з третіх країн і боротьби з організованою злочинністю. Вона розвивалась з інтеграцією Союзу і координацією політик держав-членів. Хоча в даний час значна систематизація правил, що стосуються процесу видачі віз, була досягнута за рахунок ЄС, його візова політика створює перешкоди для вільного пересування громадян третіх країн. Це має негативні наслідки для відносин ЄС з третіми країнами з урахуванням обмежень, які вона створює для контактів між людьми, економічною та культурною діяльністю. Це особливо є правильним, коли справа доходить до відносин ЄС зі своїми безпосередніми сусідами після розширення ЄС у 2004 р. Як уже було зазначено, введення суворих візових вимог для громадян третіх країн не допомогло ЄС досягти своїх цілей безпеки і оточити себе колом стабільних і процвітаючих сусідів. Скоріше навпаки, воно породило почуття відчуження в третіх країнах і зниження нормативної влади ЄС в регіоні.

Угоди про спрощення візового режиму ЄС та реадмісію, так як і мобільність партнерських відносин з третіми країнами, спрямовані на пом'якшення наслідків обмежувальної візової політики ЄС та більш тісну співпрацю з третіми країнами. За зобов'язанням третьою країною здійснювати значні внутрішні реформи, ЄС переслідує мету захистити себе від загроз нелегальної міграції і злочинів, що надходять з таких країн. Це заохочує об'єднані держави спрощувати візові вимоги або надавати додаткові можливості легальної міграції для громадян цих держав.

Хоча, ці двосторонні ініціативи видаються відносно слабкими для вирішення проблеми нелегальної міграції в ЄС. Якщо ЄС серйозно ставиться до ролі трансформаційної сили в регіоні, то він має пропонувати сильніші стимули для проведення реформ третіми країнами. Тим самим, мрії ЄС зробити свою зону правосуддя, безпеки і свободи вільною від зовнішніх загроз, можуть стати реальністю.

УКРАЇНА НА «ВІЗОВІЙ КАРТІ» ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: АНАЛІЗ ОФІЦІЙНОЇ СТАТИСТИКИ ЗА 2009 РІК

Громадяни України отримують біля 9,2% всіх віз Європейського Союзу, впевнено тримаючи за цим показником друге місце в світі після Російської Федерації (29,4%). Українці отримують більш ніж вдвічі більше віз ЄС, ніж громадяни всіх інших країн «Східного партнерства» разом взяті. Громадяни України отримують вдвічі більше віз ЄС, ніж громадяни Китаю (при пропорції населення $\approx 30:1$ на користь Китаю). В той же час пропорційно до кількості населення українці отримують менше віз ЄС, ніж білоруси: у 2009 році одна видана віза ЄС припадала приблизно на 21 громадянина Білорусі, і лише на 41 громадянина України. Тобто, середній білорус їздить до ЄС вдвічі частіше, ніж середній українець. Майже 40% віз

в Україні видано консульствами Польщі. У 4% випадків українським заявникам відмовляли у візі, що незначно менше, ніж у 2008 році (4,6%).

Європейський Союз 9 червня 2010 року оприлюднив на своєму офіційному веб-сайті статистику щодо видачі віз громадянам третіх країн. Зведена таблиця містить інформацію щодо кількості виданих віз усіма консульськими установами в світі усіх країн, що є учасниками Шенгенської угоди.

В даному матеріалі представлена статистика видачі віз 28 країн: 22 країни-члени ЄС, що входять до Шенгенської зони плюс Ісландія, Норвегія та Швейцарія, які входять до Шенгенської зони, не будучи членами ЄС, плюс Болгарія, Кіпр та Румунія, що є учасниками Шенгенської угоди, але наразі не входять до Шенгенської зони. Дослідження не охоплює Велику Британію та Ірландію, які, будучи членами ЄС, не є учасниками ані Шенгенської угоди, ані Шенгенської зони.

Спосіб подачі офіційних даних статистичними органами ЄС не передбачає їхньої систематизації за країнами-об'єктами візової політики (а лише за країнами-членами Шенгенської угоди та їхніми консульськими установами). Громадська ініціатива «Європа без бар'єрів» заповнює цю прогалину, пропонуючи читачам відповідним чином оброблену статистичну інформацію, яка дозволяє оцінити місце окремих країн, насамперед України, на «візовій карті» Європейського Союзу.

Специфіка наявної статистики ЄС дозволяє оцінити кількість виданих віз лише за територіальним принципом. Тобто, наприклад, не враховуються візи, видані громадянам України, якщо вони отримані поза межами України. З іншого боку, до української статистики відносяться візи, видані громадянам інших держав на території України. Загалом, питома вага таких віз не перевищує, за нашими оцінками, 1%, тому не впливає суттєво на загальну картину.

Загальні показники

Отже, протягом 2009 року консульські установи країн Шенгенської угоди видали громадянам третіх країн, що потребують візу для в'їзду в ЄС, 12190687 віз всіх категорій, серед яких 10241000 (понад 80%) – візи категорії С, або шенгенські візи для короткотермінового перебування. Понад 1 млн з числа виданих віз належать до категорії D – національні візи, які, як правило, дають власникові право на довгострокове перебування, пов'язане з сімейними обставинами, роботою чи навчанням.

Україна на «візовій карті» Європейського Союзу займає значне місце – майже кожна десята віза країн Шенгенської угоди (1125659 або 9,2% всіх віз) видавалась в Україні. За цим показником Україна впевнено посідає друге місце в світі, поступаючись лише Російській Федерації (3578672 віз або 29,4%). Третім за цим показником іде Китай (544586 або 4,5%), четвертою – Сербія, п'ятою – Туреччина, шостою – Білорусь, сьомою – Індія (див. табл.1). Загалом більше половини всіх шенгенських віз у світі видається лише в п'яти перших країнах даного «рейтингу».

Специфікою України слід вважати відносно високу питому вагу віз категорії D – національних віз для тривалого перебування. Якщо в найбільш масовій категорії С частка України складає 8,4%, то категорії D – 17,5% всіх віз даної категорії в світі. Загалом в Україні видано 182 тисячі таких віз, 87% з них – консульськими установами Польщі.

Таблиця 1. Країни-лідери за кількістю виданих віз (всіх категорій) консульськими установами країн-учасниць Шенгенської угоди

Країна	Росія	Україна	Китай	Сербія	Туреччина	Білорусь	Індія
		а				ь	

Загальна к-сть виданих віз країнами ЄС	35786 72	112565 9	544586	535529	510557	449351	40581 3
Частка, до загальної к-сті виданих віз ЄС у світі	29,4%	9,2%	4,5%	4,4%	4,2%	3,7%	3,3%

Заслужує уваги порівняння даних по країнах «Східного партнерства». Україна отримує більше віз, ніж інші п'ять країн разом узяті, однак сенсації у цьому факті немає, адже населення України є більшим за населення п'яти інших країн Східного Партнерства (таблиця 2).

Таблиця 2. Кількість виданих віз консульськими установами країн-учасниць Шенгенської угоди в країнах «Східного партнерства»

Країна	Україна	Білорусь	Молдова	Грузія	Азербайджан	Вірменія
Загальна к-сть виданих віз	1125659	449351	155542	54099	32237	31559
Частка до заг. к-сті виданих віз у світі	9,2%	3,7%	1,3%	0,45%	0,3%	0,26%

Візи «на душу населення»: Македонія передає лідерство Білорусі

У таблиці 1 привертає до себе увагу шосте місце Білорусі (449351 віз або 3,7%). Враховуючи відносно невелику кількість населення цієї країни (біля 9,5 млн), саме Білорусь після переходу всіх країн Західних Балкан у категорію «безвізових» триматиме першість у світі за кількістю віз ЄС на душу населення.

В 2009 році одна віза країн-учасниць Шенгенської угоди припадала на 21 жителя Білорусі, тоді як в Україні та Росії - вдвічі менше: одна віза на 41-43 особи, Туреччина – одна віза приблизно на 160 осіб, Китай – одна віза на три тисячі осіб.

Серед країн СНД друге місце за цим показником тримає Молдова – одна віза на приблизно 30 осіб (див. таблицю 2). Однак у випадку Молдови реальна кількість громадян, що отримали візу, є більшою, адже певна кількість країн-учасниць Шенгенської угоди не має консульських установ на території Молдови, і, якщо відповідні повноваження не були делеговані іншим консульствам, громадяни РМ отримують візи цих країн в Бухаресті або Києві (і відповідно такі візи потрапляють до статистики консульських установ в Румунії чи Україні). З іншого боку, слід враховувати, що біля 2/3 виданих у Молдові віз – це візи двох країн, що поки не входять до Шенгенської зони: Румунії та Болгарії, отже мають обмежену однією країною територіальну дію.

Отже, з усіх «візових» країн, окрім Західних Балкан, Білорусь має найбільш інтенсивну статистику видачі шенгенських віз у пропорції до кількості населення, а звідси і більшу щільність міжлюдських контактів з Європейським Союзом, що стало певною несподіванкою при аналізі даного статистичного звіту. Тобто, середній білорус їздить до ЄС вдвічі частіше, ніж середній українець, незважаючи на несприятливу політичну атмосферу, відсутність Угоди про спрощення оформлення

віз та більш високу ціну візи (60 Євро замість 35). Це значною мірою спростовує стереотип про Білорусь як доволі ізольовану від Європи країну. Понад 3/4 віз громадянам Білорусі видають консульства трьох шенгенських країн – Польщі, Литви та Німеччини.

Втім абсолютним рекордсменом за цим показником у 2009 році є Македонія, громадянам якої було видано 247757 віз країн-учасниць Шенгенської угоди. Враховуючи, що кількість населення цієї країни – 2,045 тис осіб (2005 р), одна віза припадає на 8 осіб в рік, що є найбільшим показником в світі . З грудня 2009 р. громадяни цієї країни (а також Сербії та Чорногорії) можуть здійснювати короткострокові поїздки до ЄС без віз, отже, в подальшому визначиться новий лідер: у 2010 р. це, скоріше за все, буде Боснія та Герцеговина, а далі, при збереженні нинішньої динаміки – Білорусь.

Найменшу кількість віз на душу населення отримує Азербайджан. Очевидно, що для жителів кавказьких держав подорожі до ЄС через географічний фактор мають меншу суспільну значущість, аніж для України, Білорусі та Молдови, що відображено у наведеній статистиці.

Найбільші Шенгенські консульства

Консульство Польщі у Львові є найбільшим іноземним консульством в Україні і найбільшим консульством Польщі за кордоном за кількістю виданих віз. Показник 273569 віз за 2009 р. означає, що дане консульство видало кожену четверту візу з усіх, виданих на території України країнами-учасницями Шенгенської угоди. Враховуючи, що загалом всі консульські установи Польщі у світі видали у 2009 році 795387 віз, можна констатувати, що одне консульство у Львові видало понад третину всіх польських віз у світі.

В той же час навіть цей показник робить Консульство Польщі у Львові лише четвертим шенгенським консульством у світі. Другу та третю позицію у цьому рейтингу посідають консульства Італії (315356 віз) та Іспанії (276765 віз) у Москві (див табл. 3).

А беззаперечна світова першість належить консульству Фінляндії у Санкт-Петербурзі, яке видало у 2009 році 542525 віз. Для порівняння, це половина всіх віз, виданих в Україні всіма консульствами ЄС; це майже дорівнює кількості віз, виданих всіма консульствами ЄС в Китаї (що посідає третю позицію за кількістю виданих віз ЄС) і більше, ніж кількість віз, виданих всіма консульствами ЄС в Туреччині.

Одне консульство Фінляндії у Санкт-Петербурзі видає понад 6% всіх шенгенських віз, що видаються у світі. В середньому кожен робочий день тут видається біля 2 тисячі віз, а під час сезонних пікових навантажень – понад 3 тисячі.

Таблиця 3. Найбільші шенгенські консульства у світі (у порівнянні)

Країна, місто	Кон-сульство Фінляндії	Кон-сульство Італії	Кон-сульство Іспанії	Кон-сульство Німеччини	Кон-сульство Франції	Кон-сульство Польщі
Росія, Москва	122336	315356	267765	216769	210870	57394
Росія, Санкт-Петербург	542525	19996	16926	35260	23006	6398
Україна, Київ	10659	56605	18272	101438	43218	56213

Україна, Львів						273569
-------------------	--	--	--	--	--	--------

«М'які фільтри» Шенгену: Фінляндія для Росії, Польща для України

Специфіка та результати роботи деяких національних консульських служб в окремих «привілейованих» країнах свідчать про достатню гнучкість норм Шенгену і залежність візової практики від політичних міркувань. Прикладом цього можна вважати візову практику Фінляндії в Росії та Польщі в Україні.

Загалом Фінляндія за рік видала 784 тисячі віз в усі країни світу, з них майже 730 тисяч в Росії (в Україні – біля 10 тисяч). Отже, понад 93% віз, наданих усіма фінськими консульськими установами в світі, видані на території Росії, де, окрім Санкт-Петербурга, Фінляндія має консульства в Москві, Петрозаводську і Мурманську. Кожна п'ята шенгенська віза в Росії видана консульськими установами Фінляндії.

Роль консульських служб Фінляндії в Росії перегукується із роллю Польщі в Україні, частка якої у забезпеченні візами громадян України є ще більш вражаючою. Так, п'ять консульств Польщі в Україні (у Києві, Львові, Луцьку, Одесі та Харкові) протягом 2009 р. видали 439348 віз, що складає 39,8% всіх віз, виданих на території України країнами-учасницями Шенгенської угоди. 55% всіх польських віз у світі видається в Україні.

Крім того, Польща тримає першість у видачі віз категорії D (національні візи для тривалого перебування), яких видано в Україні 158337 із загальної кількості 210292 польських віз категорії D у світі. Загалом, Польща видає найбільшу серед країн ЄС кількість віз категорії D, насамперед, для сусідів, що є прикладом вдалого використання законних можливостей шенгенського права для пом'якшення негативних наслідків розширення Шенгенської зони.

Консульські установи відповідно Польщі в Україні та Фінляндії в Росії відіграють важливу суспільно значущу роль, слугуючи «м'яким фільтром», що надає візи, використовуючи ліберальнішу практику, зумовлену гнучкістю шенгенського права та наявністю політичної волі сприяти поїздкам громадян сусідніх країн. Завдяки наявності такого «м'якого фільтра», кількість поїздок громадян, насамперед представників середнього класу, до країн ЄС є значно більшою, ніж могло б бути при його відсутності.

Результати спостережень недвозначно вказують на те, що «консульства-чемпіони» (а точніше консульські служби відповідних країн) не лише мають велику фізичну пропускну спроможність (це не завжди так), але й більш ліберально підходять до розгляду заявок, зокрема, вимагаючи меншу кількість супровідних документів, швидше розглядаючи документи, максимально спрощуючи всі компоненти візової процедури.

Візова практика Фінляндії в Росії та Польщі в Україні свідчить про те, що ступінь обтяжливості отримання шенгенської візи є більшою мірою справою політичної волі і тих установок, що надаються консульським працівникам, аніж суто питанням букви шенгенського законодавства.

Польща, разом із Литвою, виконує також роль «м'якого фільтра» і для громадян Білорусі, в той час як для Росії значення консульських установ Польщі є відчутно меншим (див табл. 4).

Для Молдови наразі немає свого «м'якого фільтра» всередині Шенгенської зони, але вочевидь ним після очікуваного на 2012–2013 рр. приєднання стане Румунія.

Таблиця 4. Роль консульських установ Польщі та Фінляндії для України та Росії

Країна	Росія	Україна
Всього віз країн-учасниць Шенгенської угоди	3578672	1103726
Консульства Фінляндії	729720	10659
	20,4%	1%
Консульства Польщі	121490	439348
	3,4%	39,8%

Відмови у візах

Україна отримує 9,2% всіх віз країн-учасниць Шенгенської угоди, і при цьому 5,9% всіх відмов. Це означає, що українським заявникам відмовляють рідше, ніж у середньому по світу. Рівень відмов в Україні складає біля 4% від кількості заявок, що свідчить про близькість України до контрольної позначки у 3%, яку в самому ЄС вважають рівнем безпеки, що береться до уваги при скасуванні візового режиму. Для порівняння, в Албанії яка претендує на скасування віз вже цього року, питома вага відмов сягає 13,5% (у 2008 р. було 18%, а в 2007 р. – 21%) – таблиця 5.

Таблиця 5. Питома вага відмов – порівняння України із «пороговими» (для безвізового режиму) країнами Західних Балкан

Країна	БіГ	Албанія	Україна
Видано віз категорій А, В, С.	131570	155359	1125659
Кількість відмов у візах	8222	21899	45233
Відсоток відмов від числа заявок	6,3%	13,5%	4%

Як вже зазначалось, загальний відсоток відмов заявникам в Україна складає 4%, що є невисоким показником, навіть у порівнянні з деякими країнами Західних Балкан. В той же час даний показник не враховує «приховані відмови»: випадки, коли у заявників із якихось причин не приймали документи (це не відображено у статистиці), або візу видавали запізно, коли поїздка втрачала сенс. За даними моніторингу «Європи без бар'єрів» у 2009 році частка неприйнятих заявок сягала 8%.

Абсолютним «чемпіоном» з відмов на території України є Консульство Іспанії в Києві, яке у 2009 р. відхилило кожному сьому заявку (14,7%). Друге місце за відсотком (10,9%) і першість за абсолютним показником (11705) відмов посідає консульство Німеччини в Києві (див табл. 6). Високий відсоток відмов (понад 10%) зафіксовано у консульстві Чехії у Львові, тоді як інші консульства цієї країни (у Києві та Донецьку) дають значно меншу кількість відмов (2–4 %).

Таблиця 6. Кількість відмов українським заявникам по окремих країнах (Німеччина та Іспанія – консульства в Києві, Чехія та Польща – всі консульства в Україні)

Країна	Іспанія	Німеччина	Чехія	Польща
--------	---------	-----------	-------	--------

Заявки на візи кат. А, В, С	20308	107383	91673	290171
Не видано віз кат. А, В, С	2993	11705	3895	9602
	14,7%	10,9%	4,2%	3,31%

Низьку кількість відмов (1,5-3%) традиційно дають консульства Польщі, Словаччини, Угорщини, Швеції, Норвегії, країн Балтії. Позитивним фактором є скорочення питомої частки відмов по таких традиційно «проблематичних» консульських установах як консульства Франції (до 6%) та Австрії (до 3%). Найнижчу кількість відмов надають консульства Румунії та Болгарії (до 1%), але ці країни наразі не входять до Шенгенської зони і видають лише національні візи, тому цей результат необхідно сприймати із відповідним застереженням.

Слід вітати відкритість Європейського Союзу щодо надання максимально повної інформації щодо видачі віз консульськими установами, що нехарактерно для більшості інших консульських служб світу, в тому числі консульської служби України.

Україна належить до країн-лідерів на «візовій карті» Європейського Союзу. Її громадяни отримують майже кожну десяту шенгенську візу в світі. Цей факт зумовлює глибоку взаємну зацікавленість України та ЄС у сфері міграційної безпеки та створює підстави для продуктивного візового діалогу, метою якого є, з одного боку, скасування візового режиму з боку ЄС, з іншого – забезпечення належних гарантій безпеки з боку України: у сфері безпеки документів, охорони кордонів, боротьби з нелегальною міграцією, іншими видами транскордонної злочинності та корупцією.

Відносно невисокий показник відмов у наданні віз (4%) свідчить про достатню якість, чесність і обґрунтованість абсолютної більшості візових заявок з боку громадян України. За даним показником Україна близька до 3-відсоткової «межі безпеки», яку ЄС встановлює до країн, що претендують на безвізовий режим.

Суттєві відмінності між різними країнами ЄС щодо рівня відмов українським заявникам (від 1,5% до 14,7%) свідчить про значну роль політичного фактора, коли ступінь доступності віз більшою мірою залежить не від об'єктивних критеріїв шенгенського права, а від політичних установок, що надаються консульським працівникам щодо сприяння чи несприяння поїздкам громадян України до ЄС. Фактично, пропорція відмов, будучи накладеною на спостереження за політичними позиціями держав, доволі точно віддзеркалює політичну готовність окремих країн ЄС до подальшої лібералізації візового режиму з Україною: чим менше відмов, тим більше готовність певної країни до рішення щодо скасування віз для громадян України.

ОСОБИСТІСНИЙ АСПЕКТ ВІЗОВИХ ПИТАНЬ.

ПОРАДИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Джерела візової інформації

Джерела візової інформації:

1. Приватний досвід знайомих та родичів;
2. Інформація, що пропонується консульством;
3. Особи, що надають платні візові послуги;
4. Засоби масової інформації.

Приватний досвід знайомих та родичів:

Спілкуючись кожного дня з друзями, родичами, знайомими, що мають досвід візового клопотання, ми сприймаємо інформацію про візовий процес як надійну та перевірену. Доступно, з наведенням прикладів власного проходження візової

процедури, вони відверто діляться з нами своїми враженнями щодо отриманої чи не отриманої візи. Сприймаючи надану інформацію, важливо пам'ятати, що:

- нерідко саме результат їх клопотання (негативний чи позитивний) з відповідно отриманими враженнями, може вплинути на об'єктивність наданої інформації;
- якщо ви все ж покладаєтесь на інформацію від знайомих, з'ясуйте у них чи співпадають ваші цілі поїздки та термін можливого перебування, оскільки від цих чинників залежить перелік необхідних документів, а відтак і необхідність за ними повертатись додому.

Візова інформація консульств:

Іншим джерелом інформації є консульські установи. Інформаційна політика консульств проводиться кількома засобами. Передовсім - це інформаційний стенд, що розміщується поблизу консульства. Запропонована на ньому інформація лише частково може забезпечити візову поінформованість. Зі стенду можна дізнатись:

- години роботи консульського відділу;
- неповний перелік візових вимог щодо клопотання найбільш поширених типів віз;
- термін виконання консульським відділом візової заяви.

Важливо звернути увагу на те, що:

- години прийому документів та видачі віз чітко розмежовані;
- в окремих консульствах, зокрема Бельгії, Німеччини, перелік візових вимог роздруковані на папері, відповідно до мети поїздки, який можна взяти з собою;
- термін розгляду візової заявки (від подачі документів до отримання візи) не є фіксований, а тому може змінюватись, в залежності від багатьох факторів, зокрема необхідності надання заявником додаткових документів;
- зверніть особливу увагу на оголошення, що розміщені на інформаційному стенді, зміст яких зазвичай носить не рекомендаційний характер, а зобов'язальний (наприклад оголошення про вимоги до візових фотокарток, заповнення візових анкет, тощо).

Пам'ятайте!

Консульства не здійснюють продаж візових анкет та паперів з переліком візових вимог. Ті, хто пропонує за певну плату їх придбати, здійснюють нелегальну комерційну діяльність і не несуть відповідальності за достовірність наданої інформації.

Головні складові візового процесу

В процесі підготовки пакету необхідних документів з метою отримання візи, зверніть увагу на такі особливості, що характерні для візових систем країн ЄС:

- типи та кількість необхідних візових документів в усіх досліджуваних консульствах суттєво відрізняються (можуть бути спільними лише так звані загальні документи), а тому існує необхідність перевіряти перелік візових вимог перед клопотанням візи в будь-якому іншому консульстві;
- консульства залишають за собою право вимагати будь-які інші документи, не зазначені на початку візового клопотання;
- виявлення консульською установою фіктивних документів призводить до відмови видачі візи, а окремі консульства, попереджають про можливе судове переслідування;

- поцікавтесь заздалегідь щодо необхідності перекладу відповідною іноземною мовою, окремих документів перед поданням їх до консульського відділу;
- зберігайте окремі документи, що залишились з минулої поїздки до відповідної країни: можливо вам запропонують показати копії квитків, рахунки з готелю і т. ін., з метою перевірки використання попередньої візи для поїздок в країну до якої подавалась візова заявка минулого разу;
- будьте готовими до придбання та додання квитків на відповідний транспорт до основного переліку необхідних документів ще до рішення консульського відділу про надання візи;
- зверніть увагу на відповідні вимоги щодо фотокарток на візову анкету, в окремих випадках недотримання зазначених вимог може зумовити вимогу переробляти окремі документи документів;
- заявник має особисто з'являтися.

Телефонне інформування заявників

Вагомою складовою інформування громадян у візовому процесі є довідковий телефон. Кожне консульство має відповідний телефонний номер, на який телефонують аби дізнатись про особливості візової процедури даного консульства. Зазвичай, ми можемо почути загальну візову інформацію, що попередньо записана на телефонній плівці. Прослуховування запису, та збір інформації вимагає кількаразового набирання номеру телефону консульської служби та позбавляє можливості прямого спілкування зі службовцем консульства. Окремі консульства, зокрема Чеської Республіки, застосовують практику індивідуального інформування, коли відповідний службовець надає візові консультації всім, хто зміг додзвонитись.

Коли ви зателефонували до консульства:

- *попросіть, щоб вам відповідали тією мовою, яку ви добре розумієте;*
- *чітко формулюйте запитання, називаючи мету візиту, термін перебування та інше, що стосується подорожі; уточніть перелік візових документів, що потребуються для задекларованої мети поїздки;*
- *перевіряйте правильність набраних телефонних номерів, в зв'язку з їх можливою заміною.*

Як ефективно користуватися Угодою про спрощення оформлення віз між Україною та ЄС?

Угода про спрощення оформлення віз між Україною та ЄС за півтора роки своєї дії привернула увагу українських ЗМІ та громадськості переважно завдяки несправданим очікуванням щодо швидкого розв'язання більшості проблем, з яким стикаються українські громадяни в процесі оформлення Шенгенських віз. Популярний тижневик «Кореспондент», підбиваючи підсумки 2008 року, навіть назвав Угоду «розчаруванням року», вказавши на суттєве розходження між позитивними очікуваннями і реальною картиною, що склалася протягом першого року її імплементації.

Неповне виконання деяких положень Угоди з боку консульських установ ЄС дійсно має місце. В той же час вивчення численних випадків несправджених очікувань привело нас до висновку, що переважно низька ефективність Угоди зумовлена неготовністю заявників компетентно скористатись її можливостями. Угода про спрощення оформлення віз – не панацея і не чарівна паличка, а лише інструмент, більшість вигод якого розкривається лише при умілому використанні, яке вимагає певних знань та навичок.

Найбільш важливі, на нашу думку, аспекти викладені нижче.

Передусім, слід розуміти, що Угода, запроваджуючи низку пільг, не знімає ті обмеження, про які безпосередньо не вказано в Угоді, але які існують згідно Шенгенського права. Наприклад, особа, якій у минулому було відмовлено в отриманні візи, чи яка була депортована або здійснила правопорушення на території країн ЄС, не може розраховувати на всі пільги, навіть якщо потрапляє до специфічних категорій, визначених Угодою.

Найбільш важливі пільги не поширюються і на осіб, що їдуть до Шенгенської зони вперше. Якщо ви маєте новий закордонний паспорт, а попередні візи були у старому, який ви не можете пред'явити у консульство (ксерокопії інколи буває недостатньо), вас сприйматимуть як особу, що їде вперше. Насамперед це стосується права на отримання довгострокових та багаторазових віз (див. нижче).

Ваші родичі, навіть найближчі, не можуть претендувати на ваші пільги, якщо вони особисто не потрапляють до пільгових категорій. Це стосується і дітей, фото та дані яких внесені до вашого закордонного паспорта.

Деякі консульські установи не завжди повідомляють заявникам про всі можливі пільги, якими ті можуть скористатися. Особливо часто це трапляється у випадках подання документів через візові центри. Це насамперед стосується права на безкоштовне отримання віз.

Безкоштовне оформлення віз

Стаття 6 Угоди про спрощення оформлення віз

Отримання такої пільги часто залежить від особистої компетентності заявників. Тому рекомендуємо перед відвіданням консульства з'ясувати, чи належите Ви до тих 14 категорій осіб, які можуть отримати візи безкоштовно і чи відповідає Ваш випадок специфічним умовам, встановленим Угодою. Наприклад, деякі категорії можуть оформлювати візи безкоштовно в усіх випадках отримання короткотермінових (до 90 днів) подорожей, не пов'язаних з працевлаштуванням. До таких категорій відносяться всі пенсіонери за віком, інваліди, діти до 18 років.

В той же час більшість зазначених в угоді категорій можуть оформлювати візи безкоштовно лише у випадках, коли їхня подорож безпосередньо пов'язана із відповідною професійною діяльністю. Наприклад пільги для журналістів, водіїв, спортсменів, науковців, студентів, представників творчих професій, учасників офіційних делегацій, держслужбовців і депутатів (окрім власників дипломатичних паспортів, що не потребують віз) працюють лише тоді, коли їхні поїздки пов'язані із виконанням ними відповідних професійних функцій (журналістські завдання, спортивні змагання, наукові та студентські обміни, офіційні візити тощо). І навпаки, якщо журналіст, студент чи спортсмен їдуть з туристичною метою, або для відвідання друзів, відповідні пільги на них не поширюються і вони мають сплачувати за візу нарівні з іншими.

Те ж саме стосується і близьких родичів осіб, що проживають на території країн ЄС – права на пільгу виникають лише тоді, коли метою поїздки є відвідання цих родичів (і є відповідне запрошення). Близькими родичами вважаються лише батьки (у тому числі опікуни), діти (у тому числі всиновлені), чоловіки та дружини, дідусі, бабусі та онуки.

Для підтвердження приналежності до категорії, на яку поширюється право на безкоштовне отримання віз, необхідно подати до консульської установи оригінал та ксерокопію відповідного документу – студентського квитка, пенсійного посвідчення, запрошення, програми візиту чи обмінів тощо.

Заявнику під час подання документів бажано самостійно задекларувати приналежність до відповідної пільгової категорії, пославшись на Угоду, після чого працівник консульства перевірить, чи достатніми є надані документи для підтвердження права на дану пільгу і має підтвердити, що візова заявка у даному випадку надаватиметься безкоштовно.

Якщо ж консульський працівник стверджує, що права на пільги у даному випадку не виникає, або наданих документів недостатньо, слід з'ясувати причини і спробувати їх усунути. У багатьох випадках у консульських установах сумніваються саме у меті подорожі – якщо, наприклад, із поданих документів випливають дещо інші цілі, аніж ті, що підпадають під пільги, або якщо мета виглядає надто розпливчастою.

Виходячи з цього рекомендуємо уникати декларування подвійної або множинної мети подорожі, наприклад, туристична плюс підготовка журналістського репортажу або відвідання друзів плюс участь у науковій конференції. У таких випадках ви можете не лише втратити права на безкоштовне оформлення візи, але і викликати підозру щодо неправдивого інформування щодо справжньої мети подорожі, що може призвести навіть до відмови у наданні візи.

Важливо знати, що скасування плати за візи поширюється лише на консульський збір (35 Євро), тоді як послуги візових центрів все ж доводиться оплачувати всім, хто звертається до них. Це стосується, зокрема, абсолютної більшості заявників Бельгії, Італії, Іспанії, Нідерландів та деяких інших західноєвропейських країн, які сплачують за послуги посередників у середньому 25 Євро.

У 2008 році консульства країн Шенгенської зони видавали в середньому 25-35% безкоштовних віз із усієї кількості віз, а деякі консульства – навіть понад 40%. Отже, дана пільга дійсно широко застосовується, а її ефективне використання залежить переважно від самих заявників.

Плата за оформлення візових заявок не стягується з близьких родичів громадян України, які мають дійсний дозвіл на проживання на території держав-членів; членів офіційних делегацій; членів органів державної влади та місцевого самоврядування, конституційних і верховних судів; учнів, студентів, аспірантів і вчителів, які їх супроводжують під час подорожі з метою навчання чи освітньої підготовки; інвалідів та осіб, які їх супроводжують; осіб, які надали документи, що свідчать про необхідність їхньої подорожі з гуманітарних міркувань, у тому числі для одержання невідкладного медичного лікування, та особи, яка їх супроводжує, або з метою участі в похоронах близького родича, або з метою відвідання тяжкохворого близького родича; учасників міжнародних спортивних заходів та осіб, які їх супроводжують; учасників наукових, культурних та мистецьких заходів; учасників офіційних програм обміну, організованих містами-побратимами; журналістів; пенсіонерів; водіїв та залізничників які здійснюють міжнародні перевезення; дітей віком до 18 років або до 21 року, якщо вони знаходяться на утриманні.

Отримання довгострокових і багаторазових віз

Стаття 5 Угоди про спрощення оформлення віз визначає 10 категорій осіб, які можуть претендувати на отримання довгострокових (від 1 до 5 років) віз. Пільга щодо отримання довгострокових і багаторазових віз є більш складною у використанні – тобто можливість скористатись нею обумовлена великою кількістю обставин, про які заявники не завжди знають. Цьому питанні значно вищим, ніж щодо отримання безкоштовних віз, є суб'єктивний фактор, відношення з боку консульських

працівників, попередня візова історія та зміст супровідних документів, включно з їхніми деталями, не надто помітними на перший погляд.

По-перше, цією пільгою дуже проблематично скористатись, якщо протягом кількох попередніх років вам було відмовлено у отриманні Шенгенської візи, і в паспорті є відповідна позначка.

По-друге, мало шансів на багаторазову візу (і це обумовлено Угодою), якщо протягом двох попередніх років у вас не було двох використаних одноразових Шенгенських віз або однієї багаторазової. Якщо ж ви отримали новий закордонний паспорт у якому поки що немає віз, важливо подати до консульства попередній паспорт, у якому були Шенгенські візи, якщо такий паспорт у вас зберігся. У іншому випадку можна подати ксерокопії попереднього паспорта із візами, але їх не завжди виявляється достатньо. Зверніть увагу на те, що згідно Угоди консульства беруть до уваги лише ті попередні Шенгенські візи, що були видані протягом останніх двох років. Не розглядаються як підстава для пільг також візи нових країн Шенгенської зони, видані ними до грудня 2007 р. (до вступу у Шенгенську зону).

По-третє, якщо раніше у вас не було довгострокових Шенгенських віз, консульство, як правило, запропонує візу не на максимальний термін, передбачений Угодою (рік–три–п'ять років), а на коротший період: від місяця до трьох, максимум – на півроку. Лише скориставшись такою візою, наступного разу ви зможете претендувати на дійсно довгострокову візу.

Найважливіше, з поданих вами документів має чітко впливати, що ви потребуєте регулярних, кількарізних візитів до країн ЄС, бажано – до тієї ж країни, до консульства якої ви подаєте документи.

Якщо підставою обґрунтування мети візиту є запрошення, у ньому має бути чітко і недвозначно зазначено:

- Ваша приналежність до однієї з пільгових категорій, визначених статтею Угоди з посиланням на відповідний параграф статті 5;
- Необхідність неодноразових поїздок, зумовлена приналежністю до відповідної категорії;
- Часові рамки: якщо, наприклад претендуєте на річну візу, у запрошенні бажано зазначити орієнтовні дати поїздок протягом цілого року.

Приклад фрагменту запрошення:

Оскільки пан (пані)..... є науковцем, що бере участь у спільному дослідницькому проекті, він (вона) потребує регулярних подорожей до (назва країни або країн Шенгенської зони). Нами заплановано, що робочі зустрічі (конференції, семінари тощо) в рамках даного наукового проекту відбудуться у січні, червні та грудні 2010 року. Виходячи з цього, на підставі Параграфу 2.с. Статті 5 Угоди між Європейським Союзом та Україною про спрощення оформлення віз, просимо надати панові (пані) багаторазову Шенгенську візу терміном дії один рік на період з 1 січня по 31 грудня 2010 р.

Оскільки запрошення складаєте не ви, а ваші закордонні партнери, які можуть не знати всіх особливостей візової практики власної країни, зверніться до них задалегідь із проханням внести до запрошення саме ті формулювання, які дадуть змогу ефективно скористатися пільгами, передбаченими Угодою, і будуть найбільш корисними для вашого візового клопотання (приклад наведено вище).

Іншим підставовим документом може бути контракт або договір про співпрацю, укладений між вашою організацією та партнерською установою в країні ЄС. У такому договорі мають міститися всі відомості, зазначені вище, що засвідчують ваші права

на пільги, встановлені угодою. Крім того має бути наведено перелік конкретних осіб, залучених до співпраці із зазначенням посад та даних закордонного паспорта. Угода про співпрацю, особливо якщо вона укладена між відомими, авторитетними організаціями, суттєво підвищує шанси позитивного результату – отримання довгострокової візи.

Зверніть увагу також на те, що при поданні документів на довгострокову візу вам треба мати медичне страхування з 90-денним покриттям (граничний «термін перебування») Шенгенської візи (менша кількість днів – якщо ви не претендуєте на максимальний термін).

При розгляді документів на багаторазову візу консульства звертають також посилену увагу на фінансове забезпечення ваших поїздок. Згадка про покриття подорожніх витрат та витрат на проживання приймаючою стороною має бути чітко зазначена у запрошенні та/або у договорі про співпрацю. В іншому випадку вам треба мати солідну суму на власному поточному банківському рахунку (не депозитному!) – розмір суми може варіюватися, але не менше 50 Євро на день перебування.

У деяких випадках необхідним документом є довідка від авторизованих професійних організацій (професійних спілок, асоціацій). Наприклад, лише професійна асоціація автоперевізників може підтвердити потребу водія-дальнобійника у довгостроковій візі.

Те ж стосується і журналістів, хоча практика першого року імплементації Угоди викликала чимало нарікань через штучне стимулювання вступу журналістів в архаїчну Спілку журналістів України, яка видає відповідні посвідчення. Зрозумівши штучність даної норми, консульство Німеччини, наприклад, відмовилось від обов'язкової вимоги подання журналістами довідки від професійних асоціацій.

Нарешті, важлива технічна деталь. Заповнюючи аплікаційну форму (анкету) для подання на довгострокову шенгенську візу, необхідно, заповнюючи рядок «термін поїздки» у секціях «від...» і «до...» (From... - To...) слід зазначити не час першої поїздки, а весь період дії візи, на який ви претендуєте. У наведеному вище прикладі це буде «From 01.01.2010»... «To 31.12.2010».

Довгострокові візи поки що не стали масовим явищем в консульствах шенгенських країн, хоча їхня кількість поступово збільшується. Згідно даних громадського моніторингу, проведеного Центром миру, конверсії та зовнішньої політики України у 2008 р., лише кожна шоста багаторазова віза має термін дії понад 6 місяців. В більшості випадків саме від якісної підготовки супровідних документів залежить успіх клопотання про довгострокову візу.

Право на довгострокові/багаторазові візи терміном дії до одного року або до 5 років надається наступним категоріям громадян: членам органів державної влади та місцевого самоврядування, конституційних судів та верховних судів, постійним членам офіційних делегацій; одному з подружжя та дітям (у тому числі усиновленим) віком до 21 року, які відвідують громадян України, що мають дійсний дозвіл на проживання на території держав-членів; підприємцям та представникам суб'єктів господарювання, які регулярно подорожують до держав-членів; журналістам; водіям та залізничникам, які здійснюють міжнародні перевезення; особам, які беруть участь у науковій, культурній та мистецькій діяльності, які регулярно подорожують до держав-членів; учасникам міжнародних спортивних заходів; учасникам офіційних програм обміну, організованих містами-побратимами.

Візовий кодекс:

- визначає всі процедури та умови для видачі «короткострокових віз» та «транзитних аеропортних віз». Він також встановлює перелік громадян третіх країн, яким потрібно мати «транзитні аеропортні візи» при проходженні через міжнародні транзитні зони аеропортів, розташованих на території країн-членів ЄС;

- охоплює візи, видані для «короткострокового перебування», тобто для перебування не довше 90 днів протягом 180-денного періоду. Законодавство стосовно видачі віз з метою довгострокового перебування (більше ніж 90 днів) залишається в національній компетенції;

- стосується «короткострокових віз» та «транзитних аеропортних віз», виданих країнами-членами ЄС, окрім Великобританії та Ірландії; Болгарія, Румунія та Кіпр застосовуватимуть Візовий кодекс як тільки стануть частиною Шенгенського простору без внутрішніх кордонів;

- застосовується також в країнах, що є частинами Шенгенського простору, але не є членами ЄС (Ісландія, Норвегія та Швейцарія).

Візовий кодекс систематизує та кодифікує норми й правила отримання віз ЄС громадянами інших країн. Враховуючи важливість документа й водночас його великий обсяг та подекуди складність для розуміння закладених у нього правил, ми спробували дати короткі відповіді на «візові» запитання, які найчастіше задають українці.

Нижче пропонуємо інформацію щодо окремих питань, що їх найчастіше задають стосовно Візового кодексу.

Візовий кодекс ЄС визначає вартість візи у 60 євро, а максимальний строк оформлення візи після подання заявки – у 15 днів. Чи означає це, що громадяни України втратять більш сприятливі умови, що передбачені в Угоді про спрощене оформлення віз?

Ні. Угода про спрощене оформлення віз між Європейськими Спільнотами та Україною продовжує мати чинність. Чинність цієї угоди впливає з принципу міжнародного права, відповідно до якого міжнародні угоди заміщають відповідні норми внутрішнього законодавства обох сторін. Угода про спрощене оформлення віз дозволяє відійти від низки правил Візового кодексу, пропонуючи для громадян України більш сприятливі умови (вартість візи – 35 євро замість 60 євро; звільнення від сплати за візу для ширшого переліку категорій громадян; спрощення вимог до оформлення документів; 10-денний, замість 15-денного, строк оформлення візи після подання документів).

Насправді, Візовий кодекс ЄС є відповіддю на низку питань та проблем, що залишилися поза межами угоди про спрощене оформлення віз. Йдеться про поліпшення інформування громадян, про надання мотивованої відповіді у разі відмови у виданні візи, про започаткування процедури апеляції (ці дві останні норми набувають чинності тільки від 5 квітня 2011 року). Ця горизонтальна модернізація візової політики ЄС буде корисною для візових заявників з усіх країн, а особливо з країн-сусідів на кшталт України, громадяни якої прагнуть часто подорожувати до ЄС.

У Візовому кодексі згадано платню за додаткові послуги, що їх надають зовнішні компанії. Чи мають нині громадяни України звертатися до цих «візових центрів» та сплачувати додаткові кошти? [Чимало держав-членів ЄС уже працюють із такими «візовими центрами», яким громадяни сплачують додаткові кошти].

У ситуаціях, коли консульство певної держави ЄС співпрацює із зовнішніми надавачами послуг (так званий «аутсорсинг»), вартість додаткової платні за ці послуги (окрім платні за саму візу) не має перевищувати 30 євро. Однак візові заявники мають право безпосередньо звертатися до консульства, хоча його години приймання громадян можуть бути більш обмеженими.

Угода про спрощене оформлення віз не покриває питань залучення зовнішніх надавачів послуг («аутсорсингу») та додаткової платні за ці послуги. Тому нині ЄС та Україна готуються до проведення додаткових перемовин щодо цього питання.

Чи правдою є те, що від 5 квітня, подаючи візову заявку, громадяни України матимуть також надавати свої відбитки пальців?

Ні, вимога щодо надання відбитків пальців набуде чинності в Україні тільки тоді, коли у консульствах держав-членів ЄС запрацює Візова інформаційна система (ВІС). ВІС поступово впроваджують у різних регіонах світу, починаючи від Північної Африки (кінець 2010 року). Жодного кінцевого терміну запровадження цієї системи в консульствах держав ЄС, що працюють в Україні, наразі не передбачено.

Чи правдою є те, що від 5 квітня громадяни України матимуть заповнювати складнішу візову заявку?

Ні. Справді, Візовий кодекс передбачає нову форму візової заявки, яку від 5 квітня використовуватимуть по всьому світу. Однак насправді нова форма заявки має навіть менше ділянок для заповнення, ніж попередня!

Чи правдою є те, що Візовий кодекс скасовує транзитні візи (візи категорії «В»)?

Транзитні візи все ще видаватимуться. Однак на самих візових наклейках уже не друкуватимуть позначки «В». Водночас уже видані візи категорії «В» діятимуть до моменту припинення своєї чинності.

Чому Україна входить до переліку країн, громадяни яких потребують віз для виїзду до ЄС?

За оцінками ЄС, Україна належить до країн із відносно високим міграційним ризиком (велика кількість українських нелегальних мігрантів у Європі), а також – до країн із одним із найвищих у Європі рівнем корупції, що зумовлює низьку надійність української системи видачі паспортів для виїзду за кордон. Україна досі не видає своїм громадянам паспортів із біометричними даними, має застаріле законодавство про захист персональних даних, щодо міграційного контролю та протидії торгівлі людьми, не ратифікувала низки важливих конвенцій та протоколів Ради Європи; не завершила договірно-правового та інфраструктурного оформлення кордонів, не вирішила проблеми незаконної транзитної міграції з третіх країн. Немає й достатнього рівня довіри між українськими та європейськими органами безпеки, юстиції та правопорядку.

Які саме країни керуються Візовим кодексом ЄС?

Кодекс стосується 25 країн Шенгенської зони, три з яких (Норвегія, Ісландія та Швейцарія) не є членами Євросоюзу. При цьому Данія зберегла за собою право на автономію у питаннях візової політики, тому запровадження кодексу для цієї країни відбудеться пізніше, після відповідних внутрішніх рішень. Кодекс діє також для Румунії та Болгарії, які не входять поки що до Шенгенської зони, але імплементували Шенгенський доробок. Ці країни наразі не видають Шенгенських віз, і на їхніх кордонах з іншими країнами ЄС зберігається прикордонний контроль. Водночас дія кодексу не поширюється на Велику Британію та Ірландію, членів ЄС, що не є сторонами Шенгенського права.

Чи буде українцям віднині легше отримувати багаторазову довготермінову Шенгенську візу?

Так, для цього є певні підстави. Кодексом запроваджено нижню (мінімальну) межу терміну дії стандартної багаторазової візи – 6 місяців, із перспективою видачі наступних віз із терміном дії до 5 років. Раніше була лише верхня межа тривалості багаторазових віз (наприклад, «до 1 року», «до 5 років»), що обумовлювало видачу великої кількості фіктивнобагато разових віз із терміном дії в кілька тижнів. Тепер видачу багаторазової візи на термін дії менший ніж 6 місяців можна буде вважати прямим порушенням кодексу. Крім того, розширено перелік категорій осіб, які можуть претендувати на отримання багаторазових віз: до них додано представників громадських організацій.

Довготермінова віза, згідно з кодексом, видається, «якщо... заявник доведе потребу або обґрунтує намір частих чи регулярних подорожей, зокрема через власний професійний або сімейний статус». Це актуально, наприклад, для бізнесменів, цивільних службовців, які регулярно контактують із інституціями держав – членів ЄС та інституціями ЄС, для представників неурядових організацій, які подорожують задля участі в семінарах, конференціях, а також для членів сімей громадян ЄС, членів сімей громадян третіх країн, які законно проживають на території держав – членів ЄС, моряків. Специфіка формулювання цієї статті передбачає невичерпність наведеного в ній переліку категорій осіб (цей перелік у статті подається після слова «наприклад»). Важливо довести навіть не належність до відповідної категорії, а потребу частих чи регулярних подорожей.

Між положеннями Угоди про спрощення оформлення віз між Україною та ЄС і Візовим кодексом є розбіжності. Які саме норми поширюються на українців?

Загалом міжнародне право має верховенство над внутрішнім, тому громадяни України можуть надалі користуватися більш розширеним набором пільг та категорій осіб, встановлених Угодою, зокрема стосовно безкоштовної видачі віз та довгострокових віз терміном дії до 1 та 5 років. Однак, якщо в окремих положеннях кодекс містить більш прогресивну норму, заявники мають усі правові підстави апелювати до норм кодексу безпосередньо. Останнє стосується, зокрема, пільг для представників громадських організацій, а також положення про мінімальну межу тривалості багаторазової візи – 6 місяців.

Чи врегульована кодексом діяльність «візових центрів»?

Так, кодексом введено в правове поле діяльність посередників, що іменуються провайдерами зовнішніх послуг. Вони надають додаткові платні послуги з прийняття візових за явок, перевірки пакета документів та їхньої доставки до консульських установ. Також кодексом встановлено, що максимальний обсяг платежів таким посередникам не може перевищувати €30 (50% стандартного консульського збору). Окрім того, консульство має гарантувати заявникам можливість альтернативного (без посередників) доступу до консульства.

Чи передбачено кодексом обов'язкове пояснення при чин відмови в наданні візи?

Так, по-перше, консульства зобов'язані вказувати причину відмови (раніше це не було обов'язковим) та, по-друге, мають передбачити доступність процедури апеляції. Однак ці норми запрацюють як обов'язкові лише в квітні 2011 року. Водночас зберігається право консульства відмовляти у візі з суто суб'єктивних мотивів, наприклад, якщо не повною мірою доведено «намір залишити територію держав – членів ЄС після завершення терміну дії візи». Як свідчить практика, саме таке

пояснення використовується в більшості випадків, і його застосування, на жаль, не передбачає жодних об'єктивних критеріїв.

Як регулюється транзит через територію Шенгенських країн?

Візовим кодексом зменшено кількість категорій Шенгенських віз: більше не видаватимуть категорії В (транзит) і С+D (національна з одноразовим транзитом). Залишаться такі категорії: А (аеропортна транзитна), С (короткотермінова), D (національна довготермінова). Натомість одночасно з Візовим кодексом запроваджується додаткова норма, що є принципово важливою для громадян України, які працюють або навчаються в країнах ЄС, користуючись довготерміновими національними візами відповідних країн – членів ЄС. Ідеться про рішення ЄС прирівняти довгострокові національні візи країн – членів ЄС до посвідки на проживання, ухвалене Європарламентом 9 березня 2010 року.

Завдяки цьому нововведенню повністю виключається повторення скандалів із покаранням українців, які подорожували з національними візами, порушуючи правила транзиту через необізнаність із їх обмеженнями. Тепер кожен власник національної (робочої, студентської тощо) візи будь-якої країни Шенгенської зони може перебувати з транзитною чи іншою законною метою на території інших країн ЄС (до 90 днів протягом півроку), не побоюючись арешту, конфіскації грошей та депортації, як це неодноразово траплялось у минулому.

Які проблеми залишилися невирішеними після запровадження кодексу?

Потенційна невичерпність переліку супровідних документів, відмінності стандартів окремих документів, їх легалізації та засвідчення, вимоги конфіденційної інформації про заявників, їхнє приватне життя, родину, роботу, майно та матеріальний стан залишатиметься в майбутньому проблемою. Можливість відмовляти у візі на основі суб'єктивних підозр щодо небажання заявника повернутися на батьківщину й надалі породжуватиме недовіру до візової політики країн ЄС в Україні.

Де можна дізнатися детальніше про Візовий кодекс ЄС та інші питання візової політики?

На сайті «Європи без бар'єрів» www.novisa.org.ua можна знайти повний текст перекладу кодексу, здійснений цією організацією за підтримки Міжнародного фонду «Відродження», який підкріплено ґрунтовними постатейними коментарями.

Як подолати візовий бар'єр?

Поради заявникам на візи країн Європейського Союзу

Активна комунікація з країнами Європейського Союзу, для нас, українців, поступово стала природною необхідністю взаємодії, що охоплює різні сфери життєдіяльності та є ознакою готовності українських громадян до процесу глибокої інтеграції в європейську спільноту. Потреба в розвитку бізнесових та ділових контактів, відвідини родичів, спортивні змагання, навчання, культурний обмін, туризм, - неповний перелік причин, що зумовлює необхідність практичного знайомства з особливостями візового режиму країн ЄС. Саме глибока вмотивованість громадян України, їх цілеспрямованість, помножена на велике терпіння, дозволяє постійно нарощувати інтенсивність прямих контактів з громадянами ЄС та відкривати для себе особливості європейської цивілізації.

Наявність перелічених якостей додає впевненості та сил, необхідних для отримання візи до будь-якої країни ЄС. З моменту, коли людина приймає рішення, й розпочинається непростий шлях до Європи. Шлях, що має свої правила пересування, необхідні зупинки та умови з яких дозволено стартувати. Бажання отримати зелене

світло має спонукати нас до простого висновку: будь яка справа отримає успіх, коли до неї заздалегідь підготуєшся. Як і у взаєминах з людьми, перше знайомство громадян з консульською установою дуже важливе для продуктивного та успішного візового процесу. Так, коли ми готуємось нанести візит до дружнього знайомого, бажаючи справити на нього гарне враження та стати його частим гостем, ми дізнаємось про всі особливості його характеру, звичок та традицій, що заведені в домі господаря. Звична для нас модель повсякденних правил поведінки відображається й у дзеркалі візової політики. Двері консульства можуть легко відкриватись лише тим громадян, що заздалегідь підготуються до візового клопотання. Саме наша попередня підготовленість, інформаційна обізнаність щодо візової процедури, забезпечить успішність процесу отримання візи. Інформація щодо отримання візи у консульствах та консульських відділах країн-членів Європейського Союзу в Україні: <http://novisa.com.ua/ua/dovidka>